

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé) LÁNG ZSOLT (kritika) SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap) VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZŐCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT IRSAI ZSOLT

TARTALOM

MARKÓ BÉLA:

Beszélgetéseink (Vers) ■ 5

BECK TAMÁS:

Eszkort (Novella) ■ 7

CSELÉNYI BÉLA:

próza és líra között; a költészet napja; a felbontatlan nap;

Egy gyermekkori torlódásról; társaságba menni (Versek) ■ 11

KÁCSOR ZSOLT:

Öcsém világgá megy (Regényrészlet) ■ 15

SÁNTA MIRIÁM:

Ima a hallgatagsághoz; Transgression (Versek) ■ 20

MÁRTON EVELIN:

Bucharest Ice Tea (Novella) ■ 23

HORVÁTH VERONIKA:

vérkör; tükörkép (Versek) ■ 33

GY. MOLNÁR KADOSA:

Reklámnovella; Időutazások elveszett helyekre; Mándy-margóra;
106; Sebzéspont; Generatia verde; Lábadozás az univerzumban;
János: Backspace; A talanság titkos története; Tetszik Jakab
Ferenc emlékei a háborúból; Ha volna egy elbeszélés
(Mikronovellák) ■ 35

OLÁH ANDRÁS:

fáziskésésben; ne adj előnyt; mélység; egyszer (Versek) ■ 42

MIKLÓS ÁGNES KATA:

Az éneklés évei (Regényrészlet) ■ 45

TATÁR SÁNDOR:

Tömör búcsúlev.; Hess el, szabadság!; Hagyj követnem trendet!
(Versek) ■ 50

SÁRFI N. ADRIENN:

Herculaneum; Az utolsó név; Fehér (Novellák) ■ 52

SZÖLLŐSI MÁTYÁS:

Purgatórium (Versciklus) ■ 61

KORNIS-ELŐADÁSOK

KORNIS MIHÁLY:

A Káoszról felbukkanó élet ■ 72

SÉTATÉR

CSORDÁS GÁBOR:

Az erotikus kommunió és a valóság visszahódítása ■ 86

NÉZŐTÉR

VARGA LÁSZLÓ EDGÁR:

„Nem érdekel senkit az igazi arcom” (Beszélgetés

Albert Csillával) ■ 91

KARÁCSONYI ZSOLT:

A test derűje Enyedi Ildikó és Jerzy Hoffmann filmjében ■ 100

KÖNYVHUZAMOK

KÉSZ ORSÓLYA:

Mások élete (Szvoren Edina: *Az ország legjobb hóhéra*;

Milbacher Róbert: *Szűz Mária jegyese*) ■ 105

TALÁLT VERS

KONSZTANTINOSZ P. KAVAFISZ:

A város (Somlyó György fordítása) ■ 110

NÉVJEGY

MÁRTON EVELIN ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

BESZÉLGETÉSEINK

Gálfalvi György könyvére

Menjünk sörözni – mondtad.
Menjünk kávézni – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Fel fogom pofozni – mondtad.
Azzal nem oldasz meg semmit – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Felúszom innen a kompig – mondtad.
Gyalog megyek fel innen a kompig – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Visszaúszom, aztán kifekszem a gátra – mondtad.
Leúszom, aztán ülök még a parton – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Ez egy tisztességes ember – mondtad.
Igen, de rossz verseket ír – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Várnak a többiek – mondtad.
Megint nincs időm dolgozni – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Rá akart venni egy hazugságra – mondtad.
Máig nem tudni, ki bombázta le Kassát – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Most sem tudtunk segíteni rajta – mondtad.
De legalább megpróbáltuk – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

Nem fog változni semmi – mondtad.
Meg fog változni minden – mondtam.
Hát hogy lehetnek az ilyenek barátok?

És nem változott semmi.
De mégis megváltozott minden.
Hát így lehetnek az ilyenek barátok.

ESZKORT

Már gyermekkoromban feltűnési viselkedésben szenvedtem. Szüleimtől méltánytalanul kevés figyelmet kaptam, valószínűleg ezt kompenzáltam ezen a módon. Egy alkalommal például fenyegető levelet hamisítottam, s elküldtem magamnak ajánlott küldeményként. Tettetett ijedelemmel rohantam apámhoz a borítékkal. Ő azonban rögtön felismerte a kézírásomat. Előkerült a nadrágszój, és aznap este tévét se nézhettem. De a megalázó büntetés is elégedettséggel töltött el engem, hiszen elértem, hogy rám figyeljenek.

Exhibicionizmusom hosszú évekkel később szelídebb formát öltött. Naponta órákat töltöttem azzal, hogy a világhálót böngészttem. Kevésbé ismert történelmi tényekre vadásztam, melyekről feltételeztem, hogy számot tartanak a közérdeklődésre. Első monográfiám a szabadságharc utáni megtorlás első számú felelőseként számontartott Haynau táborszernagy unokaöccséről szólt, akiről kevesen tudták, hogy a honvédseregben szolgált. A könyv rögtön megjelenése után a hazai bestseller-lista élére ugrott, ismeretterjesztő művektől szokatlan módon. Felolvasóestek keretében bejártam az egész országot. Kiadóm vezetője pedig nem is titkolta, hogy várja tőlem az újabb meglepetést.

Amikor Kábiz molla történetére rábukkantam, azonnal éreztem, hogy ezúttal darázsfaszekbe nyúlok. Éppen menekülthullám árasztotta el Európát, melynek következtében a kontinensen szignifikánsan megnőtt a muzulmánellenesség. Szenzációt szimatoltam, ezért folytattam a kutatást. A fellelt dokumentumokból egy középkori Justizmord képe rajzolódott ki előttem. Kábiz molla perére mindössze egy évvel a mohácsi csata után került sor a szultáni székvárosban. A muzulmán jogtudós a Koránból kiindulva igyekezett bizonyítani Jézus elsőségét a próféták között. Tanítása szerint a Názáreti erényesség tekintetében Mohamed prófétát is megelőzte. Hitvita következett, melyet Törvényhozó Szulejmán egy paraván mögött hallgatott végig. Mihelyt meggyőződött róla, hogy vitapartnerei nem tudják megingatni Kábiz mollát, a szultán elrendelte annak kivégzését.

Az isztambuli reptéren éppen akkor szólalt meg a telefonom, amikor a vámmentes üzletben kislányomnak édességet vásároltam maradék lírámon. Néhány adatnak még utánanézttem az egyik ottani levéltárban, és

vártam a hazafelé tartó gép indulását. A kéziratot egyébként csaknem teljesen befejeztem. A telefon kijelzőjén a kiadóvezető, Bokody neve villogott.

– Balázs, megszerveztem egy találkozót egy külföldi kiadó magyarországi képviselőjével! – tért rá a lényegre köszönés nélkül. – A helyszínt és az időpontot megírom sms-ben. Jobb benyomást tennél a fazonra, ha elhoznád a nejedet is...

Amikor megismertem Bokodyt, ragaszkodott hozzá, hogy tegeződjünk. Hasztalanul tiltakoztam a bizalmaskodó megszólítás ellen. Hamar kiderült, hogy előszeretettel kotorászik szerzőinek a múltjában. Persze hogy néhány hónap után belőlem is kihúzta magánéletem bizonyos részleteit.

– Tudod, hogy a nejem lelépett öt éve! – fakadtam ki ingerülten.

– Tudom, persze, hogy tudom! – a vonal túlsó végén idétlen vihogás hallatszott. – Figyelj, megállapodtam egy nővel, aki eszkortot is vállal... Ő lesz a feleséged! – megint kuncogás. – Velünk fog érkezni. Ha akarsz, a találkozó után szobára is viheted... a kiadó fizeti!

– Mi szükség van erre? – tettem egy próbálkozást.

– Nem érdekel a nyomorod, Balázs! – vágta rá Bokody, és bontotta a vonalat.

Hazafelé a repülőgép fedélzetén a kiadóvezető különös ötletén tűnődtem. Még csak a Boszporusz fölött jártunk, amikor megállapítottam, hogy feleségem, Diána eltűnése óta nem volt nő az életemben. Közös hálószobánkat öt éve kulcsra zártam, magam pedig leköltöztem a nappaliba. Ha kislányom kíváncsiságtól hajtva könyörgött nekem, hadd nézzen szét az elhagyott helyiségben, mindig azzal szereltem le, hogy a múltba nem lehet visszamenni. Beteges ragaszkodásommal magyarázható, hogy nem indítottam el a válást rögtön, amint a nejem magamra hagyott a gyerekünkkel. És azt is tudtam már a gépen, hogy a prostituáltat nem engedem majd be a hajdani hitvesi ágyba.

Mentségeket kerestem volna Diána számára? Egzaltált, labilis nőszemély benyomását keltette bennem, amikor egy felolvasóestem végén odaóvakodott hozzám. Hamar kiderült, hogy erős személyiségem mágnesként vonzza, engem pedig szemének csillogása ejtett rabul. Rajongva mesélt olvasmányélményeiről, amikor viszont később a családjáról érdeklődtem, szűkszavúan felelgetett. Sohasem mutatott be a szüleinek, akik fél évvel később az esküvőnkön sem jelentek meg.

Már a második Bourbont is megrendeltem, amikor a találkozó helyszínél kiválasztott bárba egy öltönyös úr kíséretében megérkezett Bokody. Mosolyogva integetett, amint megpillantott. Az illemszabályoknak meg-

felelően mögöttük lépett a helyiségbe a nő. Nercbunda, szolid kosztüm, nyakában gyöngysor. Aztán összeakadt a tekintetünk, s úgy éreztem, mint-ha villanyáram futna végig rajtam. Az ő arcán is láttam a döbbenetet.

Diána volt.

Közel hajoltam hozzá, és megbeszélte szerepemnek megfelelően hideg csókot nyomtam az arcára. Megállapítottam, hogy ugyanazt a parfümöt használja, mint egykoron. Kezet szorítottam az idegen férfival is, aztán mindannyian leültünk az asztalhoz. Diánáról le nem vettem volna a szemem, ő pedig lesütötte az övét.

Szóval most kurtizán, aki igény szerint díszkíséretet is vállal. Eszembe jutott búcsúlevele, amit távozása után hagyott a gyerekünk ágya mellett. Megunta a pelenkázást, ennyit írt. Vonásai az eltelt idő alatt megkeményedtek. Féltreismerhettem annak idején. Nem gyenge ő. Nyilván kiválóan megáll a lábán e kétmilliós nagyvárosban. Megcsikordultak a fogaim.

Az öltönyös férfi szavai térítettek magamhoz. Emigráns magyar lehetett, kellemetlenül raccsolt.

– A fundamentalisták fel fognak háborodni ugyan, mert ön egy eretneket népszerűsít! – mosolygott rám. – De ez csak növeli majd az eladott példányszámot...

Szavai nyomán kapizsgálni kezdtem, mekkora bajba keveredhetek. Ezt bizony nem vettem korábban számításba. Eszembe jutott a *Sátáni versek* írója, aki évekig rejtekhelyen volt kénytelen élni, s testőrök nélkül ki sem léphetett az utcára. A lányomra gondoltam, akinek miattam nem lesz gondtalan gyerekkora. Egyszeriben előtört a jeges rémület.

– Várjunk csak! – vágtam a külföldi kiadó képviselőjének szavába. – Azt akarja mondani, hogy tegyem kockára a családom biztonságát?

Az idegen meghökkent. Kinyitotta a száját, de Diána megelőzte.

– Kedvesem! – nézett nejem váratlanul a szemembe –, ekkora lehetőséget nem szabad kihagyni...

Öt éve megunta a pelenkázást, most pedig a lánya életével játszik. Belém villant, hogy papíron még a feleségem.

– Drágám! – nyomtam meg a szót –, elfelejtetted, hogy van egy lányunk!

Diánában bennrekedt a szó. Bokody elképedve nézett hol a nőre, hol rám. Megsejthette, hogy ezúttal őszintén beszélünk. Az öltönyös úr órájára nézett, és felállt az asztaltól.

– Ezt beszéljék át alaposan! – mosolygott le rám, s egy névjegykártyát csúsztatott a kezembe. – Ha döntöttek, várom a jelentkezését...

A férfiak távozása után úgy tettem, mintha Diána nem is létezne. Felhajtottam a Bourbont, összegyűrtém a névjegykártyát, és kértem a számlát. Amikor azonban karomon éreztem a nő érintését, hirtelen indulattal pofon vágtam. Öt év minden keserősége benne rejlett ebben a mozdulatban. Tudtam, hogy a vendégek mindannyian bennünket néznek, de most semmi sem érdekelt.

– Hasonlít rám? – böngött Diána, s egy zsebkendővel itatta fel az orrából szivárgó vért.

– Remélem, nem! – feleltem higgadtan, mert az elkövetett szörnyűség kimosta belőlem az indulatot.

– Állami gondozott voltam! Fogalmam sincs róla, mi az a szülői szeretet... – árulta el titkát szíjogva és már teljesen feleslegesen.

Amikor hazaértem, kislányom a tévé előtt aludt a nappaliban. Lekapcsoltam a készüléket, őt pedig bevitettem a szobájába. Óvatosan tettem le a megvetett ágyra. Betakartam, és lehetőleg megpuszítottam az arcát. Ez a csók nem volt hideg. Kicsit megszimatoztam a bőrét, mert az alvásnak is szaga van, akár a hóésésnek.

Még nem voltam álmos. Leheveredtem a nappaliban a kanapéra, és számot vettem az életemmel. A dohányzóasztalon ott feküdt tervezett könyvem kézírata. Hirtelen elhatározással felültem, annak rendje s módja szerint összetéptem a lapokat, a foszlányokkal pedig beterítettem a padlót. Egy év kitartó munkája veszett kárba. Ebben a pillanatban hiába kerestem magamban a feltűnési viselkedést. A világ nem fog tudni Kábiz molláról, én viszont apaként viselkedem.

Nem voltam benne biztos, hogy helyesen cselekszem, de előkerestem a hálószoba kulcsát, és benyitottam az öt éve érintetlen helyiségbe. Odabent megint megcsapta orromat feleségem parfümjének illata, az emlékek megrohantak, s elsédültem. Ropogott a parkett a talpam alatt, ahogy tettem néhány tántorgó lépést. Ki kellett tárnom az ablakot, hogy kiszellőztessem a múltamat. Áradt be a szobába a téli hideg, s dideregve bámultam a gyűrött lepedőt, mely Diánával való utolsó szeretkezésem nyomait őrizte magacsul.

Másnap beadtam a válókeresetet.

Cselényi Béla

PRÓZA ÉS LÍRA KÖZÖTT

próza és líra között
megérint egy ruhaszín
ma az öregek divatja
hasonlít a tegnapi fiatalokéhoz
véletlenül éppen világoskék
rövid ujjú trikót vettem fel
s eszembe jutott hogy harminchat éve
éppen ilyen trikót vettem magamra
lakodalom volt
egy kolozsvári
bauhaus-tornyú épületben
rövid éltű osztálytársnőm
ment férjhez éppen
halála előtt három évvel

próza és líra között
felidézem a lakodalmat
eszembe jut sok adat
melyektől nem lesz jobb a vers
csak én igényelném
más talán senki

halad a tartalom
a prózától a líra felé
s az adattörmelékek
kirostálódnak és felgyűlnek
a sejt közötti állományban
a prózai és lírai sejtek
közötti langyos szövetnedvben

úgy hiányzik
hogy másoknak is hiányozzon
valami apró adatszerűség

úgy hiányzik
hogy valaki közbevigjon
állj meg
volt rajtad farmer
utazási láz
edzőcipő
övbefutódon
alumíniumkarika
s szüleid éppen
vásárhelyen voltak

Budapest, 2016. VII. 25.

A KÖLTÉSZET NAPJA

szavak kubizmusa
érintőlegesen
leírja a várost
költészet napja van
a költők nőnapja
a költőietlen
világ most eljártssza
hogy rím s ritmus nélkül
milyen szegény lenne
háromszázhatvannégy
megmaradó napja

Budapest, 2016. IV. 11.

A FELBONTATLAN NAP

ma még nem pattintottam fel
a rádió kókuszdióhéját
nem folyt ki belőle a fehér lé

nem láttam fehér húsát
álmosan kávézom
álmosan délben
édes fehér lé helyett
keserű barna lében
ne is mondjak nekem
híreket
jókat rosszakat
hagyjatok meg a barna lében
leben
und
lassen leben

Budapest, 2017. III. 4.

EGY GYERMEKKORI TORLÓDÁSRÓL

Nem tudom haikuba rekeszteni azt a pillanatot,
amikor egyszer vendégeinket moziba vittük(,) és torlódtunk kifelé a cserépkályha és az antik asztal között, míg jobbkézt az asztalon nyitva hevert egy százéves természetrajzkönyv, s vendégeink serdülő fia kipróbálta töltött ceruzánkat. Mindez nem fér haikuba, talán mert európai boldogság volt.

Budapest, 2017. II. 8.

TÁRSASÁGBA MENNI

társaságba menni
hordozni magamat fapálcikán
mint a púpos udvari bolond
vállalni a púposságot

és büszkélkedni a csörgősipkával
unatkozni ha csak más a fontos
és feszengeni
ha alád nyúl a figyelem
bármilyen hihetetlen
de társaságba menni
egy kissé járdára fekvés nekem
hogy a helyem voltaképpen
legalább annyira
a rongyos paplannal megvetett járda
mint a társaság
olyan nehéz olykor időzíteni
s átélni sokszor azt az apró ájulást
azt a lemérhetetlen mikropánikot
amint átléped valaki küszöbét
leplezni szánakozásodat
ha giccseket találsz
leplezni sóvárgásodat
ha olyasmit látsz amid hiányzik
leplezni a letűnt zártosztályt
akár egy köztörvényes múltat
leplezni a halántékmembránt
a vasaló alakú fehér guminyelvet
leplezni a felejthetetlen
boldogtalanságot
a nyári típusút
a strandlabdásat
leplezni a közönyt
az utódokkal való kérkedéskor
mindez többágú
selymes csörgősipka

Budapest, 2017. I. 4.

ÖCSÉM VILÁGGÁ MEGY

Öcsém már régóta tervezgette, hogy világgá megy, s megörültem neki, hogy egyszer végre beváltotta az ígéletét. Vacsorakor még otthon volt, káposztás tésztát ettünk jó sok borssal, s mikor anyánk azt mondta, hogy „holnap káposztás tésztát viszünk apátoknak”, az öcsém lecsapta a villáját, s azt visította, hogy „az a bűdös ember nem az apánk”. Anyánk elvette előle a tányérját, büntetésből nem ehette meg a vacsoráját. S másnap este Péterke nem volt sehol. Hiába kérdeztük a szomszédokat, ők sem látták. A Tetemvár utcán fölszaladtam a várhoz, mert tudtam róla, hogy a tömlőcbástya romjainál van a kedvenc búvóhelye, de nem találtam. Anyánk rettenetesen sírt, és én is úgy tettem, mintha könnyezne a szemem, de nem könnyezett, az öklömmel kellett dörzsölnöm, hogy kicsit kivörösödjön azért.

Péterkét keresve megkerültük a várat, lementünk az Almagyar útra, onnét pedig a Kertész utcára a fürdőig. Bizonygattam anyáknak, hogy ha Péterke nem a tömlőcbástyán rejtőzik, akkor egészen biztosan a fürdőben bújt el, a nagy platán alatt. De szökése napján Péterkét a fürdő környékén sem találtuk. Megfordultunk, és a IV. Károly király úton visszarahantunk a patak mentén az Érsekkertig, de hiába kiáltoztuk a nevét, senki sem felelt. Reménykedtem, hogy belefulladt a patakba, hiszen holtában csak nem tudja majd kiszúrni a szememet tűvel. Igaz, nem úgy ismertem, mintha őt a halál az ilyesmitől visszatartaná.

Belebotlottunk két csendőrbe, akiknek az anyánk lihegve panaszolta el, hogy megszökött a kisebbik fia. Az egyik csak hümmögött, de a másik megkérdezte, hogy a vasútállomáson jártunk-e már. Nem jártunk, miért is jártunk volna, mondtuk csodálkozva, mire a csendőr bólintott, s azt dörmögte, hogy akkor menjünk csak gyorsan oda, mert a legtöbb gyereket, aki világgá megy, a vasútállomáson szokták megtalálni, s ha sietünk, még elérjük a 18 óra 24-kor induló pesti gyorsot, nézzük meg, nem ácsorog-e „a kis lurkó” a peronon.

Méghogy „kis lurkó”! Ezt mondta a csendőr, de én magamban csak röhögtem. Ez olyan kedves kifejezés volt, hogy semmiképpen sem illett az öcsémre, s ha „kis lurkót” találunk az állomáson, az nem az öcsém lesz, az fix.

Már szaladtunk is az állomásra. Levágtuk az utat, a Gróf Tisza István utcán keresztül szaladtunk a vasúthoz, s amikor közelebb értünk, a pesti vonat indulására váró tömegeből kivált egy kicsike árny, és futásnak eredt.

Az volt az öcsém.

Kiszúrt minket a vágányok között, s meg akart lépni előlünk, de anyánk gyors volt, utolérte, s irgalmatlanul elverte, a vasutasok szedték ki a kezei közül, különben megölte volna.

Hazáig zokogtak mind a ketten. De legalább aznap este már nem mentünk a pincébe, emiatt Péterke elalvás előtt vigyorogva bökődött, azt súgta, holnap szökjek el én, és akkor holnap este sem megyünk a pincébe.

Péterke hülye volt, mégis ő volt az anyánk kedvence, nem én. Őt szerette jobban, mert ő volt a kicsi. Pedig én voltam az okosabb, én voltam az, aki nem szöktem el tőle soha. Egyszer azt mondtam anyánknak, hogy jó lett volna, ha Péterkét a zsidókkal együtt elviszik, akkor legalább nem volna vele bajunk. Egy napon ugyanis összegyűjtötték nálunk a zsidókat, és a Kertész úton kihajtották őket a városból, köztük Émus bácsi feleségét, aki zsidó volt, de ezt nem is lehetett észrevenni rajta. Akkor még nem tudtam, hogy mi az a zsidó, azt hittem, ez valami betegség, mert az emberek szájából úgy hangzott ez a szó, mint a pestis. Bajt jelentett, fertőzést. De Sárika néni nem volt fertőző, és nem is úgy nézett ki, mint a karikatúrákban a szakállas, pajeszes zsidók. Nem értettem, hogy Sárika néni miért vitték el, hiszen ugyanolyan volt, mint az anyánk, tudott főzni, mosni, takarítani, a kútról vizet hozni, szalámit venni, rántott csirkét sütni és nyaranta a ház előtti kis fapadon sütkérezni. Ugyanolyan néni volt, mint a többi. Vasárnaponként együtt jött velünk a templomba, nem értettük, hogy a zsidókkal miért vitték el. S milyen jól csinálta a rántott csirkét! A háború alatt, míg apánk odavolt, gyakran ebédeltünk náluk, és amikor Sárika néni elénk tett egy nagy tál friss rántott csirkét krumplipürével és édes-savanyú uborkasalátával, Émus bácsi nevetve ránk villantotta az ezüsfogát, s mindig azt mondta: „Ha enni kaptok, először mindig a húst egyétek, mert sosem tudjátok, mikor visznek el.” Sárika néni nem győzött elnézést kérni miatta. „Ne törődjeteK vele, gyerekek”, mondta, „csak viccel”. Ma is a fülemben a hangja. Émus bácsi nem volt zsidó, őt nem vitték el, de nem akarta elhagyni a feleségét, a Kertész úton be akart állni a zsidó menetbe. Erre egy magas, puskás ember fejbe vágta puskatussal, elterült a földön, így mene-

kült meg, különben őt is elégették volna máglyán, mint Sáríka nénit és a többi zsidót. A máglyát nem láttam a saját szememmel, el se hittem, hogy van ilyen, az utcában mesélték a nagyobb fiúk, hogy a zsidókat elégették. Émus bácsi soha többé nem volt olyan ember, mint azelőtt: lefogyott, nem járt templomba, és nem voltak barátai. Péterkével Émus bácsi boldogtalanságát is apánk rovására írtuk. Hiszen ha apánk előbújt volna abból a büdös pincéből, akkor megint dolgozhatott volna Émus bácsinak, együtt talán megmenthették volna Sáríka nénit, és akkor minden rendbe jött volna. Minden úgy lett volna, mint azelőtt. De ő csak lebzsel a pincében, csak a hülye kutyájával törődött, meg az Úristennel, akit csak ő látott, mi nem.

Egyik nap meglátogatott minket Rohlicseh bácsi, aki apánkkal együtt járta meg a frontot. Hiányzott az egyik lába és az egyik karja, mankóval járt, mégis folyton nevetett, azt magyarázta, „szerencsés alkat”, habár a végeredmény kissé „féloldalasra” sikerült. S ezen is nevetett. „Kicsit féloldalas” vagyok, mondogatta. Hozott nekünk ajándékba simlabdát, anyáknak pedig fél kiló kristálycukrot. Anyánk arra kért, menjünk ki játszani, mert Rohlicseh bácsival most felnőttes dolgokról fognak beszélgetni. Kedvetlenül üldögéltünk az udvaron, s igyekeztünk hallgatózni az ablakon át, de nem hallottunk semmit, annyit láttunk, hogy anyánk a tenyerébe temeti az arcát, és sír. Egyetlen napra sem emlékszem a negyvennégyes évből, amikor anyánk ne sírt volna. Egy óra múlva behívtak minket a szobába, és Rohlicseh bácsi könnyes szemmel azt mondta, hogy hálája jeléül ingyen ehetünk nála lángost, amíg csak él. Nem értettük, de örültünk neki. Miután elbicegett, anyánk azt mondta, legyünk büszkék az apánkra, mert apánk igazi hős, ő mentette meg Rohlicseh bácsi életét. Egy csatában Rohlicseh bácsit meglőtték, egész sorozatot kapott a testébe, összerogyott, és elájult, de apánk hősiiesen a hátára vette, és a befagyott Don-folyó jegén keresztül visszacipelte a magyar táborba.

Ezt persze nem hittük el.

Az az ember, aki a pincében túróból festi az Úristent a falra, nem lehet ekkora hős.

Péterke okos fiú volt, azt kérdezte anyánktól, hogyha Rohlicseh bácsi egy egész sorozatot kapott a testébe, akkor miért nem vérzett el, mire anyánk azt mondta, hogy ezt elfelejtette megkérdezni.

De mi nem voltunk hülyék. Egy szombat délelőtt öcsémmel elnyargaltunk a piacra, és kipróbáltuk, hogy Rohlicseh bácsi betartja-e az ígéretét. Beálltunk a sorba, de amikor Rohlicseh bácsi meglátott minket, kiállított, és soron kívül kezünkbe nyomott egy-egy lángost. Annyira meglepődünk,

hogy nem is köszöntük meg, de Péterke persze résen volt, és felsivított: Rohlicseh bácsi hazudott! Elhalkult körülöttünk a beszélgetés, mindenki minket nézett, és Rohlicseh bácsi elfehéredve kérdezte tőle: mit mondtál, kisfiam? Mire Péterke elismételte, hogy Rohlicseh bácsi hazudott, mert ha a háborúban meglőtték volna, biztosan elvérzett volna, mire visszacipelik a táborba. Ő már nagyfiú, mondta Péterke, ő már hatéves, és jól ismeri a dörgést. Rohlicseh bácsi erre megsimogatta a fejét, s azt mondta: kisfiam, a Don-kanyarban annyira hideg volt, hogy befagytak a sebeim, emiatt állt el a vérzés. Nagyot néztünk, mert erre nem számítottunk. Majd Rohlicseh bácsi hozzátette: ha apátok élve előkerül, legyetek rá büszkék, mert egy hős. Azért léptették elő szakaszvezetővé, mondta Rohlicseh bácsi, mert engem megmentett.

De mi ezt nem hittük el.

Abból a бүдös emberből, aki a pincénkben az apánknak hazudta magát, nem néztük ki, hogy efféle hős lehet. Ez csak mese volt habbal, tudtuk. „Minden katona hazudik, aki hazatér a háborúból. Csak az nem hazudik, aki ott marad.” Ezt egyszer Émus bácsi mondta apánknak, aki akkor még az apánk volt, és a frontra készült.

Péterke kitalálta, hogy a tündérparti pincéből füstöljük ki a betolakodókat. Vízrel nem tudjuk kiönteni őket, mert nincsen annyi vizünk, de ha a pincében a nagy kádban tüzet gyújtunk, akkor a füst beszáll a rejtékhelyre, és az a бүдös ember a kutyájával együtt megfullad. E ravasz tervet elárultam anyánknak, mire anyánk elverte Péterkét. Azt mondta neki, hogyha ezt még egyszer meghallja, elviteti az öcsémet intézetbe. Ettől az öcsém megijedt, s egy időre befogta a száját.

Nekem azonban megtetszett a terv. Tudtam, hogy nem lehet baj belőle. Hiszen az az ember, aki a tündérparti pincénkben rejtőzik, igazából nem létezik. Senki nem tud róla. Apánk hivatalosan eltűnt személynek számított.

Kaptunk egy levelet a katonaságtól, hogy apánk 1942. december huszonötödikén eltűnt a hadműveleti területen. Nem nyilvánították hősi halottá, így hát anyánk hiába kérvényezte, nem kaphatott hadiözvegyi ellátást.

Egyszer ki is fakadt belőle – a saját fülemmel hallottam, amikor egy szomszédunkkal beszélgetett –, hogy „jobban jártam volna, ha ez a hülye Flóri meghal, mert akkor hadiözvegy volnék, nyugdíjat kapnék, meg tán egy trafikot”. Miközben hallgatóztam, annyira zakatolt a szívem, azt hittem, meghallják. Odabent beszélgettek a szobában, én a félig nyitott ablak alatt kucorogtam, a vakolatot szedegettem, és hallottam mindent. A házunk fala alul térdmagasságig kékre volt festve, fölötte pedig vakító fehér-

re meszelték, és ha eléggé ügyes voltam, a kékből s a fehérből is le tudtam kaparni annyit, hogy a kisebb-nagyobb darabokból saját térképet tudtam gyártani magamnak. Lerakosgattam a vakolatdarabokat a döngölt padlóra, és elneveztem őket országoknak, így hát nekem saját országaim voltak, saját térképem és saját határait. Döngölt volna meg az a bolond a fronton! Ezt hallottam anyánk hangján odabentről, miközben egy kis kék Magyarországot próbáltam hozzáilleszteni egy nagy fehér Oroszországhoz. De nem sikerült. A széleik nem illeszkedtek pontosan. Tizenöt éves voltam, amikor hozzáadott az apám, Isten látja lelkemet, ő aztán tudja, hogy mennyit szenvedtem mellette. Ezt is az anyánk mondta. A vakolatdarabokban az volt a jó, hogy akkor törtem össze őket, amikor csak akartam. Csináltam magamnak egy országot, és ha meguntam, csak rá kellett taposnom, vége volt. Istenem, édes jó Istenem, mikor szabadítasz meg engem a szenvedéstől? Ezt zokogta az idegen asszony, aki máskor az anyánk volt. Péterke odasettenkedett hozzám, érdeklődve figyelte az országalapító tevékenységemet, majd amikor a fehér vakolathoz nyúlt, hogy lekaparjon magának egy darabot, fölálltam mellőle, bementem a szobába, illendően köszöntem a szomszéd néninek, majd azt mondtam anyáknak, hogy jöjjön csak, Péterke megint rosszat csinál. Anyánk föl pattant, szaladt utánam, és amikor meglátta Péterkét, olyan pofont adott neki, hogy elesett, és bevverte a fejét a falba. A kis lurkó. Ezt a csendőr bácsi mondta róla a szökése napján, de Péterke nem volt kis lurkó. Egy kis szemétláda volt, annak örültem volna, ha idejében megszabadulunk tőle. Ki kellett volna füstölni az öszszehúzott fotelekből. Sőt, ki kellett volna önteni, mint egy ürgét, és akkor nem fenyegetett volna azzal, hogy míg alszom, kiszúrja a szememet. Előfordult, hogy napokig nem mertem aludni miatta. Tudta, hogy félek tőle, ezért gyakran odajött hozzám, s azt súgta vigyorgva a fülembe: éjszaka kiszúrom a szemed, míg alszol, bátyuska. Hiába vertem meg, nem használt, mert akkor is félttem tőle, miközben ütöttem. Ezt megérezte, s minél nagyobbakat ütöttem, annál pimaszabbul vigyorgott. Legszívesebben letéptem volna a száját, mint a falról a vakolatot, egyetlen mozdulattal. Le kellett volna tépniem apránként a bőrét, és a darabokból ki kellett volna raknom egy új embert, egy új Péterkét, egy olyan jó testvérkét, amilyen a mesékben szerepel, de hiába fogtam le, hiába téptem, markolásztam, kapartam az arcát, nem jött le a bőre, csak behasadt, s a körmöm nyomán kiserkent a vér, de nem bánta, még nem is sírt, hanem összeszorította a száját, és amikor lihegve abbahagytam az ütlegetést, rám nézett, s odasúgta mosolyogva: éjszaka kiszúrom a szemed, míg alszol, bátyuska.

IMA A HALLGATAGSÁGHOZ

Üdvözlégy hallgatagság,
minden testbeszédék védőszentje.
Itt vagyunk hát színed előtt,
zsebre dugott kézzel,
bent ujjainkkal babrálva,
míg a kis bőrcafát
le nem szakad.
Fejet hajtunk előtted.
Előbb oldalra, majd hátra vetjük,
ajkunk vicsorogva húzódik szét,
hogy lángra kapjon bennünk
az egyszerű, sátáni nevetés.

Üdvözlégy hallgatagság,
lábfejünk láthatatlan béklyója,
karjaink összefonója!
Ránk szorul a hurok,
leszorul a mell, viszket a bimbó,
reszket a test, a pellengérré tett,
a vallásosan terpeszkedő, elfolyó,
vagy görnyedt, félénk gubó.

Izmokat bilincsbe verő, áruló grammatika
a te szent neved, hallgatagság.
Üdvözlégy, szükséges rossz,
Sziszüphosz sziklája, Damoklész kardja,
pogány testek nyomorítója,
rettegő szemkontaktusok teremtője,
ócska mosolyok, ideges nevetések oltalmazója,
benned él minden, mi nem beszéd.

Nyelvünk ficáncolva esdekel a szánkban,
hátán titkokat forgat, hegyén cseppen a nyál,
mely újabb, meleg bőrökön folya szét,
de hús neszét fogva tartja cseneded.
Szemek tükre, érintések angyala,
szívdobogások váltóritmusa –
feléd fordítjuk tekintetünket,
s egy szót se.

TRANSGRESSION

fojts meg
vagy harapd el a torkom
kulcsold hátra kezeim
köss gúzsba

hadd legyenek én is
francis bacon festmény
üssél szöveget a fejembe
fullassz szótengerbe
és húzz ki engem belőle
mint egy utolsó hibát

hadd legyenek én is
egy anatómiai húskolonc
a nagyszájú alárendeltségben

(egy mellérendelő helyzetben
szorongasd ki belőlem)

cserzzél ki mint vadak bőrét
a gyáva nyulak csak ezt érdemlik

egy szűk szoba ágyneműje
legyen a tér

képlékeny és fehér mint vértelen húsom
virtuális ecsetvonásokban

szívdobogásom ritmusfoszlányaiból
komponáld meg a tiszta
rendezett tökéletes mondatot
gyűrj magad alá és mellé
hogymagam alatt mellettem
találjam meg a tökéletes mondatot

Márton Evelin

BUCHAREST ICE TEA

*...come with me,
we gonna burn a sunset... – The Balze, Virile*

„Mert mit teszünk, hogyha egy szép, esős napon a mi házunk előtt áll meg rengeteg vijjogó rendőrautó? Az utolsó kenetet ugye én adom fel magamnak. És aztán már bánom is én, hogy vesznek-e tőlem DNS-mintát, vagy sem – írta Eszlári levelében, melyet nemzetbiztonsági okokból nem közölhetünk teljes terjedelmében.” Részlet egy újságcikkből, melyet Alois gondosan kivág, és a naplójába ragaszt.

A napló igazi iskolai napló, melyben jegyek is vannak, bár Alois kétféle, hogy a szerelemben és a szexben képes az ember objektív és racionális lenni. A naplót ennek ellenére vezeti, persze csak amikor eszébe jut, ezért lehet az, hogy sok név mellett ilyesféle megjegyzések állnak:

„Ali: Szörtemen volt az alkarja. Ijesztő. Inkább harapott, mint csókolt. Nem ismerném fel az utcán.”

„Benvenuto: Mézzel állította be a frizuráját, és kétszer is megvolt egy éjszaka alatt. Idegen ország idegen városában. Egy mosdó, egy autó rakette. Bármikor szembejöhethetne, fogalmam sincs, hogy nézhet ki. Talán kicsit teltebb volt az átlagnál, és szőke. De bajban vagyok, mert ha jól emlékszem, kettő ilyen is volt. De az is lehet, hogy az egyiket csak álmodtam. De legalább abban biztos vagyok, hogy egy belőlük megvolt.”

Másoknál ellenben rendes osztályozás folyik, és évharmad végén persze mindig lezárja ezt a társaságot Alois. De aztán, mint ahogy ez a napló akkurátussága okán gyönyörűen nyomon követhető, újra meg újra felbukkannak a régi diákok, és újabb osztályzatokat szereznek, igaz, csak ugyanazokból a tárgyakból. Bár egyesek első ránézésre fejlődőképesnek tűnnek, azaz újabb képességekről tesznek tanúbizonyságot. Azokban a tárgyakban, melyekben valaha is gyengék voltak, most alig pislákolnak. Sőt, határozottan meg is buknak. Ennek ellenére nem lesznek kirúgva. Így megy ez.

...valahol messze, megnyirbált erdőkön túl, az üveghegyen és mindenféle szeméthegyen túl, hét alattomos tó partján állt egy város, abban lakott

egy Alois nevű lány, Gyufafej Királyfi, a festő és az ő elválaszthatatlan barátja, Eszlári és még sok más ember, javarészt idegenek. Eszlári munkája titkos volt, figyelt és figyelték, ebben nagyon el lehetett fáradni, főleg mert közben szigorú diétát kellett tartania. Gyufafej Királyfi is fontos ember volt, de neki nem kellett fogyókúráznia. Ott lakott még Dâmbovițeanu is, a báros, aki a maga módján szintén komoly kutatómunkát végzett, és megesküdött arra, hogy az ember igazi természetét a bárpult mögül lehet a legjobban megfigyelni. Dâmbovițeanu szeretett hosszasan tükörbe nézni, többször is felpozta enmagát, hogy tovább tudjon élni. A város alattomos volt, csalóka, mint egy olyan csapda, amely lassan emészti meg a beleeső áldozatot.

Welcome to the Jungle. Az *Alvaro & Mercer Feat. Lil Jon* változatot, kérek. Hallgassuk meg, könyörgöm az úristenre! – esdekelt Alois Dâmbovițeanunak, aki a fejét rázta, hadonászott a mutatóujjával, miközben a másik kezével próbálta ellökni Aloist a számítógéptől. – Ne kotorássz a playlisztemben, ribanc! – ordította. – Nem látod, milyen szépen bealudt mindenki? Andalogjanak csak haza, már mennék én is, egy hete nem aludtam a saját ágyamban. – Éppen ez az, hogy bealudtak, rázzuk fel őket! – sikította Alois módosult tudattal. – Rázzuk fel őket egy kicsit. Felugrom ide a bárpultra, jó? És vetkőzöm kicsinyég – udvarolt Alois a zord bárosnak, az sápadt volt, mint aki nemsokára elájul. – Miattatok vagyok drogfüggő! – ordította.

A nép nemsokára ébredezni kezdett, körbetáncolta Aloist, és vad hórázásba kezdett, Dâmbovițeanu feje a pultra hanyatlott, a templomban egy álmatlan apáca imára kulcsolta kezét, Eszlári egy díványon hever hortyogva, Gyufafej eltöri az ecsetet, és festékes hajjal rohangál a lakásban. A város többi lakója, javarészt idegenek, szintén csinálnak valamit, fele alszik, fele egyáltalán, a külső negyedekben élők viszont esküsznek arra, hogy oda, arra a vidékre néha valóban tengerszagot hoz a szél. Alois évekig nyomoz e szél után, de aztán elismeri, hogy csoda-e ez, vagy sem, valóban tengerszag van arrafelé.

Délben Alois Dâmbovițeanu miniatűr kádjában összetört tagokkal ébred. A Bárosok Bárosa halottként fekszik ágyában. Alois végtelenségnek tűnő percegig mászik kifelé a kádból, ízületei egyszerűen nem akartak kiengedni. Gémberedetten kúszva, mint egy beteg macska, átküzdötte magát néhány tányéron, és reszketve Dâmbovițeanu nyakára csúsztatta a ke-

zét. A báros úgy pattant fel ülő helyzetbe, mint a jó katona. – Baszdmeg, azt hittem, a halál fojtogat, olyan hideg a kezed, hány óra, hol vagyunk, hol vannak a kocma kulcsai, nyitnom kell, szedjed ki a cuccaidat a kádból, mert fürdenem kell! – üvöltötte. – Nyugodj meg, örültekem, vasárnap van, a kocma zárva, és tudod, a templom miatt nem lehet a mai szent napon is ricsajozni. – Hogy te milyen okos vagy, édes bordám, hogy nem tudtam én veled korábban találkozni, biztos semmi gondom nem lenne már azóta, vagy meghaltam volna, vagy te lennél halott – hörögte Dâmbovițeanu, és a fogát vicsorgatva betuszkolta magát a szűk fürdőbe. Aloisnak bevillant a kellemetlen valóság, éspedig az, hogy a kocma már több éve mégis kinyit éjfél után pár perccel, amikor a naptár szerint már hétfő van, a nép már jóval azelőtt az utcán cigarettázik, és várja, hogy bejusson, hogy végre kipihenje, kitáncolja, kiordibálja magából a hosszúra nyúlt családi hétvégét. A Bárosok Bárosa e vasárnap éjszakai közönséget utálja a legjobban, ingyenélő bandának tartja őket, és hosszasan szapulja életstílusukat, keresetlen szavakkal beszél arról, hogy szerinte hogyan is vezetik ezek a polgárok az országot, mert a kocsmát valamilyen okból kifolyólag vezető funkciókat betöltő állami hivatalnokok látogatják a legnagyobb számban. Nem érti, hogy ez a sok alkesz hogyan vihet véghez valamit, ami jó, hogyan vezethet bármit, akármit, egy országot. – Nyugodjál már meg, ember! – csillapítgatja Alois. Ezt az országot csak így lehet vezetni. Ez az ország más vezetési stílust egyszerűen nem visel el. Mert mi ez az ország? Kartingpálya. Vagy inkább a dodgem hazája.

Gyufafej és Eszlári kicsit úgy tekintenek Aloisra, mint jogos tulajdonukra, egyik jobban, mint a másik, de ezt nem vallják be. Dâmbovițeanu néha szerelmet vall, Aloisnak is, de még soha nem érezte az igazi szerelmet, ezért bánkódik, és a görög templomba járka lelke üdvösségét keresve, a másik életemben szerzetes voltam, sokat nélkülöztem, és megvettem a testemet, mondta. Alois merengve mászkál az utcákon, és általában nem bánja, hogy az egész élete olyan értelmetlennek tűnik.

Gyufafej válla szeplős, akárcsak az arca az orra körül, sőt a fülére is jutott néhány, és mi tagadás, a feneké sem menekült meg teljességgel. Olyan az istenadta, mint az Úr remekbe szabott állatainak egyike, a szeplő csak álca, a vörös haj meg az ellenség elriasztására szolgál. Saját testének színfalai mögött Gyufafej vár és figyel.

Alois szerette a szeplőit, vörös haját, mely mágnesként vonzotta, talán őt magát is szerette volna, de nem nagyon mertte, mert a Királyfi házas volt, másvalaki tulajdona, bár erről nem akart tudomást venni, azt állította, ő szabad ember, de összerezett, ha titkos légyottjain váratlanul csengeni kezdett egy telefon, kulcscsörgés hallatszott távoli folyosókról, valaki lehúzta a házban a vécét, ha csak kicsit is csepegett a víz valahol, lépéseket hallott minduntalan, és álmában sem volt nyugodt. Alois ezért sokkal inkább a nyugodt Eszlárhoz vonzódott, bár idővel róla is kiderült, hogy néha mégiscsak retteg, főleg, amikor felismeri, hogy a szép szabadság bizony csak ostobaság.

Alois vigyázva húzza vissza a tegnapi harisnyát, ingét valamelyest rendbe szedi, még fiatal, még nem látszanak rajta az átmulatott éjszakák, a részeg szeretkezések sem hagytak nyomot, csak belül, a belső borítást rágja már valami sav, de állítja, hogy ennek is tudja a gyógyszerét, még csak nem is kerül sokba, semmi más nem kell tenni az üdeség megőrzéséhez, csak elfogadni azon tények halmazát, melyek az ént alkotják. Én én vagyok, nem tudok magamon túllépni, azt hiszem, magyarázza Alois Eszlárinak, aki azzal gyötri, hogy tanuljon, mert a tudás hatalom. Alois tiltakozik, no nem a hatalom ellen, mert azért azt, valljuk be, ha csak titokban is, de mindannyian kívánjuk, uralkodni kívánunk másokon, hogy magunkon ne kelljen.

Alois Eszlári édes orcáját bámulta, mert a tavaszi nap Eszláriban lakik, átsüt a pórusain mindenkor, ámen, közben Gyufafej Királyfira gondol vágyakozva, az ő szeplőktől pettyezett testére, mely a szemtelenség eleven állata, sziszegő kígyó, hiéna és szökellő gazella egyvelege, és ki tudja, még mi más. Egy villanás csupán Gyufafej tekintete, mely tömegeket szór szét csak azért, hogy megtalálja célpontját, és egyenesen a veséjébe lásson, kiolvassa titkait, és nevensen rajtuk a legcsekélyebb rosszindulat nélkül. A tegnapi harisnya kissé lóg, egy gomb, ki tudja, hová gurult el az ingról, Alois testében még ott lüktet a Királyfi, szeme káprázik a csókoktól és boroktól, cigarettáktól, füvektől és hajnali poroktól, az álom még ott kószál a fejében, az érzékek felfokozottan, felajzva. Alois teste mint íj, röppenő nyíl, tegez és célpont, a harisnyán makacsul elindul lefelé egy szem, és futni hagyja, ahogyan őt is egy királyfi, kinek haja, mint a gyufa lángja, az ő szemei, mint rejtőző áfonyák egy tőzeglápban, keze fejében megrebben egy ideg, fölötte a szeplő a bőrön nagyot ugrik, a királyfi szíve rendetlenül ver a déli órákig, gondolatai, mint frissen szabadult rabok, szédülten kerengenek, míg

fontos akták egész tornyát elé nem tolják, az ország és a nemzet sorsáról beszél valaki, és Gyufafej bánatosan integet a benne tanácstalanul álldogáló Aloisnak, viszlát, kedves, majd rád érek még, és körbefonlak gyarló testemmel. Eljön még az este máskor is, el a reggel, kerül még egy ágy, valamikor, valahol.

Nem osztoznék rajtad, ha az enyém lehetnél, mondja Eszlári bánatosan, ujját végigfuttatja a harisnyán, apró csíkot hagyott maga után a lefutott szem, apró lyukat a boka fölött, mintha onnan nézne fölfelé, Alois szoknyája alá, a bugyi alá, be a testbe egy királyfi nyomait keresve. Itt jártál, tudom, sugja Eszlári Alois ölébe, ahová csak kicsit betért pihenni, fülében egy csikló hallgat, vagy csak egészen halkán dalol. Eszlári elalszik, alszik Alois is. Gyufafej Királyfi egy tetőterazon a korlátnak dől, a vöröslő éjszakai eget nézi, várja a vihart, cigarettázik, szeméből mintha könny peregne, nem látjuk jól, túl messze van, a királyfiak mindig olyan elérhetetlenek, gondolja Alois álmában. Ujjai Eszlári hajában, meleg fészekben, sehol sem vagyok biztonságban, már sehová sem szökünk meg, messze nem jutunk, csak fejben, mint kicsiny nemzetünk futballja, de merjünk nagyot álmodni, sohasse feledjük, mindenek előtt a nemzet, a haza, iskola, templom, családjaink, kik mit sem sejtene, és e mit sem sejtés tartson össze minket, az örökkévalóság gátján sütkérezzünk, úgy segítsen minket a hazugok istene, gondolja magában Alois. Szájában Eszlári férfiúi ékessége, reggel van már, a Királyfi fázva ébred a tetőterazon egy nyugágyban. Hol van Alois, gondolja, és a hajnali sóvárgás olyan erősen tör rá, hogy reszketni kezd, zaklatottan babrál pizsamanadrágjában, végig Aloisra gondol, nem tudja, hogy az is. Miközben tesz valamit, a királyfit gondolja a helyett a bármi helyett. Gyufafej végez, izmai lazábbak, kedve jobb, kicsit mosolyogni is tud már, megfürdik, vasal és öltözik, a kapun már egy rendes, de vágyak nélküli ember lép ki. Legalábbis reméli, hogy egy újabb sóvárgás nem zavar be a délelőtti munkamenetbe, megy a verőfényes utcán ingben, zakóban, cipője fényes, hóna alatt aktatáska, csak a szíve rakoncátlankodik egy kicsit.

Alois Dâmbovițeanuhoz siet, mint mindig, amikor megmagyarázhatatlan bánat vesz erőt rajta, pontosabban elgyengíti olyannyira, hogy csak Dâmbovițeanu pultjánál tud megnyugodni. A pult most kint van a gesztenyefa alatt, galambok és verebek hada jön-megy fontoskodva, a sörcsap vakítóan csillog, egy pincérlány kávé szürcsöl, szoknyája felcsúszik, harisnyatartót visel, éjjel kurva, nappal is inkább az, mint pincér. Alois éjjel-nap-

pal kurva, de ezt nem hiszi el neki senki, Eszlári boldogan ment munkába, bár inkább még aludt volna, a teste nyugodt, kielégült, jóllakott, bár a vágy, mint az éhség, nem pihen túl sokat, estig újra felébred, és keresni fog valami fognivalót. Dâmbovițeanu csak a szemével mer könyörögni, hogy csak egy gyors menetre térjenek be a sötét bárba, a sarokban a kanapé, vagy elég lesz az is, ha Alois egy asztalra hasal, kérlek, kérlek, megbolondulok, ha most azonnal nem, nem tudlak csak úgy nézni, ahogy itt ülsz, kialvatlanul, de csillogó szemmel, hisz tudod, hogy szeretlek, mit tehetnék, szeretlek, még akkor is, ha ennek semmi értelme. Alois az asztalra hasal, és már nem is bánja olyan nagyon, sőt, Dâmbovițeanu izzadsága a derekára cseppen, nedves tenyér tapad a mellére. Vége lesz ennek is, mint ahogy a testemnek is egyszer, akkor lesz vége, mikor már csak a fájdalmak laknak benne, és nem könyörög majd senki, hogy dőljek az asztalra, már mind halottak lesztek, én is, halott lesz minden, amit ismerünk ma, a múltat, mint valami ikont, kiszínezzük, nem látjuk a jelent, jövőnk sosem volt, és csak cipeljük a testet. Haljunk meg ketten, mondja Dâmbovițeanu. Halni egymagában hal az ember, mert az emberek még a halálban is külön utakon járnak, estére szerezz valami anyagot, eljövünk abba az éjszakai bárba, ahol mostanában dolgozol, mondta Alois, és elindult a város szíve felé, elvegyült a lüktetésben, hogy ne érezze a saját lüktetését, kérdések, kételyek, undor, szerelem, rettegés, fáradtság, vágy, éhség, Alois mély álomba zuhan, hogy pihenten érje az este, mely után egy új éjszaka következik, a maga kielégíthetetlen rablóival.

Alois Eszlárival és Gyufafej Királyfival késő éjszakai találkozót beszélt meg abban a lebuiban, ahol állandóan Khaled dalai szólnak, és juhhús serceg egy óriási tepsiben. Dâmbovițeanu fekete kötényt visel nagy zsebekkel, néha ő feni a késeket, és hosszú negyedórákra különféle emberekkel tűnik el a mosdóban.

Gyufafej a zsíros bádognipultra dőlt, és szemmel láthatóan nem volt józan. Eszlári vígan tömte magába az ételt, mert imádott titokban enni, de mégsem egyedül. Egy lompos pincér újabb adag olajban sült pitát hozott. Eszlári arca fényes volt és sugárzott, mint a nap, a hold, az ég összes csillaga boldogan izzott az orcáján. Gyufafej egy üveg rizssörbe nézett, mintha az üledékből szeretné kiolvasni a jövőt. *Didi, didi* dúdolta Eszlári azt a két szót, amit megértett Khaled dalából, és érzékien vonaglni kezdett. Teste, mint egy hívogató vízágy, lágyan hullámzott. A lompos pincér lelkesen tap-

solni kezdett, a konyhából is kitódult a tulaj a segédeivel. Gyufafej is felébredt, Eszlári vonaglásához igazodva valami legényesfélét kezdett járni. Vörös tincsei izzadt homlokára tapadtak, szeplői kigyúltak.

Alois eközben Dâmbovițeanuval tranzakcionált a mosdóban, és mint igazi gourmé, ott helyben meg is kóstolta az anyagot. Mire kiértek, a Királyfi okostelefonjából csángó zene szólt, és a lebuja egész személyzete, a tulajdonossal együtt a gergelytáncot járta. Két amerikai turista azt hitte, a mennyek országába került, pedig még nem is tudták, mi vár rájuk.

Néhány óra múlva Gyufafej Királyfi szolgálati lakásának konyhájában húsz idegen szorongott, de mind úgy viselkedtek, mintha legalábbis együtt nőttek volna fel. Dâmbovițeanu elégedetten keverte a vadabbnál vadabb koktélokat, az egyszerűség kedvéért Bucharest Ice Teának nevezve valamennyit. Az amerikai tursitáknak, akikről kiderült, hogy skót eredetűek, a szilvapálinkából és vörösborból készült egyveleg tetszett a legjobban, egy idő után artikulálatlan társalgásba kezdtek, de kiválóan megértették egymást, és mindenkire üdvözülten mosolyogtak. Dâmbovițeanu egy hímzett köténykében tüsténkedett, lábasban tejet forralt, majd titokzatos arccal szolgálta fel a Hajnali forró csók nevű saját találmányú koktélját, amelyben egyáltalán nem volt alkohol, mégis fergeteges állapotba lendítette a társaságot. Eszlári egy csapatnyi vihogó lány között ült, akik közül az egyik valamilyen kiejthetetlen nevű dél-amerikai indián törzsből volt. Alois nem hallotta, miket mond, csak a lányok boldog kotkodácsolását. Gyufafej egy ormótlanul vastag szivarból pöfékelt, majd betuszkolta a nép közé a festőállványát, és bár a perspektíva szóba sem jöhetett, nekifogott mázolni. A kép később az *Erasmus program* nevet kapta, és egy gombolyaghoz hasonló kusza vonalhalmaz látható rajta.

A két amerikait Gyufafej Királyfi felesége tette ki a lakásból, amikor két hét múlva váratlanul hazatért, de mivel neki is rossz lehetett a lelkiismerete, nem fenyegetőzött válóperrel, hanem azt javasolta, hogy menjenek azonnal nyaralni. Míg Gyufafej Királyfi a homokban hempergett az ő feleségével, a Tündérrózsa nevű takarítócég szörnyülködve cipelt ki a lakásból több zsáknyi üres üveget, és fáradhatatlanul vikszoalta a ház minden sarkát megülő hamut. A csikkeket szerencsére fel lehetett porszívózni.

Hetekig tartó bulik voltak Eszlári és Gyufafej lakásában, amelyeken az őrző-védő szolgálatok keményfiúi is részt vettek, mert így volt a legegyszerűbb vigyázni a kliensekre. Így történhetett meg az, hogy Gyufafej Királyfi egy szirénás autóval vitte sétakocsikázásra Aloist többször is, mert tudta, hogy azt az autót senki sem fogja megállítani. Alois egy ilyen kékfényes hajnalon járt először a Belvedere nevű templomban, amelyben hóféhérek voltak a falak. A templom egy csúnya tömbháznegyed közepén található, mintha valaki véletlenül ejtette volna el. Alois soha nem gondolta volna, mennyi világosságot tud magából árasztani egy üres fal. Mert a sok kipingált templom miatt, melyekbe szakmája gyakorlása során be kellett térnie, üldözési mániája alakult. Nem szép dolog ez részéről, sőt egyenesen gyanús, a templom alapvetően a nyugalom szigete. Alois minden bizonnyal elfajzott lélek, akit álmában néha kitekeredett nyakú szentek kergetnek, vagy ha nem kergetnek, akkor a fülébe jajgatnak. Ezért különös hatást gyakoroltak rá a fehér falak. Az üdvözülés reményével eltelve állt ott a hajnali napfény ragyogásában, és ha fel nem ébred, egész biztosan a mennyekbe jut.

Gyufafej egy térdeplőre rogyva aludt, két vénasszony szánakozva nézte, Alois pedig az üdvözülést elfelejtve kezdett kétségbeesni, hogy mi lesz a szirénás autóval, és mi lesz velük, de nem lett semmi. Gyufafej hirtelen felébredt, és a felrebbenő vénasszonyok között kivezette Aloist a Belvedere nevű templomból. Mire visszaértek a lakásba, már csak egy pisztolyos fickó árválkodott a konyhában egykedűen iszogatva. Eszlári, aki nem hortyogott, hanem valamiféle ketyegő hangot adott ki álmában, mélyen aludt. Gyufafej utolsó erejével homlokon csókolta a pisztolyost, és a kezébe csúsztatta a kulcsokat, majd az asztalra hajtotta a fejét, hogy ott helyben megnyergelje az álmok foltos és főleg indián lovát. Alois a pisztolyos segítségével becipelte a Királyfit az ágyba, majd azzal a gondolattal, hogy megfürdik, beült a kádba. Másnap délelőtt Gyufafej a kád szélére dőlve aludt. Ki tudja, mikor mászhatott ki az ágyból. Alois úgy érezte magát, mintha az a bohóc volna, akinek egy rugón kell ülnie egész életében, egy dobozba zárva, és semmi mást nem kíván a sorstól, csak azt, hogy a rugó törjön végre el. A csontjai kád formájúra merevedtek, és ettől nem tudott állni a lábán, állandóan felborult, mint egy teknő. Gyufafej a veséjét fogva vihogott, majd a padlóra feküdt, és ott vonaglott, mint egy bolhás kutya. Alois legszívesebben megfojtotta volna, de annyira tönkre volt menve, hogy még ölni sem volt képes.

Gyufafej Királyfi később az ágyába csalta a kicsi Aloist, azzal a mesével, hogy kimasszírozza testéből a kádat. A masszázs annyira jól sikerült, hogy mindenféle finomkodást elfelejtve megőrültek, és hangosan üzekedtek, úgy, ahogy csak az emberek tudnak. Eslári döbbenetn nézte őket az ajtóból. – Megyek vásárolni. Hozok egy pár harisnyát is. Hányast viselsz? – kérdezte elhaló hangon, és fakó arccal elment.

Alois az öngyilkosságot fontolgatta. Úgy érezte, a lélek kiszáll a testéből, pedig aznap nem készült sehova. Szeretett volna állat lenni, és nem rájönni arra, hogy Eslári minden bizonnyal most porig van sújtva, mert szereti őt. Gyufafej úgy tett, mint aki alszik. Alois Eslárirra gondolt, aki oroszlánként jön majd vissza. Erősebb testű hímként elüldözi Gyufafej Királyfi oroszlánt, bár egyelőre nem tud közelíteni Alois oroszlánhoz, de nem is erőlteti. Alois két nap múlva hozzászokik új helyzetéhez. Ha érzelmek nem volnának, Alois veszedelmes vad lenne, habár úgy érzi, most emberként is az.

Eslári egy csodaszép neccharisnyával tért vissza. Úgy látszik, az a másfél kilométer, amit a boltig megtett, elég volt, hogy lemondjon a véres bosszúról. Gyufafej savanyú levest főzött, amelytől felderültek az arcok. Eslári boldogan habzsolt, és hujjogatra üdvözölte Dâmbovițeanut, a pullost, aki csak úgy benézett, és hozott egy kiló cérnakolbászt. Alois úgy érezte, felvétellett az oroszlánok mennyországába, ahol a megbocsátó Eslári oroszlán-arkangyal él, és uralkodik az ő jóságát kiterjesztve mindenkire, még az emberekre is.

... és ámen arra is, azaz mondjon már valaki egy tóosztot arra, hogy ennek a szép mesének soha nem lesz vége, pedig naponta vége lesz, mert ahogy azt Bozydar Szárd idősebb angyal is mondta volt, a lélek naponta kiszáll a testből, bizony ez így van, mert az angyalok mindig igazat beszélnek, még akkor is, ha ez kellemetlen – vágta ki a rezet Eslári pohárral kezében, és reménytelen arccal nézett Aloisra, mint aki jó jegyre számít ezért a zagyva beszédért, a harisnyáért, meg főleg a megbocsátásért, mert az ember nem tud választani a legjobb barátja és a legjobb barátnője között, egyszerűen ez lehetetlen, habár lépten-nyomon arra kényszerít az élet, hogy ilyen lehetetlen döntéseket hozzunk, hogy a lelkünk lassan belehaljon, vagy ebbe vagy a komédiába, amit e köré körítünk, figyeljétek csak meg, szinte semmi egyébéről nem beszélünk, csak arról, hogy mikor hogyan döntöttünk, és aztán próbáljuk kimagyarázni ezeknek a rémes döntéseknek a még ré-

mesebb következményeit. Vérző szívek, széthulló családok, gyógyszerek és más gyógyszerek, tömérdek alkohol, dohányáru, kurvák, templomok, végeérhetetlen tanulmányi ösztöndíjak, repülőről repülőre szállunk a pénz miatt, melyet a szenvedéllyel magyarázunk, melyet munkánk iránt érzünk...

– Állítsa le valaki! – sikította Dâmbovițeanu. Nem azt mondta az előbb, valami angyalra hivatkozva, hogy a mesének vége, és mehetünk végre aludni?

– Ugye nem ti fogtok elárulni? – kérdezte Eszlári, és nesztelenül, mint egy elefánt, kivonult.

VÉRKÖR

mikor megtudtad, hogy élnek még hozzád hasonlók
hatszáz kilométerre, két folyóra és öt hegyre tőled,
úgy érezted, életed végre magyarázatot kapott:
csak azért kergetted folyton a szoknyákat,
hogy a pamut, vászon, műszál mögött húgaid megtaláld.
nem csináltattál DNS-tesztet, csak telefonon suttogtad:
előbújtak a titkos nagybácsik, nagyanyák,
valósággyá válnak a korán megsejtett, rég elfeledett apamesék.
a rejtett tettek és testek egy ismeretlen városban tovább éltek.
párhuzamos történeteitek között olyan sűrű az emberközi homály,
hogy abból bárki előléphet:
*vér vagyok a véredből, hús a húsdoból,
fogadj arcodba. adj egy ismerős vonást.*

TÜKÖRKÉP

adj egy ismerős vonást
vagy legalább tévessz össze valakivel
akivel van valami közös bennetek
akivel
iskolatársak voltatok
egy utcában laktatok
együtt utaztál a buszon
mondd hogy valami rémlik
valahol mintha már
mintha
a hangja
egy ránc a homlokán
a tekintete
emlékeztesselek

az óvodás pajtásodra
a tanítóra
a postásra
bárcire
ne legyek idegen
adj egy ismerős vonást

MÁNDY-MARGÓRA

Mennek az óvodások az úttest jobb oldalán girbe-gurba kettes-hármas sorban, és idegen nyelven társalognak:

– gölöbrss mördrsömn pledürgrruss mlesövbrörrö

Az óvónők közékük vágnak egy-egy szóval:

Netürelmetlenkedj! Gyerevisszaneszaladjel! Fogdmegapárodkezét!
AzonnalhagydabbaPeti! Teddleaztmitcsinálsz!

Átvágok közöttük sietve, fehér inggel a karomon, és egy szót sem értek.

106

Álmodban zokogtál, mint a metrószerelvény, álmodban rítottál, mint a teafőző, álmodban sírtál, mint az eső, mint a nád, mint a fahasáb. Álmodban, csak ismétlődjön, bömböltél, mint a patak, bőgtél, mint a szél, mint az idő, mint a nap, álmodban sírtál, mint a tenger.

És amikor eleget sírtál, fölültetek a hullámokra, hogy egy asztalnál kávézzatok, sörözzetek. Valami szívszorítóan édes volt ebben az álomban: a megbékélés délutánja volt ez, amelyben itt asztalhoz ültetek, az élet délutánja; nem volt az asztalnál betegség, nem volt nyomorúság, halál, háború, megfélekezett rólátok a hatalom. És vajon ki az, aki ezt kívánta, ki rakta így össze ezt a kívánságot, hogy te megálmodhasd?

SEBZÉSPONT

Anya Anya Anya Anya gondolkodik: hogyan oldom meg a hajvágás-ügyet? Sírás a vége mindig, Marcell affért csinál belőle garantáltan, bármivel próbálkozott az ember: kérleléssel, üzlettel, szigorral. A fiú következetes. Ha előkerült az olló (muszáj a szőke rendetlenséget megigazítani), ellenfeszült: nyugólt, tiltakozott és sírt. Miért ér az amúgy is szép esemény – a puha, lángszerű, angyalszőke tincsek adnak magukból egy keveset, és kerülnek a helyükre még dicsőbben – könnyek között véget?

Anya nincs elragadtatva Fredriktől.

– Talán tépi a haját a fésű – mondja Fredrik, miközben az eszpresszót pucolja. A tévében délutáni ismétlés: Rudy Gobert blokkol Houstonban.

Anya fejét ingatja. – Nem is igazán szoktam fésűt használni.

– Akkor biztos sajnálja a haját.

Anya nem válaszol. Hát csak nem. Marcellnek nem kellett a levágott tincsek, úgy taposott át rajtuk, mintha ott se volnának.

– Hát akkor kurvára – kezdi Fredrik, de Anya megszólal: – Na ezt sürgősen – és felemeli mutatóujját.

Fredrik nejlonzacskóba söpri a kávézaccot.

– Az is lehet, hogy ijesztő az olló – mondja. – Na, ez azért már visszatérés!

A Utah szépen elhasít a Rockets mellett.

Anya Anya Anya az ollót nézi. Marcell kezébe még nem adtak ollót, túl kicsi hozzá, de ha adtak volna is, gyereknek való, gömbölyű és színes műanyag keretbe bújtatott ollót, ami krokodilt, vagy, például, halat formáz. Ez nem olyan: nagy, meztelen, sötét fényű fémolló.

Marcell nem sejt rosszat, pedig fején – hajmosás volt – ott a turbánra csavart törölköző.

– Marcell, segíts nekem – mondja Anya Anya Anya, és térdre ereszkedik. A hangja nem stratégia, valóságosan egyenes, pedig kezében ott az olló. – Segíts Anyának vágni a hajából.

A felnőttek nyelvén beszélő tárgy a fiú kezébe kerül. Anya mindent fog: fogja Marcell kezét, fogja az ollót, fogja a loknit, aminek vége az olló élei közé kerül. Anya haja egyenes. Anya keze fog mindent, de a mozdulat Marcellé: összenyomja a nagy szárazakat, és a másik végen a haj varázslatmód elválk önmagától.

– Ugye, milyen ügyes voltál? Ugye, milyen jól ment?

De nem vált be a pedagógia, nincs hajvágás sírás nélkül. Fredrik nem tudja, Anya ért-e vajon ebből a sírásból valamit; neki, ahogy ott áll, úgy tűnik, mintha a fiú sírása nem is nekik, hanem a falon túlra, egy másik nyelven szólna. Marcell szelíden, kitartóan sír, szemét törli, hüppög, Anya pedig vág a könnyeken át.

GENERATIA VERDE

Azonban harmincas középiskolai tanár; a wifi a teremben vacakol, kivitted az osztályt a mosdóba; mulatságos kis történetté válik;

esküvőn állsz; zenés stand-up a kertben; a menyasszony nővére ismét, ettetek ittatok? a meggyesből vegyetek; egy tag jókedvűen, tanár úr, igaz, hogy ...-ékat kivitte a vécébe filmet nézni?; meglepődsz; az esküvőn?; kis somolygás; ügyesen lezárni, persze, jó sztori, hát igen;

az osztály kevésbé lepődött meg; elemük a *teremből-ki*; élvezték inkább a dolgot; művészettörténet a mosdóban; tanár úr, Bukó levegye a cipőjét? az ablakba kéne tenni a gépet, ott jó a wifi; tanár úr, beírtam a címet? tanár úr, egy szék kéne; tolongnak a zuhanyzóban;

egy kolléga nyit be; tanár úr? – kérdezi; ironia; adja az idősebb kollégát; egy dokumentumfilmet nézettek meg velük; nézettek, ezt így mondod; ennél többet nem, több nem is kell; rendben, csak húsz perc múlva jön a tizedik zuhanyozni; hogyne; köszönöm;

tanár úr, másolt a gépén a rendszer?

LÁBADOZÁS AZ UNIVERZUMBAN

Régi ügyfeled ismét jelentkezett: a migrén. A reggeli órák maguk közé rekesztettek, az idő kiterjedt, mint egy földrész. William Thismorning, te, anyja neve Erica Fritzbeaujoule, született Liverpoolban, William Thismorningból émelybólyává változtál.

– Hogy vagy, bogár? – pattant melléd Szilvia. Ez a satnya, apró nő! Rosszul állt rajta, eskü alatt vallanád, minden, drága ruha, szegényes ruha. De az életkedve vonzóbb volt az univerzumban bárminél.

A nap ököllé változott. Csapongó sugárban okádtál.

Ne evezünk még más kontinensre, ezt kívántad. Maradjunk itt, ebben a pillanatban. Oly szép vagy, maradj, ne menj még. Nem. Csúnya és kínzóan boldogtalan. De csak ez az, ami van.

JÁNOS: BACKSPACE

Szép, derült nap volt, az irodalmi körről jöttem épp, amikor mint a hirtelen fogfájás vagy szívroham, úgy ért a felismerés, miért is szeretem én K. regényeit annyira, amelyek mintha megmentenék az elmúlástól az időt.

Az elmúlt éveimre gondoltam, és ezt mondtam magamban: ezek nem egy ember történetei; ezek mind külön történetek, mind olyan valakik történetei, akik emberek akartak volna lenni, de egyikük sem lett az.

Nem lettem ember én sem – jöttem rá –, azaz nem is vagyok semmi sem.

Mentem tovább ugyanazon a járdán, János, a szellő sem lanyhult; ez mondjuk a feladvány.

A TALANSÁG TITKOS TÖRTÉNETE

Na igen, de ahogy a 'boldogság' szót leírtad, elővett a szorongás, a régi.

Kínlódva siettél az utcán. „Hullát sodor a szél...” A bőröd ecetet hányt. Baljósan szállt a házak fölött a nap, mint egy fenyegető óramutató. Vagy fölemelt kalapács. Vagy bazi nagy szikra. Álmos szőke nő ásított akkorát, hogy a szájába ugrottál volna: „bújtass el”.

A helyi járat rosszindulatú pontossággal jött.

– Van lövésed? – kérdezte Éta Hofman.

Ezt súgtad a tenyeredbe: „Örményország, bárcsak ember volnál, hogy segíts!”

Magyarország, bárcsak ember volnál!

TETSZIK JAKAB FERENC EMLÉKEI A HÁBORÚBÓL

Akinek a szájából azt hallottam, hogy „a katonaságban” vagyunk, arra mindig gyanakodtam, és Parnasszus Pali is ezek közé tartozott (Parnasszus volt a beceneve, mert amikor berúgott, mindenre, ami megtetszett neki,

azt mondta: Parnasszus!). Amiben mi részt vettünk, az pont annyira nem volt katonaság, ahogy a szafaládé sem volt hús, és a híradó nem volt tájékoztatás. Egyébként kedveltem ezt a fiút.

Napokig tartott az oda-vissza kopogtatás, hol innen, hol onnan kapunk tüzet, a mieink nem is igen tudták, hova lőnek. Ekkor történt a sebesülése. Néhány roppanás követte egymást, az egyik után Parnasszus ingerült üvöltést hallatott. Arra, hogy eltalálták, első reakciója az ingerültség volt, a düh, hogy fájdalom érte; hogy ez már sok. Néhány másodperccel később láttam, hogy a két Molnár hozza lefelé.

Nagyon rossz seb volt, de azonnali veszélyt nem jelentett. Az volt benne csak jó, hogy valószínűleg hazaküldik miatta.

– Kellemetlen lesz – mondtam, mielőtt vágtam volna. Gondolj valami másra, volt a nyelvem hegyén, de ezt nem mondtam ki. Nem volt mire másra gondolnia. Hivatás? Szakma? Még kereste a helyét vagy, lehet, nem is igen kereste. Család? Alig tartotta velük a kapcsolatot. Nő? Menyasszonya volt, akivel egyre rosszabbul mentek a dolgok; még pár hete a belülről füstölő méreg látszott Parnasszus arcán, de azóta ernyedtt és csüggedtt lett, mint a másnaposok. A csaj ritka csinos teremtmény volt, sütött a szeméből az elveszettek fájdalma; ha nem csak fotón látom, kétségtelenül beleestem volna én is.

Szóval: maradtunk itt, Tölgyestől pár kilométerre, egy ilyen rohadt lőtt sebbel.

Kiszabadítottam a combot, és vágtam. Parnasszus Pali összeszorította a fogát, aztán üvöltött, mint a kárhozottak.

– Aszh! – szentségelt minden bizonnyal, de kifogyott a szuszából.

A sebesülésével hazaengedték; bő két hét múlva jött vissza – éppen egy hónappal azelőtt, hogy a front megindult és egyszerűen átrohant fölöttünk, és majdnem úgy fegyvereztek le minket, mintha civilek volnánk, akiket tájékoztatnak a hatóságok, mi merre hány méter. De amikor Parnasszus visszatért, még mindig Tölgyes alatt voltunk, és a bevonuló fiún valami meg volt fagyva.

– Mit mondott a csaj? – kérdeztem gyíkhús mellett.

– Még élni akar – mondta Parnasszus.

És azt akartunk mi is.

HA VOLNA EGY ELBESZÉLÉS

A mindentudó elbeszélő tudná nemcsak azt, természetesen, hogy az adott évben az erőszak milyen statisztikák szerint alakult, hogy az északi és sokak érzése szerint fullasztó városban az erőszakos indulatok akkortájt jellemzően egy bizonyos tradicionális közösség ellen irányultak, s hogy eközben más, fenyegetettségben lévő csoportok némileg kikerültek a képből (hogy az eset így, ennek ellenére, mondhatni balszerencséből történt); a mindentudó elbeszélő egyúttal tudna arról is, hogy az ismeretlen elkövető számára, akinek „hülye buzi” felkiáltása volt és maradt az igen néma erőszakjelenet egyetlen megszólalása, egy látszólag irreleváns elem, egy rózsaszín borítójú könyv jelentette a (meglazult) korlátnak nekítaszított idegen homoszexualitására utaló döntő ingert (azaz az elbeszélő tudna arról, hogy az elkövető tudatában milyen benyomás szolgált indítóokként); az elbeszélésben felbukkanna ez a fordulat: *az abbéli elhatározás hiányában*, az állna itt, a bekezdésben, ahol, meglehet, az elbeszélő hangja megbicsaklana, hogy ez a világ nem mintegy önmagától ilyen mocsok, undorító, leköpni való szar, hanem *az abbéli elhatározás hiányában*; végül az elbeszélő ezzel a mondattal fejezné be: én Gy. Molnár Kadosa vagyok, és ez itt a bátyám története.

FÁZISKÉSÉSBEN

már semmi büszkeség
csak kárvallás
hosszú a veszteséglista
s hibáid nélkülözhetetlenek
– megannyi vízum a múltba –
magamat azonban hiába keresem
féltekeny tekintetedben
a lényeg valahogy mindig kívül esik
örökös fáziskésében vagy
de eljön majd az ideje – minek is? –
hogyan a horogra akadjanak
a megcsalt tegnapok...
a legtitkosabb helyeken
(mint a kulcs a lábtörlő alatt)
révült tekintetű emlékekre lelsz
ó azok a tolvaj délutánok
kezelhetetlenek...
ha legalább visszakövetelhetném
ami sosem volt az enyém
a múlt már csak haldoklik bennünk
de az időt hiába simítja ki a szél
– harapásod nyoma még ma is
bennem nyüszít

NE ADJ ELŐNYT

sok mindent kimosott belőlünk az idő
és meghalni is lett volna hely s alkalom elégszer
martalékká lettek a megszakított félálmodok
feketére perzselődtek a nyírfaligetek
kapualjak sem leskelődnek utánunk

s már tudod: semmit sem érdemes
kidobni – elgurul úgylis...
kitörölni készülsz magadat közülünk
de lehet-e a múltba néző szemet lezárni
ha újra és újra idelopod a száműzött emlékeket
ne halj meg most nem szabad
kacér ringyóké már a part
s ha nem is tudnál velük mit kezdeni
ne adj előnyt Istennek ha véled
még egyszer kő-papír-ollót játszik

MÉLYSÉG

kezemet szorongatva ismerted be:
nem az vagy akinek hitted magad
akkor már eleven sebként éltél
de kapaszkodtál görcsösen s próbáltad
legyűrni a beteg test impotenciáját
az ismeretlent tanultad újra
hogyan maradjon mi benned törvény
s mert minden egész egyszer eltörik
az anyag terrorja legyőzött mégis
és eljutottál oda ahol már nem kapkod
menetrend után a kéz s a magad foglyaként
hajoltál vissza egy múlton túli múltba

EGYSZER

egyszer kikölcsönöztelek magamnak
ideiglenes voltál azt hittem
s hogy az így szerzett nyugalom
majd új álomba forgat
de benned semmi tapintat nem maradt
érzéketlennek mondtál és öklöddel

verted vadul a mellemet
nem tudtam mit akarsz
hiszen az öröm már úgyis megkopott
jobb lett volna meghúzni magad
s nem rám várni éhesen
de azt hitted áttelel a remény
s hogy folytathatjuk még bárhol
bárhogyan csak amikor azon a hajnalon
az ajtót nem én nyitottam ki értetted meg:
hiba volt bíznod s nekem már
nincs veled több történetem
s ha igazat hazudtam is azon
a régi érettségi banketten
akkor se higgy nekem többé sosem
mert nem kezdődik új reggel
és nem bújok hozzád
hogymasszírozd fájós kobakom
már nem vagy itt velem
add fel hát csacska tervedet hisz kitöröllek
majd úgyis mint néha a verseket

AZ ÉNEKLÉS ÉVEI

Az első nyúl és az apám által összefürmölt első nyúlketrec 1985 tavaszán jelent meg a baromfiudvar egyik sarkában. Mama csóválta ugyan a fejét, de miután apám egy óvatlanabb pillanatban lerohanta a javaslattal, hogy hadd tartsunk nyulat, már beleegyezett, és nem szívhatta vissza. Azt mindenesetre profétailag megjegyezte, hogy na majd meglássuk.

Az első nyúlról még nem tudtuk, mit látunk meg majd, mert egyelőre nem csinált semmit, csak evett. Megnéztük, hogyan mozog az orra, hogyan szökdécsel a ketrecben, a nyúl is megnézett minket, hogyan nézzük őt. A tyúkok, Csiپی, Piroska és Gizi is megnézték a nyulat – esküszöm, még némi kajánság is volt abban a féloldalas pillantásban.

Mi akár el is feledkeztünk volna a nyúlról, de hát nem ez volt leosztva a nagy zsugapartiban. A nyúlról ugyanis alig két héttel később kiderült, hogy *nyulak*. A nyúl egyébiránt is, a tetűhöz hasonlóan, olyan állat, aminél teljesen indokolatlan az egyes szám. *Egyetlen* nyúl nincs, nem létezik. Ha igen, akkor az nem nyúl, hanem valami más: húsvéti szörgombóc, házi kedvenc vagy meseillusztráció. (Egy ismerős házaspárnak volt egy Pityu nevű bentlakó nyula, aki macskavécébe végezte a dolgát, és féltékenyen morgott a látogatókra. Ő például embernek képzelte magát: ha rájött a baknyúltság, mindig a háziasszonynak udvarolt, sose a látogatóba hozott nyúlcsajoknak.)

Úgyhogy a ketrec mellé került egy másik ketrec. Amikor a hét újabb nyulak valamelyest megnőttek, akkor egy újabb. A negyedik ketrec már dupla, szülőszobás anyaketrec volt, mert persze a hét újabb nyulak egy szempillantás alatt elkezdtek összevissza baszni (mit nekik beltenyészet), és körülbelül az ötödik ketrec környékén veszítettük el a fonalat, hogy ki kinek a kije, és milyen vonalakon halad a vérfertőzés. Na persze akkorra indult be az is, hogy apám elkezdett más nyúltartókkal csereberélni – te adjál abból a szürke foltosból egy bakot, én adok a piros szeműből egy vemhes nőtényt –, szóval már mindenféle színekben és méreteken pislogtak kifelé a ketrecekből. Apám folyton szögelt meg fürmölt, de a kurva nyulak időnként csak úgy hobbiszerűen kirágták magukat, és fogócskázhattunk velük odakint a veteményesben. Talán a legrémesebb alkalom az volt, amikor ki-

lenc darab háromhetes, kis fekete szörnyeteg indult el expedícióra a májusi fűben, amiből ki se látszottak rendesen. Zsófi meg én éppen Annánál voltunk látogatóban a macskaszobában, ő pedig kiküldött minket, kapjuk el a nyulakat, legalább addig hadd tanulhasson békében. Negyven kimerítő percig hajkurásztuk őket. Ha végre elkaptam egyet, karmolt, harapott, és ha még mindig tartottam magam az eredeti szándékomhoz, hogy visszadobom a ketrecbe, visítani kezdett. Nincs az a keselyű, ami rondábban visítana, mint egy háromhetes kis nyúl. Azért telt negyven percbe az összegyűjtésük, mert többször is elhajítottam valamelyiket, amelyik éppen belém karmolt, harapott vagy visított. Esni is remekül tudtak – csak vetettek egy bukfencet, aztán huss!, már nem voltak sehol.

Nem tudom, meddig szaporodtak volna, ha nincsen tepsi, fazék, lábas és serpenyő, na meg nincsen az időnként rájuk törő anyai kannibalizmus, aminek eredményeképpen egyik nap még egy roppantul önelégült anyanyúl kuporog a szülőszobában, hasa alatt kis csupasz és nyüszögő izékkal, másnap pedig már hiába emeled fel a bölcsőde lappancsát, néhány odakent vérfolton kívül sehol semmi. Mindenesetre két és fél évvel később egy segerszámla alkalmából százharmincegy nyulat számoltunk össze, és az emeletes ketrecek sora úgy nézett ki, mint egy blokktelep a Csíki negyedben. Mama ekkortájt kezdett tüntetőleg levendulacsokrokat akasztani a hálószoba ablakába, ha kinyitotta szellőztetni. Az éppen soros Piroska, Csipi és Gizi számára új baromfiudvart alakított ki, ahová más bejáraton lehetett eljutni, és egyre többször mondta kimérten, hogy „köszönöm, nem kívánom”, amikor apám megjelent egy újabb leölt példánnyal.

A helyzet 1988-ban kezdett végképp eldurvulni. Addigra már ettünk nyulat paprikásnak, vadasan, roston rozmaringgal, fokhagymás mártásban, combokat szalonnával tűzdelve, combokat szalonnába csavarva, gerincet leveles tésztában, meggy mártással, kapormártással, vadas mártással, rakott nyulat krumplival, rizzsel, makarónival, nyulat mángoldba, kelkáposztába, tormalevélbe tekerve, sült nyulat, főtt nyulat, töltött nyulat, nyúllevest, hagymás nyúlvért, rántott nyúlmájat és még mit nem. 1988 tavaszán már nyulból volt a húsvéti töltött bárány és a tárkonyos bárányfejleves is; amilyen peches vagyok, én fogtam ki mindkét szemet, olyanok voltak, mint két töppedt száraz borsó.

Anna, a mázlista 1987 őszén elhúzott Bukarestbe egyetemre, és csak sátoros ünnepeken jött vissza látogatóba a nyúlevők birodalmába. Talán ez az oka annak, hogy ő még most is hajlandó nyulat enni, ha elédugják. Zsófi viszont percre pontosan abban a pillanatban lett meggyőződéses vegetári-

ánus, amikor én a második nyúl szemét is kiköptem a húsvéti levesből. A töltött nyútból már semmiféle fenyegetés hatására nem volt hajlandó enni. Na jó, akkorra már úgylis a Zenészbüntanya lakója volt, és Mamával étkezett, tehát ezen is lehetett veszekedni egy jót, bár ebben az időben már ürügy se nagyon kellett hozzá, elég volt, ha csak egy centivel odébb tett valaki egy ácsfűrész, anyám és apám már lendületben voltak, mi pedig annyira belefásultunk, hogy le se szartuk az egészet. Az „ezt is Mama miatt csinálod, mert odaváglak mindannyiódokat, mint a macskát” után például sose következett tettlegesség, ezúttal is arról kezdtünk el beszélgetni, viszonylag kulturáltan, hogy vajon miért nem tartozik a székely húsvéti tradíciók közé a kalácsevés, és melyik néprajzi gyűjtemény alapján írta meg Zsófi ezeket a jópofa tojásokat (courtesy by Pirooska, Csipi és Gizi). Mama triumfált, igen rondán (mondtam már, hogy a Csomáknál ez is szériatartozék?), aztán jól pofára esett ő is, mikor kiderült, hogy a vegetarizmus nem azt jelenti, hogy az emberlány *csak nyulat* nem eszik, hanem tiltólistára kerül minden olyan állat is, amit le kell szűrni vagy át kell vágni a torkát ahhoz, hogy a fazékba kerüljön. Szerencsére ezek voltak azok a szép csúf idők, amikor ha vettél két kiló fagyasztott tengeri halat, vehettél fél kiló citromot is, úgyhogy Zsófi a halak fölött húzta meg a határt, és mindig akadt otthon citrom.

Mindenesetre a nyulak már teljességgel rátelepedtek az életünkre, pedig anélkül is volt bajunk elég. Apám több-kevesebb elszántsággal, de kitartóan ganajozta a birodalmát, és miután Mama közölte, hogy ezeket a dögöket nem hajlandó etetni, napi kétszer felbiciklizett két kilométert, hogy megettesse a teljes állatseregletet. Ez, ugye, három-négy-öt évvel a Nagy Baleset után történt, szóval állandóan amiatt voltunk berezelve, vajon nem olvasuk-e majd egyszer a Megyei Tükör utolsó oldalán, hogy Szentgyörgyön elütöttek egy félszemű biciklistát. Ráadásul az esti etetés után rendszerint be ment a Golgota nevű műintézmény aljában a sörözőbe, és nem málnaszórt rendelt, és nem egy pohárral. Mivel anyám tudta, hogy valamikor este fél kilenckor egy félszemű biciklista fog végigszalomozni a kivilágítatlan városban, idegességében ő is megivott nem málnaszórt nem egy pohárral, úgyhogy én csak ültem bent a valaha háromszemélyes szobánkban, próbáltam tanulni, és a pokolba kívántam mindenkit, inkluzíve a nyulakat is.

Ráadásul a csereberék eredményeképpen vagy ellenére, máig sem tudom eldönteni, a százharmincegyből volt vagy húsz fehér, vagy harminc tarkabarka, a többi pedig olyanfajta szürke, aminek a szőre a tövén teljesen fekete, a végén viszont amolyan kendermagos módon fehér. És apám kitalálta,

hogy ezekből a dögökből lesz majd nekünk mind egy szálig jó kis nyúlszőr bunda, nyúlszőr kucsma meg egyéb izé. Szagoltatok már besózott nyúlirhát? Na, mi igen. Télen még elviselhető volt a dolog, de mire 1988 májusára besűrűsödtek az események, a szag is annyira besűrűsödött, hogy Mama, bármennyire is kerülte a nyulakat, már nem tudott elegendő levendulacsokrot akasztani a hálósoba ablakába, és hátrament megvizsgálni, mitől van ennyire infernális módon bűdös. Aznap este bekiabálta raporra apámat, és olyan kacskaringók hangzottak el, amilyenek addig még sose.

Naná, hogy én is éppen ott voltam. Zsófitól akartam kölcsönkérni néhány kazettát, mert a Zenészbüntanya látogatói mindig hagytak ott pár érdekes dolgot, én pedig anyámék veszekedését kiiktatandó rászoktam a fülhallgatós zeneélvezetre, és az otthoni készlet már a könnyökömön jött ki. A Zenészbüntanya akkortájt kezdett el lassan-lassan Omm felé csúszni, bár a mandalafestés csak ősszel következett be. Mindenesetre Zsófi valami szitárzenét ajánlott a figyelmembe, de mikor odafent már húszéves sérelmek kerültek sorra, közös megegyezéssel Jimi Hendrix mellett döntötünk, és felcsavartuk a maximumra. Szívesen világgá rohantunk volna, de addigra már valahogyan kialakult bennünk a meggyőződés, hogy egyszer tutira nekünk kell kihívunk a mentőket, ha valakit végérvényesen megüt a guta, szóval mindenképpen ki kellett várnunk a parti végét, hallunk-e egy méreteres döntülést az emeletről.

Ez éppen nem következett be ezúttal, de kicsi híja volt. A Foxy Ladyn olyasmik szűrődtek át, hogy mert ugye a Csomáknál mindig petúniát szartak a tehének, fogd be a szád, amikor az esküvőtökre mentünk, olyan kosz fogadott az udvaron, hogy majdnem elájultunk Kátival mind a ketten, na persze, már akkor is látszott, hogy szaros karóval nem lehet felérni az orukat, szegény anyám, biza, szegény anyád, éppen elég baja van az apáddal meg veled, pedig ő rendes nő, de ti Mártonok, hát ti, hát mi, persze, meg a Csomák, azok ugye. Mindketten rendkívül éretten, felelősségteljesen és kulturáltan viselkedtek, mi kölykök pedig ezalatt a Zsófi kuplerája közepén a dodekafónia szépségeiről tárgyaltunk, pontosabban Zsófi tartott nekem természetellenes magas hangon fejtágítót a schönbergi elképzelésekről, pedig tisztában volt azzal, hogy csak tizenkét és fél éves vagyok, és különben is nekem van az egész famíliából a legnagyobb botfülem.

A vége az lett a történetnek, hogy az egyik dúli-fúli lejött a lépcsőn (azazhogy inkább gurult, és közben folyamatosan káromkodott, a kutya-úristenit az összes kibaszott hercegnőnek!, kinyírom az összes nyulat, ki én, durr az ajtó), a másik pedig leüvöltött nekünk, hogy mars fel vacsorázni.

Mentünk, mint az istennyila, és fejenként két adag rakott krumplit gyúrtunk be rohadt gyorsan és néma csendben (én az egyik adagot szinte azonnal viszontláttam a vécében), és még Zsófi, a neofita vegetáriánus is megvárta, hogy Mama elforduljon az asztaltól, mielőtt átsuttantotta az én tányéromba a kolbászkarikákat.

Azt hittem, hogy otthon majd rettenetes égiháború fogad, de nem, a jelek szerint apámnak napi egy veszekedés bőven sok volt, anyám meg elaludt a nappaliban a kanapén, és így ő is kihagyta, ami jól is jött nekem, mert persze a kazettákat otffelejtettem Zsófinál. Másnap fel akartam menni értük, de nem igazán mertem megreszkírozni, meg különben is, úgy fél hétkor Puffancs hazatelefonált, hogy ha lehet, inkább ő hozná el a kazikat. Meg is érkezett fél órával később, enyhe halványzöld színben játszott, és az Öszövetséget emlegette, de aztán kiderült, hogy összekeverte a dolgokat, és a betlehemi gyermekmészárlást akarta mondani.

Annyira egyébként nem volt nagy a mészárlás. A jelek szerint apám az egész napot más nyúltartók körbetelefonálásával töltötte, úgyhogy az akkor már (húsvét, irhák meg egyebek miatt) nagyjából hatvan darabosra fogyatkozott seregletből több mint ötvennek akadt gazdája. Fél hétre már csak nyolc nyúl maradt, apám meg egy üveg pálinka, és mire egy fél üveggel később elszánta magát a teljes leszámolásra, még beesett egy illető, aki elvitt két további nyulat. Ezzel együtt is egy egész hétig ettük azt a monstre paprikást.

Mama meg apám ezután vagy két hónapig nem állt szóba egymással, aztán ezt az egészet ugyanúgy ellapoztuk/ellapozták, mint minden más nagy családi háborút. Késő bánat, eb gondolat, ami volt, elmúlt, satöbbi.

A sok bűdös irhából csak kettőt lehetett viszonylag rendesen kikészíteni, de így legalább apámnak lett egy kendermagos nyúlszőr kucsmája. Minden télen, amikor leesett az első hó, célzatosan feltette a fejére, úgy ment fel Mamához, Mama pedig mindig félrenézett, amíg apám fel nem akasztotta a kucsmát a fogasra.

TÖMÖR BÚCSÚLEV.

*Álszentség, vakság, kapzsiság –
rút célok, aljas taktikák [...]*

Leírni, milyen e szintér,
ahhoz szegényes a szótár –
jó Anyám, ki kínban szültél,
hogy mire, arról nem szóltál.
Elmésen szívat az élet:
ernyőm a zivataré lett,
elsodort a vihar mindent –
kint is kín s gyász minden, mint bent,
mint kit nem ér soha fényjel,
úgy vagyok én a reménnyel.
A földi lét csupa córesz;
magába szippantott – jó hecc!
Ez minden esélyem: ITT, MOST.
(Figyelj, mert most váltunk ritmust!)
Nyakig benne már, mit szóljak?
„Nincsen rajta csokiszórat...”
– – Távozásnak ejtem szerét,
mint ki végzett, s csendben lelép.

HESS EL, SZABADSÁG!

HAGYJ KÖVETNEM TRENDET!

*„akkor a vezér [...] lehajtotta a fejét, aztán felemelte, és egy olyand, de olyand
szép beszédet tartott, amelyet még soha, állapították meg később a Bikerben,
mivel a szokott témák mellett, hogy testvériség meg eszme meg az igaz ember
meg a veszteség, most behozta azt is, hogy haza, és olyand, de olyand szépen
beszélt, na, erről a hazáról, hogy komolyan mondom, mondta a Bikerben Dzsé-Ti,*

azt hittem, ott helyben elbőgöm magam, és erre nagyon helyeseltek a többiek, és bólogattak és hümmögtek, és fogták a korsót a Bikerben, mert szép volt, olyan szép az a rész a hazáról, amelyet még nem, bólogattak, de többet erről nem nagyon lehetett mondani, úgyhogy előbb-utóbb mindenki felnézett a bejárat feletti sarokba, mert a tévén a Valóvilág kettő ment” (Krasznahorkai László: Báró Wenckheim hazatér)

Béke-hűtötte vérünk lomhán keringél.
Védsejtjeink fogjanak talán tenni értünk?!
Duruzsolják, hogy pucánkba' nincs vér –
Hogy néznek majd, ha vállat vállhoz!., s döng a léptünk!

Hisz ellenünkre tör annyi galád –
Számoljunk már le énünk rosszabb felével!
Ne vedeljük a szabadság lötty-italát!
Sose feledjük, minő bűn a kétely!

Vágy s szó rég együtt már buzgó imánkhoz.
Éket vernél közénk, újat latolva!?
Boldog népet egy cél nélkül ki látott??

Ne ontson egyikünk se hitvány szóvirágot!
Özönöljünk a hasznosság-akolba –
Ládd, segít ebben néhány jólirányzott!

HERCULANEUM

A férfi erős keze az ablaknál ülő nő ölében pihent, az asszony finom ujjai kapaszkodtak belé, ahogy a pók a hálójába. Örültek egymásnak, annak is, hogy eljutottak idegenbe, ráadásul éppen ebbe a hangulatos és sokszínű olasz városba. Ahogy a vonat elhagyta az árnyékos állomást, a sötét házak között pislogó napfény hevesen villogott a boldogságtól amúgy is csillogó szemükben.

A férfi elégedett volt: jó ez a kis nászút, és egy ilyen imádnivaló, fiatal lány, az enyém, istenem, nézte a könnyű selyemblúz arányos domborulatait, a vaníliakrém színű, kecses nyakat az apró, megszokott kis foltokkal, istenem!; az elmúlt éjszakára gondolt meg az elkövetkezőre, hevesen lüktettek teste erogén zónái; és milyen remekül is fogunk majd élni. Végigsimította friss felesége alágöndörödő aranyfürtjeit a gömbölyű álláig.

A nő arca csupa puha mosoly, a pillanat varázsát tartogatta, nem bírt másra gondolni, csak arra, hogy minden maradjon örökre úgy, ahogy most van. Behunyta a szemét, fogai összecsikordultak, mintha erőszakkal akarván rákényszeríteni az időre ezt a pillanatot. Kislányosan a férfi karjába csimpszokodott, és nekidőlt a vállának.

A vonat Herculaneum, az egykori, vulkánkitörés által elpusztult római város felé haladt. A nászútjuk előre eltervezett negyedik napjának ez volt a programja. A velük szemben ülő idős férfi nemsokára leszállt. Kihasználva a lehetőséget, játékos, ingerkedő csókokkal borították el egymást.

Hirtelen kivágódott a másik kocsiba vezető szemközti ajtó. Nagydarab, bőrdzsekis alak bukott be rajta, ordítva. A hatalmas férfitesthez tartozó barna arc egy tizenhat év körüli fiúé volt. Megmarkolva a hozzá legközelebbi kapaszkodót, kiegyenesedett, tenyerét nyikorgatta a műanyagon, hatalmas szájából kába és féktelenül agresszív bömbölés tódult kifelé, amire mozdulatlanra dermedt a tucatnyinál alig több, kocsiban ülő utas. Pár pillanat múlva az ajtónyílásból utána lépett két alacsonyabb bőrdzsekis társa. Lökdösődni kezdtek, durva mozdulatok követték egymást, fülsértő hangzavar kerekedett.

A nő aggódva nézett a férfitra.

– Menjünk innen! – húzta a karját, de a férfi nyugalomra intette, két kezébe kulcsolta a nő verejtékező tenyerét, és higgadtságot sugárzó tekintettel nézett maga elé.

A nagydarab vadul ütötte, rúgta a társait, azok olykor visszaütöttek, de világosan látható volt, hogy nincs esélyük vele szemben. A behemót hol a jobb, hol a bal oldali ülésnek csapódva megindult a kocsik másik vége felé. Volt, ahol betódult az ülések között az ablakig, és ütlegelte a nyöszörgő utast, akit éppen ott talált, amíg a másik kettő tovább nem rángatta. Akkor megint üvöltve nekik esett, őrzöngő ökölcsapások záporoztak; a nagydarab ettől csak még ingerültebb lett, taslit adott egy szélen ülő idős embernek. A kopasz férfi, mint az inga, elhajolt, majd kiegyenesedett, tiltakozón felkiáltott, mire a fiú harsány röhögésben tört ki. Csak nem akart jönni a következő állomás. Fojtott sikoltás bal szélről, egy férfihang jajdult jobbról.

A nő reszketve fogta a férfi karját, a férfi meredt kifelé az ablakon. Alsó ajka felhúzódott, gyúlt benne az indulat, ökölbe szorult a keze: gyere csak, te kibaszott takony, te rohadt kis geci, kitaposom én a beledet, ha egyetlen ujjal is hozzáérsz. Az az elsőprő gyűlölet, amit most érzett, semmi eddigéhez nem volt fogható.

Az ifjú feleség lehunyta a szemét, rémülettől falfehéren szinte belebújt párja karjaiba, Istenem, nem lehet baj, most nem. Ha baja esik... Jézusom, mi lesz? Menekülni, menekülni, moccanat zsibbadt lába, de ura mozdulatlansága leállította.

A fiú, mint a veszett dúvad tört előre az ülések között. A férfi arca egészen közönyössé merevedett, mint egy darab élettelen kő, de belül, érezte, már rettenetesen feszíti a fortyogás keltette elkerülhetetlen robbanás. A nő levegőért kapkodott, úristen, mi lesz? Könnyeket olvasztott szemébe a heves féltés.

Nem néztek oda, de tudták, hogy ott áll már felettük. Érezték magukon az áldozatra leső éhes ragadozó irgalmatlan pillantását. A férfi elengedte a nőt, tudta, hogy most ő jön, innen csak egy út létezik, dermedt arcába felcsaptak bensője iszonyatos hófokon égő lángnyelvei, ösztönei szabad utat engedtek a párjáért mindenre kész tetterőnek. Abban az elhomályosult, tűzforró gyűlölettől sűrű pillanatban, ahogy talpra ugrott volna, hogy megtegye, amit kell, valami hirtelen csattant, vérfagyasztó, sátáni üvöltés rázta meg a mindenséget. A hatalmas, öklével hadonászó test elvágódott a vonat padlóján, magatehetetlenül vonaglott és őrzöngött a földön. Combjából csorgott a vér. A férfi elhűlve bámulta, ahogy a többi utas és a fiú haverjai is. Megállt a jármű, a haverok kivonszolták vérző társukat a peronra,

talpra állították, miközben az ajtó becsukódott mögöttük, és újra elindult a vonat. Kívülről hatalmas, véres tenyér csattant az ablaküvegen, görcsös, bosszúra éhes ujjak kapartak a nő felé.

Vértócsa rezgett az ülések között. A férfi nehezen tudta kicsavarni a nő görcsbe rándult ujjai közül a vörösre festődött kisollót. Zsebkendőbe bugyolálva eltette a zsebébe, aztán letörölgette az asszony kezét is. Az emberek megnyugodva elfordultak. A vonat lassított, majd megállt, a férj derékon ragadta a szinte ájult asszonyt, majd a vértócsán átbukdácsolva leszálltak a járműről. A férfi leintett egy taxit az állomás előtt. Vissza a hotelbe.

Sosem látták Herculanéumot.

A nő megtörölte eres kezét a törlőruhába. A negyedik emeleti konyhablakból elégedett szívvel nézte az ő szép szál, okos fiát, ahogy megy a zsákjával a ligeten át a szokásos napi edzésére. A férfi mögötte állt, átölelte, a nyakába csókolt, a fülébe suttozta, hogy „szia, megjöttem”, aztán így álltak, ringatózva nézték tovább együtt az ablakból szerelmük legszebb gyümölcsét. Valahogy most mindketten arra a bizonyos nászútra emlékeztek.

Milyen szép volt akkor, és még most is milyen finom a bőre, gondolta a férfi vágyra gerjedve, és finoman beleharapott a nő fülcimpájába.

A nő arcán a nászút emlékéitől aggodalom gyűlt: milyen veszélyes a világ... Tekintete a magasból is óvta távolodó fia gyanútlan lépteit. ...És az emberek olyan gyávák.

AZ UTOLSÓ NÉV

Újabb nevet írt a gyorsan gyarapodó listája végére. Még egy hét, és minden és mindenki benne lesz, csukta be és paskolta meg a füzetborítót, aztán újra felcsapta, olvasgatta a beírásokat, gyönyörködött saját zseniális ötletében, amelynek segítségével újjáépítheti elhasználadott életét az alapoktól, mintha egy düledező házat dózerolna le, hogy a helyére egy környezetébe ugyan nem illő, de önmagában legalább tündöklő palotát emeljen.

A lista legelején a felesége szerepelt a gyerekekkel. Évekig nem bírta megemészteni, hogy elhagyták. Gyűlölt, aztán őrlődött és hibáztatta magát, egyik szeretőtől sietett a másikig, hogy enyhítse a kint, de mindhiába. A szeretők neve is a listára került, már akire emlékezett. Utánuk jött még jó pár név, a bátyja, az anyja, ismerősök és barátok, legalábbis olyanok, aki-

ket barátnak tekintett anno, de valahogy mindegyikről kiderült, hogy nem is az, nem is olyan, mint akinek ő képzelte. Érezte, be kell végezni ezeket a múltjához tartozó kapcsolatokat. Persze a főnöke neve is ott virított a füzet gyarapodó névsorában, az a nyomorult, féltékeny tekintetű, véres szájú hárpia, aki minden szexuális deficitjét a cég alkalmazottainak nyilvános megalázásában éli ki. Hülye picca – könyökölt az asztalra, megszállta a nyugalom és a béke, amiért megszabadult tőle is, ahogy a munkahelytől és a kollégáktól, akiket szintén név szerint írt a listára. Aprólékos gonddal vette papírra a munkahelyi körülményeket, a napi általános és az időszakos sérelmeket, az utálatos tárgyakat. Vibráló monitorok, élettelen, rideg irattartók, a nyomtatók festékszaga; aztán ott van a kollégák arcát görcsbe rántó feszített tempó, a homlokokra barázdákat mélyítő teljesítés kényszere. Mindezeket túl a csendes-aljas, halálos örvénybe húzó küzdelmek a cég jeges vadvizének felszíne alatt.

– Bálint, maga arra is képtelen, hogy a projekt egy ilyen kézenfekvő problémáját megoldja! – füstöltek a főnökasszony szavai a hétfő reggeli értekezleten, és az asztalfőről szabályosan elé hajította a projekthez tartozó dossziét.

Rohadj meg, dőlt most hátra a széken, amerikaiasan tágas házának napalijában, és egy hosszú, mély lélegzettel távozott belőle a felidézett jelenet miatt támadt szorongás.

Tiszta lappal kell indítani.

Felírta a listára a szomszédokat, a boltost, a postást, a banki ügyintézőjét, hogy őket is elengedve a lehető legjobban sikerüljön a megszabadulás a múlttól, mert neki mindenképpen tovább kell most már lépni, hiszen kerekén ötvenéves. Ebben a korban már többek között célszerű volna megvilágosodni. De ahhoz még azért sokat kell letenni az asztalra. Azaz írni serényen a listát a füzetbe, hogy ezáltal fellazuljanak élete mások és beláthatóan persze saját maga által is agyonszűkített keretei.

Számba vette eddigi, most egészen szánalmasnak ható magas igényeit. A sok-sok jól szabott öltöny, vacsorák drága éttermekben, terepjáró, laptop, telefon, elektromos kapunyitó, kuncogott meghasonlottan, teniszbérlet, jakuzzi, selyemfüggöny, körmölte sebesen, hogy el ne felejtse a múlt kacatjait, a végtelen függőségek gyarló névsorát, amiket ezután nélkülözni fog az „újraépítkezés” során.

Felemelte a fejét a füzetből, körülnézett, úgy szemlélte a drága és felesleges dolgokat, mintha nem volna már semmi köze hozzájuk. Micsoda

elképesztő pazarlás történt itt évekig. Belemart a szívébe ideje elvesztegetésének kínzó érzése.

Megszabadulni, suttogta, és erőltette az agyát, hogy a kacsatokon túl elérjen a dolgok lényegéig, és megnevezve őket fel tudja venni ezeket mint legfontosabbakat a listára.

Birtoklási vágy. Kapzsiság. Tulajdonképpen ide írhatná az összes főbűnt. Hét van? Vagy mennyi is? De ha az ember nem hagy nekik levegőt, bizonyára megfulladnak.

Körülnézett a házban, miről lehetne még lemondani. Sebesen folytatta az írást.

Na és maga a ház? Szinte megijedt, hogy ez eddig miért nem jutott eszébe.

Igen, a ház.

Eladott egytől egyig mindent. Az autót, a laptopot, a bútorokat, a függönyt, és a házat is.

Hirtelen rengeteg pénze lett. A pénzt is felírta a füzetbe. Ezzel most mi legyen? Ha odaadja valakinek, rosszra sarkall, birtoklásra és kapzsiságra ösztönöz másokat, ha elkölti tárgyakra, nőkre, ugyanott lesz, ahol eddig volt.

Elutazom – csillant fel a szeme. Elkezdte tervezgetni, hová menjen: Hawaii, Mauritius, Kanári-szigetek, bárhová, hiszen most aztán megteheti, nincs senkije és semmije, nincs kötöttség, szabad, mint a madár. Azért kell majd az útra néhány cucc. Bőröndnyi holmi. Egy pár jó cipő, rövid gatyá és hasonlók.

De lelkesedése egyik pillanatról a másikra alábbhagyott: hiszen nem is szeret utazni. Sosem szeretett. Részben ezért is hagyta el az asszony, mert vele sosem lehetett kimozdulni. És valójában most sincs kedve utazgatni. Az ember ilyen dolgokban nem változik.

Sokáig töprengett, hogy akkor mi legyen.

Olvasgatta a füzet végtelen listáját, hátha eszébe jut még valami. De semmi. Így a legutolsó szó a pénz maradt. Ezzel meg nem tud mit kezdeni? Hihetetlen. Milyen idétlen befejezés. Mintha ez volna a dolgok alapja. Az utolsó dolog, ami megmarad, amikor már semmi sincs. Ekkora állatságot, vágta a sarokba a füzetet ingerülten. Lehet, hogy a pénz örök, a pénzt nem lehet megfojtani? Lehet, hogy igaza van a gennyes kapitalistáknak?! Akkor most mi a бүdös franc legyen?

Csapkodott, káromkodott az üres lakás közepén, amit legkésőbb holnap délig el kell hagynia, miután átadta a kulcsokat az új tulajdonosának.

Belenézett a függöny nélküli, csupasz ablaküvegen át a napba. Igen, bólintott, világos, a pénz semmiképp nem lehet az utolsó. Mert akkor azok győznek: a versengők. A kapitalisták, a főnökasszony meg a szorongató világ.

Felvette a füzetet a földről, nézegette, újra és újra átlapozta. Egy idő után összefolytak a szavak, a betűk a szeme előtt. Zsibbadtság öntötte el, ami nem volt éppen kellemetlen, csak idegennek hatott. Tudta, ez most a megvilágosodás pillanata, ennek ellenére nem érzett semmiféle pátoszt, de a felismerés okozta örömet sem. Valahogy olyan egyszerű és átlátható lett hirtelen minden.

Enyhén megremegett a toll a kezében, amikor a pénz után megformálta a ténylegesen utolsó dolog első betűjét, aztán, ugyan kissé elgyengült ujjakkal, de azért egyre bátrabban kanyarította a betűket, amelyek valóban az utolsó dolgot jelölték, ami után már nem jön, nem jöhet semmi, csakis a várva várt megszabadulás. Most kivételesen kiírta a teljes nevét, pedig utálta a Kázmért, csak a Bálint keresztnévet használta gyerekkora óta, de ezekben a pillanatokban nem lehetett eltagadni a másikat sem, hiszen az is ő volt, hozzá tartozott, ezt nem hagyhatta figyelmen kívül. Nyomtatott betűvel írta le először, majd odafirkantotta az aláírását, és tett egy erőteljes, lapokba fúródó pontot.

Letette a tollat. Néhány másodpercre behunyta a szemét, arra figyelt, hogy laza legyen a teste. Aztán nekiállt keresgélni az üres lakásban a maradék holmijai között. Széttúrta a nejlonzacsónyi megmaradt ruháit, nyitogatta a konyha fiókjait, a fürdőszobai tükrös szekrényében kotorászott, felrohant a padlásra, le a garázsba, kiszaladt a kertbe, majd dühödten toporzékolt a nappali függönnytelen fényárjában.

Egy nyomorult kötél vagy legalább egy kés sincs ebben a kurva házban!

FEHÉR

„Nem-e tetszik-e tudni, hány óra van, csókolom?” – rebegette egy görnyedt alak a sötét árkaádsor alatt határozott léptekkel haladó nő felé.

Az állát fázósan a kabátja prémgallérjába rejtő valaki megrezzent, a szíve erőset dobbant, de nem mutatta ki, mennyire megijedt az idegen férfialak karmoló hangjától. Csak lassított, nem állt meg, ránézett a világító karórájára, „tizenhét húsz” – mondta szárazon, és kopácsolt tovább magas

sarkú csizmájában olyan sebességgel, ahogy még az imént, a lassítás előtt haladt. Ügyelt rá, hogy most ne kezdje el szaporázni a lépteit, mert az azt mutatná, hogy nem érzi magát biztonságban, sőt, kifejezetten tart valamitől. Megborzongott. Arra gondolt, akár vissza is nézhetne, hogy esetleg követi-e a fickó, de nem nézett vissza, csak önkéntelenül szaporábbra fogta mégis a lépteit. Olyan érzése támadt, mintha egy idegen világ orvul megpróbálta volna kicsalogatni a saját közegéből. Ettől megint megborzongott, megigazította a válltáskáját, majd karjait összekulcsolta a mellkasa előtt, fázós ujjait a kabátja prémujjába dugta.

Az alak még mindig ott állt az árkád félhomályában, ahol a kérdés kiremegett az ajkai közül. Pislogott a nő után. Próbálta felidézni, mit válaszolt. Hogy hány óra van. De hiába erőlködött, nem emlékezett rá, nem is emlékezhetett, hiszen az agya csak a nő hangjára figyelt, a többnyire tüskés-közönyös idegen világ most leereszkedően halk, már-már szinte barátságosnak tetsző hangjára, ahogy áradt felé ez a rövid, de lágy dallam, egy bársonyos arcú, préembe burkolt, fiatal teremtés szájából, aki már el is tűnt az árkádsoron túl. Az alak dúdolni próbálta ezt a finom, prémes dallamot, aminek nem ismerte a tartalmát, aztán berekedt, szörcsögve csoszogott vissza az árkád sötét mélyébe, a szokásos helyére.

A nő újra az órájára pillantott. Még bőven időben vagyok, gondolta, és hagyta, hogy eltöltse a csendes magabiztosság, amiért a sokéves rutin folytán ő már cseppet sem izgul az ilyen-olyan alanyokkal, akár hírességekkel készített interjúk előtt. Egy kicsit készülni kell belőlük, mint az iskolában egy tantárgyra, közvetlenül óra előtt, aztán jöhet a „szent spontaneitás” – suttogta gunyorosan, lenyomta a belvárosi Art Galery régi, barokk épületének valószínűtlenül nagy kilincsét, és belépett a fényárba.

Cikornyás zenei hangok lebegtek a tágas térben. Félóra múlva kezdődött a kiállítás-megnyitó. A kameraman igazgatta a kamerát, az objektív előtt már ott pózolt az ünnepezt művész, a riporter kezében munkára készen a mikrofon.

Gyorsan végignézem a képeket, gondolta, addig ezek végeznek, tíz perc nyilván elég lesz nekik is, nekem is. A kabátját ráterítette egy székre, elvett egy brosúrát az információs pultról, jegyzetfüzet a kézbe, de mielőtt feltérképezte volna a műveket, kiment a mosdóba. A tükör előtt nyomkodta az állát, igyekezett felpezsdíteni a kinti hidegtől megmerevedett apró izmokat a homlokán, széles mosolyra húzta, ó-ra kerekítette száját, finoman ütögetve az arcát átmaszkírozta lelkes művészpártolóvá, az ajkát vörös rúzzsal tette vonzóan élettélivé.

Odakint folyt már az interjú. Végigmérte a mikrofonba beszélő, számára ismeretlen művészt. Ötvenes, szikár, borostás pasas, még délután elfogulatlanul átfutotta a vele kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat. Iskolák, díjak, eddigi kiállítások, témák, stílusirányzat.

Elindult a távolabbi fal felé, lépései alatt nyikorgott a hajópadló. Megállt a művész egyik festménye előtt. Az általános, enyhe dohyszagba belevegült a modern festmény tömény temperaillata. Ujjait a szájára illesztve közelről, aztán távolabbról szemlélte tárgyilagos arckifejezéssel az alkotást, miközben arra gondolt, hogy biztos nem az árkádok alatt megy majd vissza a szerkesztőségbe, inkább kerülő úton, az ugyan öt-tíz perccel hosszabb, de mégis... Érezte, a lelkesedés valahogy kezd lelohadni az arcáról, meggyúrta a homlokát, vicsorgott, csücsörített az összevissza mázolt-csurgatott foltokkal teli festmény felé, mélyeket lélegzett, majd továbbsétált a fal mentén. Torz betűk és számok vörös temperával lespriccelve, a vörös fonalak, mintha kidagadó, értelmetlenül kusza, semmit sem tápláló vérerek lennének; sáros latyakban női végtagok úsznak, itt egy kézdarab, ott egy szem, mell, szeméremtest, amott egy formás lábszármaradvány; kiáltó vörös ajkak fej nélkül, amelyekre, az egész képet elhomályosító esőcseppek zuhognak. Szín-kannibalizmus hat négyzetméteren: a narancssárga erőszakosan ráfolyik a lilára, a lila menekülne, de a háta mögött ott a kövéren terpeszkedő éhes-vörös. A lila, mintha megharapták volna, a kimerevített pillanatban csöpög lefelé, és akár a merevgörcstől habos nyál, halmozódik felpúpozódva a vászon alsó harmadában. Két apró férfialak áll haptákban, egy irizáló-kék örvény közepén, vállukon fegyver, szemük nincs, csak előreugró farkasfájuk és -fülük. Khakiszínű, cakkos szélű pacni egy másik vászon közepén.

A tévés interjúnak vége, most jövök én, gondolta. Három-négy gyors kérdés magáról a művésztől, majd a képeiről. Nyilván akar és tud is róluk beszélni.

Rutinból csattantak el a spontán-lelkes kérdések a vörös ajkáról, a vékony ujjak között sebesen sercegett a toll a válaszok nyomán. A tapasztalt újságíró-figyelem hamar kétfelé vált: az egyik fele a pillanatnyi válaszokra összpontosult, komoly érdeklődéssel hallgatta-írta a kacifántos, érzelemviharos műértelmezést; miközben a művész borostás, szikár alakját vizslatta, álszerény mozdulataiba csimpaszkodott, majd körbenyargalt a művek szertelen szín-és formatengerén, a sok-sok négyzetméter agyonmázolt, telecsöpögtetett vásznon, de aztán akaratlanul egy sötét alagútban találta magát egy arctalan, irizáló alakkal szemben. A sebesen körmölő toll hirtelen

megállt a lapon, a lelkes-csillogó újságíró arc elgondolkozóra váltott: mély levegő, amire a művész monológja megtorpant, mert azt hitte, kap egy közbeiktatott, őszinte érdeklődéstől szikrázó kérdést. Várakozón bámulta a vonzó, vörös ajkakat, aztán, mivel mégsem jött kérdés felőlük, kissé zavartan folytatta képei elemzését; a rutinos kéz pedig ismét sebesen írta a terjedős mondatokat. Igenis az árkádok felé megyek vissza a szerkesztőségbe, gondolta, nem vagyok gyáva, igenis arra fogok menni.

A művész a színek formákkal összekapcsolt harmóniájáról beszélt, a nő érezte, hogy merevvé válik az arca; akkor is arra megyek, gondolta bosszúsan, nem fogok kerülni egy ilyen hülyeség miatt, felnézett a jegyzetfüzetéből, próbált lelkesen, biztatón a művészetébe feledkezett borostás arcba tekinteni, de csak egy grimaszszerű mosolyra futotta. A művész érzékenyen elpirult. Aztán mintha elhangzott volna egy újabb kérdés, de egyikük sem bírt figyelni már. Az alany a homlokát törölgette; a grimaszszerű mosoly végigrebbent a tarka festményeken, a kéz lapozott a füzetben, nem várt választ semmilyen kérdésre, csak írta magától: A művész rendíthetetlenül keresi és csak keresi és betegesen keresi a tiszta, formamentes Fehéret. Borzalmasan rossz lehet neki.

PURGATÓRIUM

(1.)

Mikor megnyílik a nagy feketeség, mint az űr,
méterenként lesz egyre hűvösebb. Itt még Isten
leheletét is érzed, ami sós. A nyugatról hozott tákolmány
halad befelé, míg a felmárt vasrudakba kapaszkodva
nagyjából négytucatnyi ember zötykölődik
egy más világ felé. Az első turnus a tiéd. Lábnyom
sehol a poros talajon, nem járt itt ma senki még,
oldalt a halovány lámpák pedig, mint a hold,
nagy lélegzetű, végtelen éjszakává dermedtenek mindent.
Sehol egy ugatás. Csak könnyed só szítál a szem előtt,
a suttogás nagy visszhangban oldódik fel:
itt szó nem hagy nyomot a falakon.
A falépcső szűkölő rácsa csupa bukdácsolás,
míg eléred a látogatók szintjét. Szinte minden egyszínű
és lágy. A fontos talán csak az, hogy itt légy, még akkor is,
ha percenként papír csörög, és jócskán zsibbaszt az ütemes
harákolás, miközben groteszk módon elmosódsz a tükörsima
talajon. A falat itt sokan úgy nyalják, mintha méz volna,
s egy tehéncsorda biztos halála lenne, ha ide leengednék.
Itt minden játék álca, hisz időleges.
Az ámulat helye ez,
ahol elidőzöl, hogy aztán menj még.

(2.)

O.-nak

Egyszer csak vége lett az ásításnak,
kinyíltak a szemek, a szájak becsukódtak.
A szoba fülledt ámulatba zuhant,
végre ígéret és elvárás nélkül ültünk.

A történetek végét jött idő megélni,
mindenkinek saját szennyésére kötni csomót.
Ha már kidobni nem lehet, mi volt, legyen zárt,
mint egy játszótér este nyolc után.
A csönd azonban rég nem illik ránk,
föltűnik pislogása, jajgatása,
s hogy alábbhagy szinte mindegyik mozdulásra,
azt hirdeti, a szív is félrever.
Öngyújtó kattánása, lélegzetvisszatartva
nézel, mint akire fal omlott, nincs erőm
levenni, bátorság se már, mindenem füst takarja
el. Fölállok, aztán körbe, ahogy szoktam.
Ebben a pillanatban szinte bármiről azt
mondanám: értelmetlen, hogy van.
A beszéd persze nem segít, tovább a hallgatás.
Ketten mondatok nélkül, semmi más.
Ha indulok, áldott leszel ugyan, de elhagyott.
Még itt vagyok.

(3.)

Egy órával korábban úgy beszélt, mint aki pontosan
tudja, valami készül. Szemében még az előző
éjszaka nyomai villogtak, és a középső kék űr
kétségbeejtő biztonsággal meredt a meredek dombon fölfutó
házak csupasz falára. *Ha elered az eső, az valaminek a
halála lesz* – mondta, aztán újra ivott.
A többiek nevettek, bent a vízben állva. Közben
a hőség erejétől szinte lánggra lobbantak lent a part menti sátrak.
Porzott az út. Fehér ködként szitált a szem körül
a hő. Ő már gyászolt, mi még csak lihegtünk.
Fölállt, nem szólt, arrébb ment. Nagy üveg volt
fönt a nap. Kárörvendő tisztasága lassan,
ahogy a var a sebre kúszik, ömlött rá a tájra fokozatosan.
*Ha volna sarka az égnek, én oda gyűlnék,
nem számítón, inkább alattomosan* –
szólt újra, aztán elterült a fűben. Rá néhány másodpercre lett
az ég egy kis darabja szürke. Egyre nőtt, a sátrak árnyéka

hosszabbodott, egy sakktáblát rajzolva rá a partra hűen –
gyanú fel sem merül, hiába árnyék,
a színek mélyülő tónusa nem kedvetlenít senkit.
És aztán esni kezdett.
Megjött a szél, a csend is.
A szájakon a döbbenet betűi úgy jelennek
meg, mint a kifosztott sírok körüli törmelék:
értéktelenül, mégis jelentőségteljesen.
A part mellett a víz dühöngve vágtat, agyag, homok,
letört nádak közt rohan a nép, hogy legyen holnapja
a mának.
És egyszer csak elül. Nem az a csend már.
A kitisztulni látszó ég egy pillanatra maga a bizonytalanság,
mitől most felszakadni, elsüllyedni sem lehet.

(4.)

Sápadt már a patak, a kövek sem csillognak,
hiába tűz a nap szikáran és rendületlenül.
Csontos könyökét vakarja, ütés
utáni kényszer, szorítás, ezer nyílhegy
most a délután, ahonnan menekülni nincs hová.
A többiek az árokparton ülnek. Lábat ingáztatva
izzadnak, és várják az árnyék eljövetelét,
ahogy az általában lenni szokott mifelénk.
Macskák bagzása, sikoly ad hírt a szerelemről, ami fáj,
hosszan zihál, zihál a por, a város határában
vonat zakatol, és fémes recsegés hasítja szét
a rádióból szüremelő dallam álmosító mintázatát.
Az ütés nem hagyja nyugodni. Sem a szája száraz
íznélkülisége. Szinte csak rándul, nem is lép
egy-et-egyét arrébb ez a délutáni semmitmondó béke
a parton, és még mindig ülnek, mintha egy egész tonnát
nyomna rájuk az ég, olyan nehéz, hogy hallod
minden mozdulatát – amit csak akar, vagy eltaszít.
Lent hatalmas, lapos kövek hevernek. Vakít, vakít
a nap, és hiába terül egyre jobban szét,
mégsem ad árnyékot a falomb. Föláll. Arrébb megy,

minthogyha várna egy egyszeri alkalomra.
A szeme olyan mosolyt ölt, akárha ezreket
ölné halomra mindjárt. Lent a kövek. Rajtuk a lengő,
miniatűr tájak tobzódnak, szétesnek a felloccsanó víztől,
hisz ahol egy fűszál illik be fának, ott semmi sem
maradhat érintetlenül. Nem is marad. Szokatlan
pattogásra lesz figyelmes. Összeszorul a szája.
Az ínyére harap véletlenül, miközben a napszak
csak izzad, és makacs kitartása terhes
fényben úsztatja a patak menti tájat. Alul a mozgás
ütemes, mint a hőség: fel-fellobban. A szája vérzik,
bosszúsan törölget, de közben tág szemmel figyel,
hogyan merre és mi mozdul, és pontosan honnan
ugrik elő az áldozat. Hirtelen sekély lesz a víz.
A lenti mozgás is leáll. A kövön már csak egyetlenegy
zöld pont van. Körbenéz. Lapos követ keres. Talál is.
És huszonnégy fázisra bomlik, ahogy a nyugvó test
a partról szüremelő nevetés közben szerteloccsan.

(5.)

A.-nak

Úgy ereszkedtem lefelé a lépcsőn, mintha
szállnék: tágas tér, kerthelyiségnek mondják,
bár inkább vízenyős falak laza szövedéke,
amiben vagy egy tucat korszak elfér nagyszerűen.
Kezemben fényképezőgép. Hátha akad valami szép is
ebben a késő délelőttben, kora délutánban, ki tudja már,
hány órát vagy évet álldogáltam egyedül.
Legszívesebben meztelenül lennék ebben az
áprilisi nyárban – talán épp ezen tűnődtem,
míg a vásár színei végigfolytak egy válaszüvegen.
Láttam, valamit babrálsz – erre lettem figyelmes. Persze
akkor még nem tudtam, hogy az, aki babrál, te vagy,
csak figyeltem néhány mozdulatodat, ahogy állsz
a színes, azóta-sem-tudom-mikkel telerakott pultnál.
Kétes helyzet. Főleg, ha nem várok mosolyra,

és nem hiszem el, hogy tegnap óta jobb már
valamivel a föld közérzete, s nem csak erózióra
fordítja gondját. A kezedet figyeltem. Egyik
mutatóujjad. Félpercenként emelkedett, hogy
arcodról füled mögé sodorja hajad.
Ezzel nyugtatva engem. Tág szemmel figyelte mindezt
egy háromévesforma kacajforrás szemben, míg az anyja
mögötte állt, akár egy mozdulatlan ujj.
Kávét rendeltem, kettőt. Megittuk, aztán csak ültünk.
És olyan hirtelen lett sötét, mint amikor a hold árnyéka
csipkézi a Napot, vakságra kárhoztatva néhány percre mindent,
ajtót és ablakot, aztán a színes, felgyulladó lámpák között
láttuk a tegnapot dohányfüstként szivárogni el.
Azóta meg már nem is tudom, hogy álmodtam-e
vagy sem az utca sárga fényét, ott a sarkon a
Tesco-feliratot, a nyolcas buszt a zöldes számjelével,
ami nem is a végtelenbe, csak a híd felé fut.
Ahogy fülledt csókot nyomsz a homlokomra.
Elered az eső. Félszegen kopognak az ablakok.
Csak szivárog és szivárog a fény, lihegsz, szótagok,
mondatok, mozdulatok, végül hanyatt
fekve figyelünk néhány négyzetméternyi csillagot.

A gangon mindenhol omló vakolat, mint
a szám ébredés után. Vakít a reggel. Kilépek
a kapun, és a hirtelen leomló fény olyan,
mint a bántón hamis ének.
Arcok és szagok tornyosulnak. Masszív a dugó
a Délitől nem messze elterülő téren.
Kivételesen behunyom a szemem, mikor
megnyalom a számat, amin rajta az ízed.
Lenyomata az éjszakai örömnék. Tűz a nap.
A levegőben nyárfák fehér bolyhai pörögnek,
amíg megyek. Lehullanak, ha megállok.
Te közben szavak nélkül érsz haza. A táskád
leomlik rólad, és a lábadba kapaszkodik a lányod.

(6.)

Gyanútlan voltál és felelőtlen. Sokat beszéltél,
és a szavak kihordtak belőled mindent.
Szidalmaztál és vádoltál, felsoroltad a hiányokat,
a ráolvasás pedig errefelé súlyos bűn. Emlékezz,
hányan kérdezték közben, hogy ki vagy,
s honnét merítesz a szigorú vádaskodáshoz,
de te csak neveltél, maszatoltad a lecsorgó
könnyeket. Közben tudom, hogy minden mozdulatot
szépnek láttál, szinte gyönyörködtél és csodáltad
az arcokat, és harcodat az erősítette leginkább,
hogy mindig tisztátalanul éltél. Úgy érezted, jogod
van az ítélkezéshez. Aztán jött a törés.
Azóta néma vagy, mint akit megzaboláztak.
Éjszaka volt és sötét, lágy zuhogás szegte meg
a háromszög alakú udvar tompa csöndjét.
Kattant a zár. Az ablak is elhomályosult, mikor belépett.
Arról fogalmam sincs, ilyenkor gyorsul-e az idő,
vagy lassúbb, mint amikor egy ismeretlen erő darabokra
téphet szinte mindent. Hogy honnét jött, senki sem tudja.
Nem tartották számon azt az embert. Mintha
csupán azért létezett volna, hogy megold. Betört, de úgy,
mint aki hazajön.
És te lelőtted, pedig föltette a kezét, önként.

(7.)

Egyszer csak úgy döntött, vége, elég volt.
Feltornyoz mindent, mostanában úgysem szokás
már semmit építeni. A nehéz, porfogó tárgyakkal
kezdte, akkurátusan, s ami fém, biztos pont,
a rozsdá akkor is mar, ha cipel, kredenc, komód,
kanapé egymáson, minden, ami jó lesz alapnak,
ha ügyel. Az unalmas, szürke utca közepén valami
növekedésnek indult. Bent a falakra az elmúlt
harminc évben folt került, bárki árnyéknak nézné,
ha belépné. Közben csak por, ujjnyom, dühödt veszekedések,

sóhajtások eltékozolt anyaga, lepedéke borít körbe mindent.
A képek mögött újabb keret, fekete csíkkal lezárt táj.
A kordon alól felszabadult fal végre üres, és a fény is máshogy
vetül. Egyértelműbb, lágy. Míg bent tágul, kint csomósodik
a tér, az arányok maguktól rendeződnek, szög és sarokív
szerint zár egymáshoz két oldal, és finom szemcsés,
ujjni vastag porral terül be az utca néhány négyzetméternyi
része. Nő, mint a lián, emelkedik, akár a víz, ránő a falra,
és árnyéka egyértelmű válasz a rohamosan növekvő
utcazajra. Az alap után jöhetnek a díszek: az összes csetres,
kép, párna, a fürdőszoba kellékei csorognak lefelé, egy
plüssmackó kapaszkodik az egyik karján – szatyrok, mint
karácsonyfán a díszek, világítanak egyre mohóbban és tarkán.
Végül egy inget dob rá, hátha kedve támad élni.

Ám egyre ingatagabb,
ahogy rájár a nép, s a tekintetek csak nehezítik. És kész.
Ott állnak, nézik, valaki rágyújt, aztán csak úgy mozdul,
hanyagul elhajtja a csikket. Még mielőtt belobbanna
– s hogy ne fájjon –, időben leveszi róla az inget.

(8.)

A kis udvar zárt világa egykor kutyát rejtett,
ma csendes, még a szél se nagyon jár be, a kinti patak
vizének hangjait is csak ritkán hallani. Szinte
testetlen az egész. Minden tárgy lakójához idomul,
hát végül elrendeződik az élet. Csoszog, mégis
lába csak épphogy súrolja a földet, mintha az, hogy
akadály nélkül volna jó már minden, felmentést
hozna legalább az ismert tájon, amit otthonnak nevez.
A kaktuszok csak merednek szertesét, nem
kívánnak figyelmet. Az élet egyfajta átmenet, amit
legalább itt nem a szomszomság határoz.
A város háttér, zajforrás, ideszüremelő gond,
a megközelíthetetlen, a baljós. Még szerencse,
hogy csakis a templom két tornya látszik,
s mintha annak, hogy eljátszik vele a fény, a szél,
óránként pár másodpercre csak a kongás vetne véget.

Szú rágja a küszöböt, az ajtót. Lábán a domborodó
ér tízezer út a piacig és vissza, kezén a májfoltos pergamen
az írásbeliség számomra egyetlen bizonyítéka.
A szakadt huzatú, piros fotelban az estének úgy örül,
mint lassú folyó a tiszta égnek. Arca, mint egy madaré,
ha alszik, hogyha ébred. Hisz akkor szabad, akkor még repül.

(9.)

Szokványos kórházkert fákkal, szoborral.
Körbe sövény hivatott eltakarni
minden málló falat és életet,
ahonnan tisztaság és bizalom,
akár az első emberpár, kiűzetett.
Mindenki menetel, mégis mindenki csendes
beletörődéssel nyugszik, akár a kő.
Az érzelmektől mentes napszakok
folynak vagy hengerednek észrevétlenül,
beosztva holnapot, evést és pislogást,
az ébrenlét még egynéhány csikorgó törmelékét.
Az öregek párban ereszkednek alá.
Ha nincs, ki elkísérje őket, akkor
egyedül kelnek útra imbolyogva,
néhányan közülük a tó felé csoszognak,
s örömükben sírnak a délutáni naptól.
Vagy ágyban fekvé, mozdulatlanul.
Reggel, akár egy tárgyat, tolja ki a nővér
egy pasztellszínű, bizonytalan térbe,
hogy azt hihesse, lélegzik talán,
s hogy van még, aki közeledik – érte.
De nincs. És órák mozdulnak tovább hiába,
miközben egykedvűséggel növekszik
alvás és ébrenlét ütemszerű
cseréje, poros monotóniája.
Hónapok telnek öntudatlanul.
Hiába ébredés, hiába minden álom,
az elsorvadt izomzat gyenge már
ahhoz, hogy egy utolsó tánra összeálljon.

(10.)

Nem is kék, már szinte fehér
volt az ég. Sehogy sem
akart lankadni a nyár, és a szökőkút is tétován
állt, majdhogynem köhögött, ahogy
a szigetről sétáltam kifelé. Dőlt minden,
a fény, a híd, a sínek. Összegyűlt a tömeg,
mintha együtt imádkoznának, hogy végre
kerüljön felhő az égre. Egy kutya a szélre
húzódva lihegett, nagy szeme a könnyörület
ígéretétől lucskos, hosszú szőre, más idők hitele,
elveszítetetlen. Lázás, nagy alabástrom volt ott
körbe minden. Lángolva jött a villamos is,
lobogott előtte a beton, mintha a gonosz közeledne,
úgy tűnt, akárcsak Faust idejében,
bárki szövetkezne vele ezen a napon.
A kattanas után belseje csábító és hűvös,
benne minden nyirkos fém tartogat meglepetést.
Belépsz, tágul a szem, tíz fok mínusz, és
savanyú izzadságszag kíséri a rohamos
zajcsökkenést. A fázás itt természetellenes.
Érezni, hogy minden porcika lázad.
Dideregsz, ahogy az izzadság csorog lefelé.
Bent a nyár ezüstsínű és száraz. Ülni kell,
állni támolygás, csak így lehet nyugton, akinek
bármilyen a kezében.
Az ablakhoz állította a kocsit, ahonnan
parányi szempár hajolt ki, és érdeklődve figyelt minden
villanásra, minden mozdulatra. Számára
varázslat lehet, ami nekünk csak szimpla jel talán.
A másik gyerek hirtelen sírni kezdett, miközben
mi az ablakon át láttuk mohón izzadni Pestet.
Nőtt a zaj és a zavar. Az anya nem szólt, csak egyre
vörösebb lett az arca, végül egy pofon törte meg
a délutáni csendet. Meglepett, hogy nem is
fáj, ahogy torzul egy arc, ahogy öregszik, ahogy vénül,
hogy ugyanúgy nyílik az ajtó, szállnak ki és be az emberek,

és minden ugyanúgy marad és semmi más,
még én se, csak kint a beton lobban fel végül.

(11.)

Majdnem teljes volt már a sötétség.
Állt, még meztelenül. A tükörben alig
látszódtak testének körvonalai.
Csupán a szeméből sugárzott némi fény,
éles lyukat ütve az átlátszónak tűnő anyagon.
Lehajolt, fölvetett néhány ruhadarabot,
a kezében tartva őket, odázva még
pár percig a lassú mozdulatok éjfél
előtti árulását, amitől nem tudta, kívánatosabb
lesz-e, vagy egyszerűen csak puhább, és
egy fokkal biztonságosabb lesz tőle a világ –
s hogy menni kell, bár fogalma sincs, hová.
Lehajolt, újra. Egykor minden a földön hevert.
A parkettán fényes csík húzódott hosszan, bekúszva
az ágy alá, jelezve: kutakodni kell, hogy bármit
is megtaláljon. Mégis, úgy érezte, hiába hajol,
hiába emelkedik. Mintha meddő játék volna csupán
a mozgás. Hitte, jó volna mozdulatlanul állni,
sütkérezni még a szem lágy, vizenyős fényében,
ami nem tolakszik, és kitart egészen az utolsó
lehetőleg. Késleltetés: vágy egy cseppnyi
magány után. Hirtelen elérzékenyült.
Közben szemerkélni kezdett kint az eső.
Az arca úgysem lehet nedves már sohasem.

(12.)

O.-nak

Hatóránként változik benned minden.
Pont úgy jön, akár az apály, dagály,
de nem lehet tudni, melyik van épp,
és tenni ellene csak úgy, ha várok,

mert hátha megtörténik majd a meglepő,
bár a vízből lehet hogy csak üres illat,
felesleges remény marad, játszani azzal, ami alig volt,
a te meg én, a szabad–nem szabad.
Nem hittem, de tényleg úgy vagy, mint a víz,
ami hányódik, önmagába néz, rakódnak
hullámai magára, rám, mindenhová, és
brutálisan szép, hisz nincsenek vágyai.
Telítesz, és a várakozás közben mindig úgy
hiszem, hogy a következő hat óra majd
ha súlyos is ugyan, de szelíd lesz. De persze
nem. Nem lehet szelíd.
Szénszínű felhő a magány,
tömör és precíz.
Hatóránként változik benned minden.
Pont úgy jön, akár az apály, dagály,
és nem lehet tudni, melyik van épp.
Ha innen nézem, mindkét felszín ég,
közöttük pedig már semmi sincsen.

Hatóránként változik benned minden.
Apály, dagály.
Nem tudni, melyik van épp.
Aggaszt, ahogyan változik a víz, a mély,
hiszen nélküled nem lehetne már megszökni innen.

Kornis Mihály

A KÁOSZBÓL FELBUKKANÓ ÉLET

Ragaszkodjanak néhány könyvhöz egy életen át.

A könyvekhez. Két ilyen könyvem nekem biztosan van, az egyik a Biblia, a másik meg a görög mitológia. Ennek azt az írott formáját szeretem a legjobban mostanában, amit Jean-Pierre Vernant, a nagy francia mítosz-kutató tudós írt, mesekönyv-stílusban, pontosabban úgy – ezt ő maga írja –, ahogyan unokáinak mesélte vén fejjel, nyári estéken, a szabad ég alatt. Magyarul sajnálatosan szerény terjedelmű válogatás jelent meg eddig a műből: 2002-ben *Mindenség, istenek, emberek* címmel az Európa Kiadó gondozásában, N. Kiss Zsuzsa fordításában. E könyvből merítem legtöbb mitológiai idézetem.

„A kezdet kezdetén elsőként a Mélység létezett: a görögök *Khaosz*-nak (Káosz) mondják. Mi a Mélység? Üresség, sötét üresség, nem lát-szik benne semmi. Zuhanás, szédület, zavar, határtalan, feneketlen. Ez a Mélység, mint valami hatalmas állkapca tátong, benyel a mindent összemosó koromfeketeségbe. Kezdetben egyedül a mélység létezik, a vak éjszaka, a feneketlen szakadék.”

Amikor először olvastam ezt a szöveget, már tudtam, hogy látni kell a mítoszi leírásokat, maguk a képek a végső jelentések, ezért nem mindegy, nagyon nem mindegy, hogy a mítosz mesélője képes-e szemléletes képekben mesélni. Vernant képes a mutatóvanyra: zuhanunk, szédülünk, besüvítünk egy határtalan, feneketlen valamibe, aminek a Mélység sem a pontos neve. Ilyen zuhanásos szédület közben az ember nem tudja, hogy fölfelé vagy lefelé repül-e? Jobbra vagy balra halad? Ilyen lehet a születés, a megszületés maga, erről ez az én asszociációm. Azt mondják, keserves születésem volt. Az analitikus pszichológia kutatásai szerint a születést, különösen ha nehézségekkel járt, zuhanásként álmodjuk újra. Újra és újra, amikor

az élet alkalmat ad rá: elemi, szorongásos, rémisztő zuhanásként. Zavar ez, a váratlan kint-élet, e határtalannak érzékelhető. Kissrác koromban a hullámvasúton nem nevettem: az első sikoltás után elájultam.

„Aztán felbukkant a Föld.”

Hogyan lesz valami a semmiből? Felbukkan. Ízleljék a szót: bukkan. A szóközi *k* hang megkettőződik, megtörik önmagán, találkozik egy másikkal, innen tudja önnön felbukkanását. Hasonlóképp tapasztaljuk meg valamely új gondolatunk születését. A mítosz itt egy titokra mutat. Pontosan azzal, hogy hallgat felőle. Ám a felbukkanás jelensége beszédes: midőn a föld észrevette, realizálta önnön képét: megszületett.

A tudós Krick és Watson, akik először gondolták, vagyis ismerték fel, hogy a DNS-molekulák szerkezete kettős spirál (helix) alakú, nem ismerhették előre ezt az alakzatot. Kitalálhatatlan a kettős spirál ideája. De egy borzasztóan fáradt hajnali elbóbiskolásban egyikük megálmodta a képét. A helix-alakzat, mint egy holografikus (még azt se találták fel) látvány, megjelent a felfedező álm-gondolatai között.

Miért? Tényleg, miért?

Hát miért születtem én meg? Tényleg, miért?

A mítosz álmkép-válasza: azért, mert a semmi, bizonyos pontot elérve, valamiképpen elviselhetetlen önmagának, tűrhetetlen. Fel kell ébredni. Rá kell jönni. Fel kell bukkannia a kettős spirálnak is a létezők között, előbb vagy utóbb. Ötezer évig nem bukkan fel a gondolataink között, vagy nem úgy, hogy az ember azt megfeleltetni képes legyen valami értelmes, benne élő kérdéssel, ám amikor feltételezni képes az átörökítő gén lehetőségét a pete- és az ivarsejtben, akkor annak már a molekuláris alakzatát is keresi. Hogy megtalálja. Már tudja, hogy csak a képét nem tudja, vagyis még nem bukkan fel előtte annak (tér)képe, amilyennek a gén szerkezete *látszik*. Krick – vagy Watson? – naphosszat törik a fejüket, hogyan nézhet ez ki, amikor egyikük álmában kettős spirál-alakzatot lát. Lépcsőt formáz a kettős spirál, álmában, de hát az mindegy. (Közben eszembe jut Jákob lajtorjája.) Az ember, ha álmodja az újat, képet lát.

Fölébredve képnek látjuk az álmgondolatot, és csak igen ritkán érzékeljük hangnak.

Álmainknak elenyésző töredékére emlékezünk olyasformán, mintha beszédre. Egy-két mondat vagy szó csak akkor is, amire emlékezni vélünk. Viszont egész képsorok bukkanak fel, ha megmarad bennünk egy álmunk. Fel kell bukkannia az újnak?

A válasz előbb van meg, mint a kérdés?

Fekete lyukak a kozmoszban, ha vannak, úgy keletkeznek, hogy óriásnapok végórán olyan mennyiségű anyag töpörödik bennük össze, amelynek a szó szoros értelmében elképzelhetetlen és felfoghatatlan sűrűségű (erejű) tömege, gravitációs ereje van. Az önmagába roskadó óriáscsillag mintegy behasítja, beüti az égbolt kárpitját, „kizuhan” önmagán, az önnön „súlya” által ejtett, ismeretlen tér-idejű „lukon” át, a szingularitás mezejét alkotva meg így, épp azon áthaladtában. Ha igaz. Stephen Hawking, korunk Newtonja évtizedeken át állította. Most már bizonytalanabb...

Nem lehet tudni, mi történik.

A fekete lyukak létezésében az hallatlanul izgalmas, hogy a másik oldalon, a fekete lyuk túlsó oldalán új, ismeretlen „bébi-univerzumoknak” is kell lenniük. Fel kell bukkanniuk. De nem tudhatjuk biztosan.

Ami ott bizonytalanságban van, azt Lewis Carroll (aki egyébként nagy matematikus is volt a 19. század második felében, nem csak meseíró) sziporkázón szellemes és mulatságos lehetetlenségek ábrázolásával már megírta *Alice Csodaországban és Alice Tükörországban* című meséiben.

Fogalma se volt, minek a hasonlatát írja?

Alighanem éppen ezt élvezte az írásukban. Mesefogalmak közt lubickolt a jövőben. Nem egy világegyetem van a legújabb kutatások szerint, hanem megszámlálhatatlan mennyiségű – innen a multiverzum kifejezés –, tele úgynevezett fekete lyukakkal. A gyakorlatilag végtelen csillagtér háromnegyede sűrűn „luggatott”, a mindenség tehát homokóra szerkezetű, amin önmaga folyik át, mintegy végtelenszer ismétlődő „lukakon” át, valamiből a (számunkra) semmibe. Ez a tény összefügg a mi univerzumunk születésével, ami a semmiből bukkant fel. Onnan jött. Honnan?

Végül felbukkant a Föld. Meg hát én is megszülettem. Meg te is, és mindenki. De van egy nagy különbség e kétféle születés között. Ahogyan ma tudjuk, valami csak akkor „van”, ha valaki tud róla. Ha nincs Isten (nem nyilatkozom), akkor az univerzum és benne a föld és azon az élet génje úgy születik, hogy van hozzá agya valakinek, hogy abban felbukkanjon.

„A görögök Gaiának mondják. A Föld a Mélységből vétetett. A Káosz után keletkezett, egynémely tekintetben ellentétéként. A Föld már nem homályos, végtelen, behatárolhatatlan szabadesés. A Földnek világos különálló, pontos formája van.”

Először az ember is, csecsemőként a formáját érzékeli mindennek, nem is annyira lát, mint inkább azt érzékeli irtózatossággal, anélkül tehát, hogy észlelni tudná, azt is mondhatom, az ember attól szenved, hogy teste van.

A magzatvíz könnyűvé teszi a kezdetet: a mamáéval közös szívünk megnyugtatóan pulzáló lüktetése – amit azután később az életünkben a bölcsőben ringásban, a táncban, valamely édes ritmusra mozgásban, például egy szerelmeskedés lüktető egyesülésében igyekszünk átélni újra és újra –, meg kell tapasztalnunk a kezünket, a lábunkat. Hogy testünk van. Az első felfedezés, miután kikerültünk az anyaméhből.

„A Káosz zűrzavarában homályos tagolatlanságával szemben Gaia: rendezett, sűrű, tömör. A Földön minden körvonalazott, világos, tapintható. Gaiát meghatározhatjuk úgy is, mint a biztos talajt, amelyre nyugodt szívvel léphetnek istenek, emberek, állatok. A világ padlója.”

Testünk nem illanékony mivolta kezdetben nekünk, tudatlanoknak ropant érdekes. Amint ébredezik a tudatunk, a szenvedésen ébredezik egyébként, amely a külön-voltunkban áll, abban, hogy anyánk mind gyakrabban „magunkra hagy”, úgy jövünk rá, hogy vagyunk, itt vagyunk, mi magunk. Azt se tudjuk, ki az, akinek mondanak bennünket. Kapásból nem mondanám kellemes élménynek. Valami olyasféle érzés, fél-észlelet jár vele, hogy úgy látszik, nem vagyunk biztonságban, elvégre minket – azt hiszik – mind sűrűbben egyedül lehet hagyni. Valami igazuk van. A kezdet kezdetén így áll a helyzet. De fáj.

„Az irdatlan mélységből született világnak van padlója. Ez a padló hegyek formájában púposodik föl, lefelé pedig barlangszerűen öblösödik. Nem tudni, meddig. Így hát Gaia, a szilárd, megbízható talaj alatt váltig ott a szakadék, a Káosz.”

Ezt Önöknek sosem volna szabad elfelejteni. Ez a görög mítosz első, mindeneket magában foglaló, legfontosabb üzenete arról, hogy miért és mire vigyázzunk. Tudnunk kell, honnan és hányfelől vétettünk. Mi, akik a Földhöz tartozunk, a káosszal, a zuhanással, a szédülettel, a zavarral állunk rokonságban, alulról. Az adott ki minket, ha akartuk, ha nem. Aki nem tagadja meg rokonságát a földdel, amiből vétetett, az a káosszal, a sötétség örvényével sem tagadhatja meg.

Egy Nagy Bumm utáni káoszból lett a Föld.

Az ember teste – e tény ma már szinte köztudott – időtlen időkkel ez előtt kihunyt csillagok porából áll össze. De hát a disznóé is. Itt minden élő teste korai csillagok pora. Mi az, hogy teste? Fel tudjuk már fogni, hogy ez mit jelent? Hiszen ha nekünk, embereknek van húzásunk a homályos, a zavaros, a kéjes felé is, a felé, amit „szellemi” vágynak nem szívesen mondunk, ezek „testi” vágynak – de azok is mi volnánk. Az ember. Vállalni kéne. A test merő szellem. (Olvaszák el Merleau-Ponty *A látható és a láthatatlan* című

könyvét erről. Különösen a *Munkafüzetek* fejezetet tanulmányozzák figyelmesen.)

„Világegyetem-hajlékunkban a Föld az aljzat, de nemcsak ezt a szerepet tölti be. Ő hoz világra és táplál minden létezőt, a Káoszból eredő néhányat kivéve. Erdők, hegyek, föld alatti barlangok, a tenger habjai és a tágas égbolt mind Gaia szülöttei. (...) Kezdetben volt tehát a szakadék, a Mélység, irdatlan pofa, beláthatatlan örvény, amely később kiadta magából a szilárd talajt: a Földet.”

Ha nem volnánk képmutatók, azt sem tagadnánk, hogy az embernek annál élvezetesebb valami, vagy annál fájdalmasabb – a más fájdalma majomszerű örömmel is társul bennünk, avval, hogy az nem a miénk –, minél testibb, minél zsigeribb, minél állatibb. Mikor az ember drogozik vagy iszik, pontosan azt szereti benne, hogy olyankor nem tudja, mit tesz. Vagy épp meg akar kapni valakit, függetlenül attól, hogy amaz akarja-e. Vagy elárul valakit, hogy avval eztán neki és családjának könnyebb legyen a megélhetése, és ehhez merít erőt. Mondjuk. Ám önnön árulását nem érzi annyira fájdalmasnak, mint az ötven korbácsütést vagy elektrosokk-kezelést, amit viszont megkap az, akit elárul. Akit különben nála mások összehasonlíthatatlanul értékesebb embernek tudnak, de csak a mai napig. Nos, ez a megfontolás az árulásban, amit az emberben bolyongó sötétség – valamilyen ként túláradva benne – sürgetett, őt a Sötétség fiává tette.

Az ember gyakran válik a sötétség fiává.

Kötelességem az Önök tudomására hozni, amit csupán időskoromra érttettem meg teljes súlyában: az ember – ez az elmúlt két évezred történéseinek legfőbb tanulsága – nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Enyhén szólva. Amikor ezt állítom, nem csupán a huszadik század bestialitásaira gondolok, azok már csak globális nyilvánosságra került következményei az előtte elmúlt, ki tudja, hány ezer évnek.

Az ember már ember, és még nem ember.

Ez a probléma. Arthur Koestler úgy fogalmaz – ajánlom figyelmükbe a sokoldalú szerző élvezetesen olvasható tudományos ismeretterjesztő műveit is, ne csak híres regényét, a sztálini koncepciók perekben működő pokoli logikát pontosan bemutató, híres (*Darkness at Noon*) *Sötétség délben*-t olvassák, bár abban is benne van az ember nagy paradoxona: azt ábrázolja, hogy bizonyos értelemben egy rugóra gondolkodtak és döntöttek adott helyzetben a bolsevik diktátorok és bolsevik áldozataik, azért működhetett minden fennakadás nélkül a koncepciók perek abszurd gépezete –, tehát

Koestler azt állítja: az ember alkatilag alkalmatlan arra, hogy békében, magára és másokra veszélytelenül éljen.

Ennek okát abban látja – elgondolkodtató –, hogy jobb és bal agyféltekénk fejlettségi foka különböző, összehangoltságuk is diszharmonikus. E tény szerinte közvetlenül megnyilatkozik a történelem ismétlődő vérfürdőiben, a nemigen elkerülhető politikai elnyomás módozatainak természetében, az emberáldozatok és más barbár vallási kultuszok eszeveszett kegyetlenségében.

Kínosan nagy különbség van az emberi agy ősi része, az amygdala, vagy közti- és előagyunk, illetve homloklebenyünk, a fogalmi-rationális gondolkodás működésében kulcsszerepet játszó agyrészünk fejlettségi foka között.

Az előbbinek mintegy 300 millió éve volt a fejlődése, míg elvont gondolkodásunk központjának csupán hárommillió év jutott arra, hogy kifejlődjön, és testünk ősi részeivel összehangolódjék. Nem sikerült igazán. Már azt se lehet tudni, miért lett a negyedik főemlősből ember, már ha a Biblia magyarázatától eltekintünk. Mintegy ötvenezer évvel ezelőtt, nem lehet tudni pontosan, mikor, az emberrel történt valami. Nem tudjuk, mi.

Akkortájt feltaláltuk a tüzet.

Sült és főtt ételek fogyasztása ugrásszerűen serkenti az agyműködést? Így tudni.

Előagyát, ősi agyrészét használja inkább a magzat a világrajöveteléig, és az azt követő néhány hétben, hónapban is nem a homloklebenyét, amelyik arra kezdetben nincsen készen; földi idő és élettapasztalat is kell hozzá, hogy megfontolt gondolkodásra is képesek legyünk. Ósagyunk gyakorlatilag olyan, mint a krokodilé, amely amint érzel, lecsap, gondolkodás nélkül.

A csecsemő nem „gondolkodik” még, bömböl. Sokkal inkább érzelmeinek és (zömükben állati) ösztönkésztetéseinek megfelelően hoz elszett döntéseket, de sajnos később sem a meggondolás korlátozza az emberek cselekedeteit. Ha már felnőtt is, inkább utánoz és mintákat vesz át, kevesek tudnak egész lényüket áthatóan, önállóan – hadd tanítsak itt egy fogalmat a későbbi előadásokhoz –, szuverén ember módján gondolkodni. Nem könnyű. Akinél kiépül a két agyrész között a megfelelő kapcsolat – az ősi az érzékeléshez ideális, a humán-agy az észlelés megfelelő szintjéhez –, az lelkiismeretes, tehát sokat szenvedő ember lesz. Önkorlátozó, és ezért békés. És hát többé-kevésbé boldogtalan.

Meggondolásai vannak. Nem gázol le mást azért, mert az útjában áll. Nemcsak azt teszi, ami az érdeke, de azt is megpróbálja tenni, ami a Má-

sik, az élő lény fennmaradása szempontjából helyes. Hány ilyen embert ismerünk? Hányat az ellentétéből? Tudjuk, kik vagyunk?

A gonoszság tudatos akarása a rossznak.

Misa Karamazov azért öl, mert hirtelen pokoli indulatba jön. Ha képes lenne gondolkodni, mielőtt a keze mozdul, nem ölné meg senkit. De neki például kiélezett szituációban az amygdalája dönt, nem a frontális agylebenye. Shakespeare III. Richárdja, a példás pszichopata nemcsak azért öl, mert élvezetét leli benne. Ő okos, de lelkifurdalásra képtelen: úgy dönt, hogy gazember lesz. Nem normális, de nem is bolond. Gaztetteit, hiába szeretné, nem mindenki képes utána csinálni. Macbethnek például nem sikerül, ő jobb lelkiismerete ellenére, felesége biztatására válik gazemberré. A hazug embert csak akkor érik utol hamarabb, mint a sánta kutyát, ha ő maga sem képes játszva kizárni a tudatából, hogy hazudik. Sztálint vagy Maót sosem kapták el. Voltaképpen negyven-ötven évig halomra gyilkoltak, akit csak akartak.

Az ember, úgy tűnik, rosszindulatú.

Azért tud ölni merő szeszélyből. Mi, homo sapiensek ok nélkül is képesek vagyunk ölni. Radnóti *Töredék* című versének sorait parafrázálva: az ember önként, kéjjel öl, nemcsak parancsra, és míg balhitekben hisz, s tajtézkzik téveteg: befonják életét vad kényszerképzetek.

Vannak aztán másféle emberek.

Cordelia hallgat és szeret. Shakespeare Lear királyának egyetlen lánya a három közül, aki nem hajlandó az apjának hízelegni sem, de elárulni sem hajlandó, amikor bajba kerül, mint nővérei. Cordelia hű – csak úgy. Ez a hiteles emberi hűség. Nem azért hű, mert az apja a jóságára érdemes volna, nem az, de hát az édesapja. Ember mivoltunkon is túl kell céloznunk, hogy emberek maradjunk.

Bajban vagyunk: bajra születünk.

„A Mélységből fakadt Föld a feneketlen semmiben gyökerezik. Ha jól látható, egyértelmű formát ölt is, ha a behatároltságot, körvonalozottságot örökíti is tovább minden szülöttére, alapjaiban mégis hasonlatos marad a Mélységhez. A fekete Föld. A jelzők, melyekkel a regékben illetik, nem feltétlenül mások, mint a Mélységet minősítők.”

Az ember, akárcsak istenei, mélyebb élvezetét a gonoszságban leli. Könnyebben hozzájut. Sok olyasmit tesz, amiről maga sem tudja, miért teszi. De kell neki. Ott viszket neki. Ott tart kapcsolatot a Káosszal, a Mélységgel,

a Sötétséggel. A gyilkos emberi düh egyik pillanatról a másikra robban ki, ahogy a vulkán egy-egy kitörésekor ledobja a föld-sipkáját, és lángoló pusztítást végez. Folyékonnyá vált föld-bensejét, magmáját lövelli az ég felé. A Föld és a földi élet, akárcsak az emberi természet, nem cuiki-muki piri-paradicsom. Az ember a lelke mélyén a káosszal tart kapcsolatot. A Föld a káosz az az (éppen most és már akinek) élhető formája, amit életünk alkalmából – ironikusan mondom – van szerencsénk megtapasztalni.

„A fekete Föld a lent és a fent közé feszül: a Sötétségtől, a Mélységbe nyúló gyökerektől egészen az égboltnak szegezett hókoronáig, a ragyogó egekig, melynek legmagasabb csúcsai elérik az ég folyamatos fényben fürdő tartományát.”

Az egészet kell szem előtt tartani. Élettel kapcsolatos vizsgálódásaink közben, a valóságban a **lent** is meg a **fent** is megtapasztalható. Holott valójában nem létezik. Látószög kérdése. Nemcsak borzalmak vannak, a ragyogó egek is a Földhöz tartoznak, s akik ott laknak, akiket isteneknek hívunk, ők a mi belső természetünk erőinek is megszemélyesítői. A Földanya anyagából valók.

Mi is.

Úgy kell elképzelnünk a világmindenséget, mint Magunkat.

Az ember az, akinek éppen tapasztalja magát. Nemcsak annyi, amennyit belőle maga lát. Tévedése beláthatatlanul veszélyes lehetősége. Ha a mítosz káoszról beszél, nem az anyaméhre céloz, hanem a mítoszi korban élő embernek ez a tapasztalata arról, ami a jelen – az ő jelene – előtt benne sejtett még. Mint előzmény.

Az én jelenem előtt két világháború és a soa jelenti a múltat, a rettenetes káoszt, ami az általam tapasztalt létezés előtt volt. Az én személyes létezésem előtti múlttal is azonos bennem – de abban a szédült pillanatban, amikor már épphogy jövök ki belőle, különben nem is rémlene, miként emelkedtem elő valami rémesen fenyegető, magába szívó szakadékból...

És a Föld, ez a pólyázóasztal, ha lassacskán egyértelmű formát ölt is, azért fél tud dőlni, ha nagyon rugdalózzunk. Itt, a Földön minden esetleges. Mindegyre hasonlatos marad a Mélységhez. Így visszajutunk a depresszióhoz, vagy ahhoz, amit e néven csúfolunk, kínunkban. A szakadékhöz.

Kezdetben vala a Sötétség.

A mélység irdatlan foka, a beláthatatlan örvény. A zsidó Tóra első fejezete, a Kezdet Könyve, a *Börésisz* ezt mondja erről (Károly Gáspár for-

dításában): *És sötétség vala a mélségnek színén.* Az utánavalókat másképpen mondja a görög mítosz, mint a Biblia. Utóbbiban Isten szava világosságot teremt, a mítoszban pedig a káosz kiadja magából a Földet. Az itt azonos a világosság megszületésével.

De miért?

Miért adja ki a Sötétség a Világosságot, mintegy maga fölé? Azért, mert hát nem tudja nem kiadni. Eljutott arra a fokra, hogy ki kell adnia. Ha a víz hőmérséklete túlhalad egy ponton, valamennyi belőle gőzzé lesz. Ha eljutunk depresszióink legfenekére, vagy belepusztulunk vagy rádöbbenünk, hogy mindenáron élni akarunk, megöljük (magunkban) a Szörnyet, mert már tudjuk, ki az, akivé lennünk kell. Ahogyan egyikük bemutatkozó levelében írta nekem: „Egyszer csak nem volt több kérdésem, és abbahagytam a hülyeséget.”

Így szokott feltámadni, aki képes megszenvedni azért, hogy megtalálja az útját.

Szóval erről az jut eszembe, hogy a mélység megtapasztalása, ha vállalja az ember – és nem fél tőle, vagy ha fél is, úgy dönt, nem hátrál meg, hanem csakazértis beleveti magát, és kinyitja a szemét zuhanás közben, megküzdeni akar vele, ha belepusztul is –, akkor – eddig az életben azt tapasztaltam – a mélység avval válaszol nekem, hogy a végsőkig elszánt valóm (és csak akkor, és csak az) először halvány fénysugárt érzékel, azután – magam se tudom, hogy ez miként történik – felfelé lebegek. Kijutok. De aki felemelkedik a mélységből, már nem az, aki oda lezuhant. Aki megtudja, miként tévedett el, az már kitalál. Persze csak akkor, ha szerencséje van. Kegyelemnek is mondják. Akit meglátogatnak a bájós Kharisok – a kegyelem neve görögül *karitász*, innen ered a karitatív szó is –, megmentik.

A kegyelem kérdemelhetetlen.

Akit a báj istennői, a Kharisok kitüntetnek magukkal, az megmenekül.

A mítosz azt mondja, annak nem jelennek meg, a világ minden kincséért sem, aki hívja őket. Annak viszont igen, akinek ők akarnak. S hogy kinek akarnak, az kiszámíthatatlan. Akinek érthetetlen okból vagy a maguk számára is alaptalanul örömet akarnak okozni.

Az eredetileg héber (pontosabban arámi) nyelven fennmaradt teljes Biblia első görög fordításának, a Septuagintának a készítői – a hetven egyház-
80 | atya – a kereszténység kezdetekor ezért szentesítette, hogy a héber (*chesed*) kegyelem fogalmát *kharis*znak nevezzék a keresztény világban – aki akkor görögül beszélt, ha műveltnek mondta magát – a Kharisok után, mivel a

*chese*nek, az 'isteni kegyelem, irgalom'-nak sincs földi oka. Forrása van. Az Örökkévaló jókedvében gondol egyet, és megkegyelmez. Ám hogyha a kegyelem megérdemelhetetlen is, aki tudás (dudás) akar lenni, pokolra kell annak menni. Vagy nem tanul meg sose tudni.

A szerencse fia

A bibliai József, akit testvérei a kútba dobtak – olvassák el, ha még nem olvasták, Thomas Mann négykötetes regényeposzát, van egy ilyen fejezete: *József a kútban*, lehet belőle inni, inni a tudás vizéből, ámbár e biblia-beli kút kiszáradt –, a kútba dobása megtanítja „kesztyűbe dudálni”, a kút mélyén ücsörögve, halálára várva beolvas magának, megmondja, miért dobták szükségképp a kútba, mert már olyan szerelmes volt magába, egyébként méltán, hogy az a testvérei számára elviselhetetlen volt, megértette, hogy miért volt ostoba, mikor azt hitte, testvérei örülnek az ő tagadhatatlan zsenijének, szépségének, atyja-kedvence mivoltának, és halálára készülvén szívből megbánta, hogy a nála szerényebb képességű testvérei előtt önismeret híján páváskodott. De már nem volt kinek mondja. Akkor leszóltak neki a kútba. Nem a testvérei. Rabszolgahajcsárok.

Az életnek ez a természete.

Nem pánikba kell esni, mikor az ember a végét járja; nem segít. De érdemes meghányni-vetni, most miért is járjuk a végünk. Azzal valamiként már a kifelé utat járjuk meg.

Az életből? Nem a halálból? Gyakran megtörténik.

Általában ez történik. Az ember helye közepén van. Mérei Ferenc, a nagy pszichológus tanító üzent nekem egyszer fiatal író koromban – mikor be is tiltottak, nem jelenhettem meg, az ellenzék is nehezen jött ki velem, de hát én is velük, pedig ők a barátaim voltak –: „Az élet nem habos torta. Ez itt nem tűzoltókarnevál. Nem kell mindig jól járni. Valakinek lenni nehéz dolog. Meg kell állni a helyed akkor is, ha nem megy. Úgy megy, úgyse megy, akkor megy. Próbáld meg! Bízom benned, mint magamban.”

„A Föld felfelé ível, és lefelé terjeszkedik.”

Jean-Pierre Vernant az alapokkal kapcsolatban fontosnak tartja hangsúlyozni ezt. A görög mitológia nézőpontja szerint a Föld az értelem világa, az istenek felé vonzódik, de az alvilág sötét és veszélyes tájait, erőit is már a puszta létezésével szelídíti, civilizálja, némely hősök számára elérhetővé is teszi. A földi világosság elképzelhető világokká varázsolja a földön túli tartományokat. Azok, ha tehetik, elnyelik az embert.

A Föld közepén van. Az ember helye is közepén van.

Ide is, oda is tekinthet. De a mítosz (minden mítosz) világképe mentes a reneszánsz idején alkotott humanizmus ideájának összes önámításától. „S mily remekmű az ember! Mily nemes az értelme! Mily határtalanok tehetségei! Alakja, mozdulata mily kifejező és bámulatos! Működésre mily hasonló angyalhoz! Belátásra mily hasonló egy istenséghez! A világ ékessége! Az élő állatok mintaképe!” De Shakespeare Hamletje már tudja, amit a mítosz tud: „Én nem gyönyörködöm az emberben, nem – az aszszonyban se, hiába mosolygasz.” Azért olyan kétségbeesett.

A Szerelem, az Égbolt és a Tenger

„A világot három ősi létező alkotja: Káosz, Gaia, Erósz, továbbá két Föld-szülte létező: Uranosz és Pontosz. A Káosz és a Föld után harmadiknak a görögöknek, a görögök Erósza tűnik fel, akit később »az Ős-Szeretet«-nek hívnak, és galambdúc hajjal ábrázolnak: az elemi Szeretet...” „...Elemi Erósz? Miért? Mert ezekben az ősidőkben még nincs hímnem és nőnem, nincs szexus. (...) A Mélység és a Föld után harmadikként érkező Erósz nem a szexuális vonzalmat kezdeményezi. Az Ős-Erósz a kezdeti lökés kifejeződése a világegyetemben.”

Erósz, bunkók adta nevén: a Szex. Anyagelvűek energiának csúfolják. (Ami nem vész el, csak átalakul.) A görög mitológia legősibb rétegeiben ősz hajú, komor öreg, ha őt említik, azt hangsúlyozzák: Ős-Erósz, mindenkinél öregebb. Rettentő erő. Azonos is, meg nem is az ünnepelet, holott elgondolkodtatóan kegyetlen istennel, akinek nyila végzetesen megsebzti azt, akit eltalál. Leküzdhetetlen szerelemmel sebez meg mindenkit. És kacag. Min? Sosem téveszt célt. Sose szánja meg abban a pillanatban kiszemelt áldozatát. Isteni – atyai vagy anyai – parancsra vagy akár szívességből is kegyetlenkedik. Eredeti vagy ősi formájában nem vidám. Talán ez az igazi arca? A hallgatás felőle magához az alakhoz tartozik. Létezik mint virgonc, szárnyas csecsemő-isten, de lehet, hogy ezt a bájos-szörnyű babát csupán a folyton és bármi áron az érzéki örömökre szomjas ember nyughatatlan képzelete alkotta. Ámor (ez a latin neve), hollywoodi szerep-arca ez Erósznak. A görög istenek azonban szellemi valóságok. A Szerelemnek van egy másik arca, egy mindenkinél öregebb, búskomor Létező arca, akin annyi a ránc, ahány a görbülete a mandragóragyökérnek. Így kell magunk elé képzelnünk, ha a kendőzetlen igazságot akarjuk tudni róla. Ő az ellenállhatatlan Szerelem.

„Ahogyan a Föld feltört a Mélységből, a Föld mélységeiből is feltörnek tartalmai. A Föld csupán az eleve benne lappangót engedi szabadjára, azt mutatja fel.”

Rettenetesen öreg szükség bujkál a testiség erejében. Hatását sok nagy költő énekelte meg. Kapásból, mint mindig, egy József Attila-versszak jut eszembe, az *Ódának*, a világirodalom egyik legszebb szerelmes versének sötétebb része:

„Hullámzó dombok emelkednek,
csillagképek rezegnek benned,
tavak mozdulnak, munkálnak gyáarak,
sürög millió élő állat,
bogár,
hinár,
a kegyetlenség és a jóság;
nap süt, homályló északi fény borong –
tartalmaidban ott bolyong
az öntudatlan örökkévalóság.”

Ős-Erősz a Lökés.

Erősz az életet magáért az életért akarja. Ez az akarás. Fel nem merülhet, hogy férfi volna, de az sem, hogy nő. Csak van. Van, mint élet van. Értetetlen, netán félelmetes és iszonyatos az arca. Nem biztos, hogy a vágy ajándék. Ha mégis, nem biztos, hogy az érzékek gondjára bízható. A vágy zabolátlan, de sérülékeny, elűzhetetlen, de irgalmatlan, kényes, de esztelen ösztön. Bennünk lakásánál csak az nagyobb csapás, hogyha lángja kihuny bennünk. Ami különben egészséges emberrel százéves koráig se fordulhat elő, ha... ha csakis tiszta utakon járó, tiszta lélek. Melyikünk mondhatja?

Mi a vágy?

Kezdetben öröm, a legnagyobb öröm, ami emberi vagy isteni lényt érhet, de sötét természete van. Minél erősebb, annál könnyebben válik jóvátehetetlen tévedések? – gáztettek, öngyilkosságok, beteges szörnyűségek – forrásává. Amit a vágyakkal és álszenteskedésre való hajlammal teli ember perverzióknak mond, és a valláserkölcс bűnnek bélyegez, azt a mítoszban görög szóval *Hamartiának* (tévedésnek) mondják. A hős hamartiájának, az ő végzete teljesülésének, el nem kerülhető céltévesztésének – de nem perverzióknak.

Létezik azonban perverzió a mítoszban éppúgy, mint a valóságban, az egy.

Nincs gyűlöletesebb dolog a földön. Perverz a háborús, tömeg-, sorozat- vagy kéjgyilkosoktól a családi erőszak tetteseiig mindenki, aki a maga örömét a másik kényszerítésével, bántalmazásával, áldozata, áldozatai számára nem kívánatos, de a maga számára élvezetes fájdalom, kín okozása révén szerzi meg. Ez a kéj a perverz kéj. Minden egyéb Erósz mulatsága. Leggyakrabban az, hogy abba vagyunk szerelmesek, aki nem szeret minket. Vagy fordítva. A következő előadásokban erről még sok szó lesz. A *hamartia* igei alakjában szó szerint azt jelenti: valaki 'célt téveszt', 'nem találja el, amire céloz', 'hibázik'. Erósz igájában rengeteget hibázunk. A görögök eredetmondája mindjárt a kezdet kezdetén példát ad az erósz-i hamartiára, magában az eredetben. Az Ég ráfeküdt a Földre, és nem hagyta békén, mondjuk így. Nagyon sokáig, végtelen hosszan hágtat volna Gaiát, az Anyaföldet fia, Uranosz. Ne feledjük, ezek mítoszi, vagyis időtlen, embertelen idők. De Gaia meguntta őt, s majd meglátjuk, milyen kegyetlenül kényszerítette Uranoszt feljebb szállni róla; hogy az kínjában behorpadt. Égboltozattá lett a Föld urának a teste.

„A Föld elsőszülöttje... Uranosz az égbolt, sőt, a csillagos égbolt. Gaia szülte, vele azonos termetű. Az égbolt teljesen eltakarja a Földet. Minden földdarabkának szorosan hozzátapadó égdarabka a párja. (Gaia) létrehozta Uranoszt: férfi és nő párosodásának vagyunk tanúi. Uranosz a hímnemű égbolt, és Gaia a nőnemű Földanya. Szeretni mást jelent attól kezdve, hogy Uranosz jelen van. Gaia vagy Uranosz immár (eztán) nem önerejéből bontja ki, amit magában hord: a két hatalom egyesüléséből születnek különféle lények.”

Már a mítikus korban is világos, mi volt előbb: először a tyúk, aztán a tojás. Illetve a kakas. Erósz.

De mennyi probléma támad abból, ha végre nem tyúk, hanem egy kakas kel ki a tojásból! Jókora cövek a fogaskerekek közt. Mielőtt ebbe a történetbe jobban beleásnánk magunkat, az Eredet szereplői közül még egy szereplőt, az utolsót is be kell mutatni. Akiről a magyar népszerűsítő mitológiai irodalomban kevés szó esik. Mivel ahhoz képest, hogy mekkora főszereplő, róla elgondolkodtatónan kevés történet maradt fenn. Ő csak van. A Nagy Víz, a Tenger, a közelgő diadalmas, folytonos Tengerár. A világ háromnegyede. Bennünk is, körülöttünk is.

„...Pontosz jön még világra, azaz a víz, az összes vizek. Pontosabban a Tengerár, amely görögül hímnemű szó. Gaia, a Föld külső behatás

nélkül foganta őt is. Önerejével bontakoztatta ki... (és bontakoztatja ki minden pillanatban – ne feledjék, a mítoszvilág minden eseménye örökké történik, k. m.) **....a benne már meglévőt, amely onnan, hogy kibocsátotta magából, a párja és ellentéte egyben... (...) szemben a Földdel, mely szilárd, tömör, nem vegyül, a Tengerár épp a visszája: formátlan, megfoghatatlan cseppfolyósság, képlékenység, habjai egymásba mosódnak. Pontosz a felszínen csillámlik, de a mélyben éjsötét; akárcsak a Föld, részben a Káoszhoz kötődik.”**

A tenger, a tenger!

A maga végtelenségében, a csodálatos félelmetességében. Ez a szentség félelmet keltően felfoghatatlan. Pontosz a tenger hullámainak zúdulása is, habos árja, minden szilárdnak és véglegesnek ellentéte, a születés helye. Őt ugyancsak a Káosz után először létező, Gaia szülte, önnön erejéül, ami őt, a szilárdat körülöleli ott, ahol nem az Ég borul reá. Alatta és körülötte mindenütt. Hogy átjussunk egyik életminőségből a másikba, ahhoz többnyire a Nagy Vízen kell átkelnünk. Hol folyókon, hol tengereken, a különféle mitológiák elképzelése szerint. A Nagy Vizek elválasztják a létezés minőségeit is, mindenekelőtt az élők világát a holtakétól.

„A felszínen csillámlik, de a mélyben éjsötét.”

A Tenger nemcsak elválasztja, hanem össze is köti a dolgokat: a Földet összeköti az Éggel a belőle hulló csapadék. Ez az összeköttetés termékeny. A földi élet burjánzása játszik a habban. A Víz a Földnek az a tükre, ami-ben az Égbolt színe és csillagai visszatükröződnek – Narcissus (Narkissosz), aki egy folyamisten gyermeke, ugyebár a víztükörben pillantja meg magát, és a pusztá képébe fog beleszeretni –, mert a kép természetéhez hozzátartozik, hogy a valóságos, testies dolgokkal ellentétben csak a felszínen létezik, sőt azzal teljes egészében azonos: nincs gyökerezettsége. Áthághatatlan akadály. A képek, mint a tavorózsák, nem tudnak gyökeret eresztetni a földbe, hiszen csak a víz felszínén lebeghetnek. A víztükör teszi lehetővé a világ megkettőződését, az ember számára pedig e megkettőződés a végzetes tévedés, a hamartia egyik alapvető forrása. Miért születik meg a Káoszból a Föld? Miért bukkan fel benne az élet? Ki álmodja a teremtetést?

SÉTATÉR

Csordás Gábor

AZ EROTIKUS KOMMÚNIÓ ÉS A VALÓSÁG VISSZAHÓDÍTÁSA

„*Quand tout mon corps ne tient pas la plume, je n'écris pas.*” A. Thibaudet Montaigne írásmódjáról, *Réflexions sur la littérature*, 200–201.

„*Wtedy nie było we mnie dali; każde moje słowo, każdy mój ruch, skryte pragnienia, cele, starania i zamiary dotyczyły tylko ludzkiego ciała, w nim i na nim szukały zaspokojenia, spełnienia, co więcej, wybarwienia.*” (782.)

A nemrég elmúlt évszázad egyik legjelentősebb regényét tartja kezében – jelentős késéssel – a lengyel olvasó. A magyarul először 1986-ban megjelent nagyregény jelenleg a hatodik kiadásánál tart, és az eltelt harminc év alatt meghódította Európát és Amerikát, a világ kultúrájának részévé vált. A huszadik század emberének szellemi válságát és élettapasztalatát összegző nagy művek között tartják számon. Szerzőjét a német fordítás 1991-es megjelenése után Osztrák Állami Díjjal tüntették ki. Angol fordításának 1997-es megjelenésekor a *New York Times*, a *London Times*, a *Los Angeles Times*, a *Washington Post* és a *Wall Street Journal* közölt róla kritikát. Susan Sontag kora legnagyobb regényének és századunk egyik legnagyobb könyvének nevezte. 1998-ban francia fordítása megkapta az év legjobb idegen nyelvű könyvének járó díjat. A cseh fordítás megjelenése után a szerzőt Franz Kafka-díjjal tüntették ki.

Nagyregénynek neveztem, hiszen terjedelme a század e jellegzetes nagyepikai műfaja, Proust, Musil, Thomas Mann művei körébe utalja. Lényegesen különbözik azonban ezektől az előzményeitől abban, hogy terjedelmességét, világszerű extenzitását nem a cselekmény burjánzása, a mellékszereplők szüntelen felbukkanásának és letűnésének szövevénye hozza létre. Mint mindjárt látni fogjuk, szigorú értelemben nincs is cselekménye, szereposztása pedig terjedelméhez képest meglepően takarékos. Extenzitását – meglepő módon – sajátos intenzitása hozza létre. A három emlékirat és egy kommentár összefűzéséből létrejött szövegtestet csaknem kizárólag emberpárok – férfi és nő, férfi és férfi, nő és nő – között lezajló kölcsönhatások leírása alkotja. A regény minden eseménye az egymásra ható, egymás hatását őrző és egymás hatására sóvárgó testek eseménye, és minden leírás a test ilyesféle eseményeinek leírása. Így minden emberpárosban jelen van egy harmadik, egy negyedik... és így tovább. A testek nem csupán a szexuális aktusban emlékeznek más testekre, és adják tovább egymásnak más testek nyomát, hanem minden emberi érintkezésben az egymás testéről szerzett tapasztalatok öntudatlan cseréje zajlik – nincs erotikától mentes kommunikáció. Nádas rendkívüli figyelemmel és érzékenységgel rögzíti ezt a kommunikációt. Voltaképpen alig tesz mást. Ezáltal azonban maga a szöveg is testivé válik, mert a testek szüntelen egymásra hatásába és egymásra vonatkozásába belefoglalódik azok egész története és továbbágazó kapcsolatrendszere, és ezáltal minden élmény és helyzet közvetlenül a regény helyszíneinek, szereplőinek, történeti kontextusainak komplex összefüggésrendszerébe kerül. Az intenzitásból így lesz extenzitás; a minden mértéken felül lelassított idő teret hoz létre. Nádas „hosszú” mondatai – Proust vagy Thomas Mann mondataival ellentétben – nem annyira hosszúak, mint inkább tágasak.

Ez az eljárás megszünteti a különbséget a történetmondás két hagyományos eljárása, az elbeszélés és a leírás között: a szereplők között zajló történések leírása történetük elbeszélésévé válik. A felidéző emlékezet az időpillanatokat egy személyes perspektíva struktúrájába rendezi, miközben a test emlékezte minduntalan elmozdítja, feloldja, áttöri, szétszórja vagy felfüggeszti ezt a perspektívát. A figyelő tekintet belefeledkezése a részletekbe felaprózza, szétszórja és végső soron felfüggeszti a figyelem elkerülhetetlen irányultságát, aláássa a szöveg uralására irányuló szándékot, és ezáltal a spontán létesülő realitás látszatát kelti. Ezen a módon Nádas egyszerre építi bele regényébe a történetmondás posztmodern dilemmáinak tapasztalatát, és újítja meg nem várt irányból a valóságábrázolás igényét.

A könyvet, az utolsó két fejezet kivételével, három emlékirat alkotja, amelyek szabályos sorrendben, fejezetenként váltogatják egymást. Mindháromnak ugyanaz a névtelen személy a szerzője. Az időben hozzánk legközelebb eső emlékiratban e névtelen személy élete Kelet-Berlinben töltött időszakáról számol be, valamikor a múlt század hetvenes éveiben. A névtelen, Melchior és Thea szerelmi háromszögében a tét a személyes szabadság megteremtésének lehetősége egy szabadsághiányos korban. A szabadság az, hogy az ember képes meghaladni önnön korlátait, és Nádas hősei ezt az önmeghaladást a szerelem nemeken túli egységében remélik megtalálni. Történetük kudarccal ér véget: Melchior Nyugatra szökik, és mint a vázlatos utolsó fejezetből megtudjuk, ott példás átlagpolgár lesz belőle. Hamarosan a névtelen elbeszélő is elhagyja Berlint, hazatér Magyarországra.

A második emlékirat a tizenkilencedik század utolsó évtizedeiben játszódik, ugyancsak Németországban. Ennek az emlékiratnak is a névtelen elbeszélő a szerzője, és feltehetően berlini tartózkodása idején írja. Fiktív elbeszélőjében, Thomas Thoenissenben, ebben a jómódú polgári családból származó, ifjú német írójelöltben a parodisztikusan elrajzolt fiatal Thomas Mannra ismerünk, életének abból az időszakából, amikor egy fiatal festővel élt homoszexuális szerelmi kapcsolatban. A Thoenissen ifjúkorát és menyasszonyával való kapcsolatát töredékesen bemutató fejezetekben Erősz sötét oldala, a másik uralására, legyűrésére, megbecstelenítésére sarkalló vágy is hangot kap, egészen a kéjgyilkosságig, nyilvánvalóan nem függetlenül a történeti kortól, amelyben az azonos neműek közötti kapcsolat szigorú tiltás alá esik, a polgári képmutatás és leplezés torzító befolyásainak van kitéve.

A harmadik emlékirat a névtelen elbeszélő gyermekkorát idézi fel. Az idő az ötvenes évek első fele. A terror légköre uralkodik, az elnyomás nem csupán a vagyonos osztályok kitelepített, kifosztott és megalázott tagjaira nehezedik, nem csupán a parasztokat és a munkásokat fosztják meg az érdekvédelem, sőt az elemi önvédelem utolsó lehetőségétől is, hanem a diktatúra vezetői kínzásokkal kicsikart hamis vallomások alapján sorra küldik börtönbe vagy akasztófára volt harcostársaikat is. A névtelen elbeszélő szülei az illegális kommunista ellenállás harcosai voltak. Az apa az új rendszer elnyomó gépezetének kitüntetett szereplője lett: államügyész, a koholt vádak alapján zajló perek főszereplője. Az anya ágyban fekvő beteg, rákja van. Törvényszerű, hogy a kiskamaszok számára egy ponton fontosabbá váljon a korosztályi közösség, mint a szülők, a felnőttek társasága. Budapest e hegyvidéki kerületében azonban az elbeszélőt és társait nyomósabb okok is el-

távolítják a szülői háztól. A város e hajdani úri villanegyedében, a Szabadság-hegynék átkeresztelt Svábhegyen a szülők minden házban megtört, kisiklott egzisztenciák. Vagy, az elbeszélő szüleihez hasonlóan, az új rendszer hűséges kiszolgálóivá nyomorított volt kommunisták, akiket az új elit tagjaiként telepítettek a hajdani elit kisajátított villába, vagy a régi elit hitványabb házakban meghagyott, deklasszált, világukat veszített tagjai, vagy éppenséggel a háború utolsó, zavaros évében hatalomra került nyilaskeresztes (náci) mozgalom itt ragadt képviselői. A három fiúból és három lányból álló, állandó vetélkedésben is összetartó kis közösség az első erotikus tapasztalatok, egyszersmind az első nagy próbatételek színtere. És természetesen az egész társadalmat átható terror, erőszak és félelem sem hagyja érintetlenül. Az elbeszélő és kis barátnője saját szülei ellen nyomoznak, arról képzelegnek, hogy kémkedésen kaphatják őket, és nem sokon múlik, hogy árulóikká nem válnak. A kiskamaszok között a vonzás és versengés erői hatására alakuló hármas és négyes alakzatok a felnőttek szerelmi háromszögeinek és négyszögeinek sajátos tükörképei. Egy ilyen szerelmi négyszöget alkot az elbeszélő apja és anyja az apa hajdani barátjával, az anya hajdani szeretőjével – és talán az elbeszélő természetes apjával –, aki Sztálin halála után szabadul a börtönből, és az apa szeretőjével, akit az apa nem tud, vagy nem mer megmenteni a kínzásoktól.

A gyermekornak az 1956-os forradalom kirobbanása vet véget. A történelmi idő meglódulását is a testek tapasztalata közvetíti. Feledhetetlen oldalakat olvashatunk az október 23-án lezajlott nagy tüntetésről, amely a testeknek éppen azt a minden személyességen túli együttlétézését, együttmozgását, egymást áthatását, egymásba áramlását, *erotikus kommunióját* valószínűleg meg, amelyben az egész mű szabadság-utópiája *megtestesül*. A szabadság pillanatának ez a testérzetek általi ábrázolása a regény egyik művészi csúcsteljesítménye; és minden tudós elemzésnél többet elárul annak a történelmi pillanatnak a kivételes, egyedülálló voltáról. Hozzáteszem, hogy ez a jelenet, az oroszok által újra megszállt Budapesten zajló néhány további epizóddal együtt, az 1956-os magyar demokratikus forradalom első – és sajnos mindmáig majdhogynem utolsó – hiteles irodalmi ábrázolása. A valóságábrázolás igényének nem várt irányból érkező megújítása, amelyről a bevezetőben beszéltem, ezeken a lapokon fényesen megállja a helyét. A szöveget uraló nézőpont kiiktatása vagy legalábbis szétírása ideológiai szenvedélytől mentes, de érzelmileg forró leírást eredményez.

A regény utolsó előtti fejezete kommentár, amelyet az utóbbi, gyermekori emlékirat egyik szereplője, a névtelen elbeszélő szerelmes barátja és

vetélytársa, Krisztián fűz halott barátja megtalált kéziratához. Egy kései találkozásuk elbeszélésével újabb helyszín járul az eddigiekhez: a hetvenes évek végének Moszkvája. Időrendben ez után helyezhetők el a kelet-berlini emlékirat eseményei, majd Melchior szökése és a névtelen elbeszélő hazatérése, a három év, mialatt emlékiratain dolgozik, majd erőszakos halála.

Az utolsó, vázlatosan maradt fejezet, amelyet Krisztián azért hagy a végére, mert mindegyik történetészálhoz – és egyikhez sem – illeszkedik, ezek után olyan, mintha a névtelen elbeszélő a síron túlról – mindenén túlról – szólna hozzánk. Ebből a lebbenékeny, kísérteties elbeszélői pozícióból, kihagyásokkal meg-megszakítva, lazán záródik le és kapcsolódik egymáshoz a három történetészál. Minden függőben marad, semmi sem ér a végére, és még sincs tovább. Mint az a falba ütköző Acker utca a hajdani Kelet-Berlinben.

Nádas Péter tizenegy évig dolgozott ezen a regényen. A nyolcvanas évek elejétől kezdtek megjelenni belőle részletek – a gyermekkori emlékirat fejezetei – a műveit sokáig egyetlenként közlő pécsi *Jelenkor* folyóiratban, ahol e sorok írója akkoriban dolgozott. Soha akkora izgalommal nem járt a szerkesztőségben a postabontás, mint amikor Gombosszegről – a nyugat-magyarországi kis faluból, ahol Nádas Péter él – vagy éppen Berlinből nagyméretű borítékban megérkezett a készülő regény egy-egy újabb fejezete. Hosszú szerkesztői pályafutásom alatt soha nem éltem át olyan világosan, mit jelent Barthes kifejezése, a szöveg gyönyöre (*le plaisir du texte*), mint ezeknek a fejezeteknek az olvastán. Nádas úgy láttatja az emberi helyzeteket és viszonylatokat, ahogy még soha nem láttuk, ahogy sohasem gondoltunk rá – és mégis olyan meghittten, mélységesen ismerős minden, mint senki másnál, talán Dosztojevskijt kivéve.

Varga László Edgár

„NEM ÉRDEKEL SENKIT AZ IGAZI ARCOM”

BESZÉLGETÉS ALBERT CSILLÁVAL, A KOLOZSVÁRI
ÁLLAMI MAGYAR SZÍNHÁZ SZÍNМŰVÉSЗÉVEL

Ma volt próbád?

Ma kivételesen nem, de egyébként vasárnap mindig van.

Marad egyáltalán szabad időd?

Te vagy a második ember, aki ezen a héten rákérdez a szabadidőmre. Úgy látszik, valamit üzeni akar a világegyetem.

Ezek szerint nincs.

Nem sok van. Vagyis van, de az a baj, hogy előreláthatatlanul támad. Ha például tudtam volna előre, hogy ma és holnap szabad leszek, lehet, hogy elutazom. De ha van szabad időm, akkor meg ott van a pánik, hogy jól ki kell használni. Fel kell hívni a barátokat, el kell olvasni azt a nyolcvan könyvet, ami elő van készítve, kellene takarítani, mert lassan már be kell mutatkoznom a porszívónak... Úgyhogy inkább nem csinálok semmit.

Hova utazol, amikor teheted?

Haza, Csíkszeredába. De most Pestre mentem volna, mert a múlt nyáron szerepeltem egy filmben, és ezt most mutatják be egy zárt körű vetítésen a színészeknek.

Mesélj erről a filmről.

Jeles András filmjéről van szó. Az a címe, hogy *Rossz árnyék*. Jeles András a hetvenes években csinált egy csomó jó filmet, aztán egyszer csak elege lett a rendszerből, és abbahagyta. Azóta színházban rendez és tanít. Hosszú idő után ez az első filmje. Nagyon furcsa humora van, vagány ember. Ez a film szerintem róla szól, de lehet, hogy ezt csak én látom bele. A főhős egy fiatalember, akinek furcsa megérzései vannak, nagyon furcsa

viszonya van a szüleivel, igazából nehéz lenne elmondani, miről is szól pontosan. Én egy sorsjegyarust alakítok benne.

Milyen a viszonyod a filmhez?

Van egy nagy ablaküveg, nézek keresztül rajta, és úgy vágyom oda, hogy bolondulok meg, de úgy érzem, hogy még nem sikerült áttörnöm ezt az üveget.

Jeles Andrással hogyan kezdődött az együttműködés? Azt nyilatkoztad valahol, hogy nem szeretsz meghallgatásokra járni.

Nem, de erre elmentem. De tényleg nem szeretem a castingokat. Úgy érzem, nem tudom jól csinálni. Sosem tudom, mit akarnak látni, én meg nagyon akarok mutatni valamit. De amikor meghirdetnek egy-egy ilyen, és nem megyek el, utána lelkiismeret-furdalásom van, hogy elszalasztom a nagy lehetőséget.

Akkor mi kell neked, hogy áttörd az üveget?

Nálam a színházban is sokáig tartott, mire beindult a dolog. Itt voltam már pár éve a kolozsvári színházban, és még mindig nem találtam a hangomat. Nálam ez több időbe telik. Ez a mostani film már egy lépés. A következőben talán már nagyobb feladatot kapok. De azt látom, hogy én mindig nagyon hosszan futok rá az új dolgokra. Szóval időre van szükségem elsősorban, és magammal kell megharcolnom, hogy ne érezzem annyira kellemetlennek a meghallgatásokat.

A színházban mi volt az áttörés?

A *Megöltem az anyámat* című előadás. Úgy fogtam hozzá, hogy nem tudtam, mi lesz belőle, de nem is érdekelt, mert a lényeg az volt, hogy lecsapoljam a bennem összegyűlt energiát. Ha ez nem sikerül, akkor vagy itt hagyom a színházat, vagy beleesek egy olyan önsajnálta, depresszióba, ami nem visz előre. Mondjuk két évbe telt, mire elkészült az előadás, de megérte. Attól kezdve valami elindult bennem is, és gondolom, a rendszer is látta, hogy többet is vállalhatok, mint amit addig rám bízta.

Azt az előadást Dimény Áronnal közösen csináltátok, aki szintén szerepel benne, de nem volt külön rendező.

Valahogy úgy kell elképzelni ezt a folyamatot, hogy Áron folyamatosan kint ült és nézett. Emiatt neki nagyon nehéz volt aztán, amikor egyszer csak be kellett jönni, és játszani. De én valahogy hiszek abban, hogy van olyan színház, amihez nem kell rendező. Van egy ilyen „önvallomás-színház”, vagy nem is tudom, minek nevezzem. A lényeg, hogy legyen egy szöveg és egy ember, aki ezzel kezdeni akar valamit. De a *Megöltem* esetében nagyon fontos volt Áron segítsége, és az, hogy folyamatosan beszél-

gettünk a szövegről és a lehetőségeiről – szerintem ebből a dialógusból jött létre az egész előadás.

Áron téged az egyetemen is tanított, nyilatkoztad is valahol, hogy egyfajta mesterednek tartod. Arra vagyok kíváncsi, hogy mi az, amiben nem értesz egyet vele a színházzal kapcsolatban.

Én sokkal fanatikusabb vagyok, sokkal jobban pattogok, gyorsabb vagyok és türelmetlenebb. Ő megfontoltabb, tud időt hagyni a dolgoknak. Én ezt nem mindig értem, és nem mindig tartom jó ötletnek. Mostanában az őszinteség felé keresgélek a színpadon, és látom, hogy ebben viszont kicsit másképp látjuk a dolgokat. Ő sokkal inkább karakterekben gondolkodik, legalábbis én így érzem. „Színháziban” gondolkodik, míg én most már inkább csupaszabb formákban kezdek hinni.

Nem szereted a díszleteket?

Nem hiszem, hogy föltétlenül szükség van rájuk. Ha egy színész ül egy széken, tudja, miről beszél és mit akar mondani, az pont olyan érdekes lehet üres térben is.

Az államvizsga-dolgozatodat mégis maszkokból írtad.

A maszk, az nagy csoda! Azt hiszem, másodéves voltam, amikor elkezdtünk ezzel foglalkozni, és egészen negyedévig folytattuk a témát. Kezdtük a grimaszokkal, aztán félmaszkok, egészmaszkok, végigjártuk az egész témakört, eljutottunk egészen a japánokig. Amikor befejeztük az egyetemet, elmentem egy commedia dell'arte workshopra Ferrarába, Olaszországba. A legelső szerepem Roberte volt a Tompa Gábor rendezte *Jacques vagy a behódolásban* – az is maszkos szerep volt. A maszkokat nem engedem el, a mai napig nagyon érdekelnek, szerintem most csak stagnál egy kicsit ez a téma. Egy nagy-nagy talány nekem, hogy hogyan működnek. Ha jól használják, a maszknak is ugyanolyan hatása, ereje lehet, mint egy emberi arcnak, semmivel sem kevesebb.

A hétköznapi életben milyen gyakran viselsz maszkot?

Hát elég gyakran. De sokan vagyunk. Ebben van önvédelem, túlélés, szeretetéhség, megfelelési kényszer... „Színész vagy, édes fiam” – vannak elvárások... Most van maszkom szerinted?

Azt hiszem, nincs.

Nem mindig van rajtam. De faszább csaj vagyok, amikor rajtam van.

Színház az egész világ?

Az.

Tetszik a színdarab?

Nyitok egy zárójelt: engem mindig akkor kértek fel interjúra, amikor épp volt valami konkrét előadás vagy díj, amiről lehetett beszélni. Amikor te elhívtál, hogy beszéljünk, azon gondolkodtam, hogy én most nem vagyok egy jó időszakomban. Azokat a helyzeteket, amikben most benne vagyok, nem föltétlenül sikerként élem meg. Azon gondolkodtam, hogy találkoznunk, és nekem beszélnem kell majd valamiről, amiről jelenleg nem nagyon tudok jó dolgokat mondani. Visszatérve a mindennapi színdarabhoz: tudod, aki nem visel maszkot, azt előbb-utóbb beskatulyázzák, ráadásul negatívan. Azt vettem észre, hogy az boldogul, akinek nagyon jó a maszkja. Mindenki annyira el van foglalva a saját ügyes-bajos dolgaival, hogy igazából nem érdekel senkit az igazi arcom, az őszinte véleményem vagy az, hogy hol tartok én most az életemben. Ettől függetlenül a világ szerintem nem rossz és nem is jó, nagyjából mindig ugyanolyan, ahogy a színház is. A te döntésed, hogy hogyan érzed magad benne, hogy épp milyen a színdarab, bár nyilván attól is függ, hogy épp milyen szerepeket, feladatokat osztanak rád.

Ezek szerint rád most rossz szerepeket osztottak?

Többet szeretnék. Feladatokat szeretnék. Most van egyfajta stagnálás, ami ugyan néha kell, de úgy érzem, hogy ez most nem tesz jót nekem. És ez nem szemrehányás akar lenni a színház irányába, egyszerűen most kezdem megfogalmazni magamnak, hogy nekem több kell. És most kell több. Nincs időm várni. Volt időszak az életemben, amikor vártam évekig, amíg feladatot kaptam, de most nincs időm várni.

Azt nyilatkoztad, hogy a legelső szerepedet a kolozsvári színházban (Roberte a Jacques vagy a behódolás) kudarként élted meg. Mi volt a baj?

Nagyon fiatal voltam, épp kikerültem az egyetemről, de még semmit nem tudtam a szakmáról. Azt hiszem, ezt a szakmát csak úgy lehet megtanulni, ha időt adsz neki. El kell kezdeni a kétmondatos szerepekkel, és folyamatosan lopkodni, tanulni kell a tapasztalt kollégáktól. Én akkor még semmit sem tudtam, és bekerültem egy olyan produkcióba, amiben csak nagy nevek voltak: Csíky Bandi bácsi, Panek Kati, Boér Ferenc, aki első-éven tanárom volt, Senkálzky Bandi bácsi és ott volt Tompa Gábor rendezőként. Olyan VIP-szekcióba kerültem, hogy csak néztem ki a fejemből. Ott voltam a kis frusztrációimmal meg a lassan beinduló bioritmusommal, és nem volt ahogy felnőjek ehhez a feladathoz, bármennyire is pedáloztam. Aztán ennek következtében évekig alig kaptam lehetőséget, mert azt gondolták, hogy nem bírom meg.

Jelenleg a negyedik Visky András-drámában szerepelsz: a Megöltem az anyámat, az Alkoholisták és a Caravaggio Terminal után a szatmári színház égisze alatt bemutattad a Pornót is. Mi az, ami az András szövegeiben téged megfog?

A *Megöltemet* és a *Pornót* elsősorban azért szeretem, mert András nagyon jó női szerepeket ír. Van valamiféle finom érzékenység benne, ráérez arra, hogy hogyan kell megírni egy szöveget egy nőnek. Ugyanakkor nagyon szeretem azt is, hogy nem lineárisak a darabjai, összevissza ugrál időben, sokszor az is talány, hogy mi mi után következik, ami nagy kihívás szerintem abban, hogy hogyan építsd fel a szereplődet. Ugyanakkor nagyon sok karaktert ír bele egy szereplőbe, sok a váltási lehetőség. És szeretem azt is, amikor nagyon szikárak a szövegei, amikor már szinte vers a szöveg. A *Pornót* egyébként felolvasásként kérte a budapesti Ars Sacra Fesztivál, de túl kevésnek tűnt nekem, ha csak felolvasom a szöveget, így Antal Attila nagybögőssel írtunk hozzá zenét. Ami úgy nézett ki, hogy néztük a szöveget, én mondtam, hogy ehhez vagy ahhoz a részhez milyen zenét képzelek el, ő pedig jött javaslatokkal. Ami így megszületett, az nagyon tetszett a szervezőknek, és vissza is hívtak a következő évi fesztiválra. Akkor azt mondtam, hogy nem szeretném még egyszer felolvasni, hiszen van rá egy évünk, hogy rendesen megcsináljuk. Visky Andrásnak nem nagyon volt ideje ezzel foglalkozni, úgyhogy elkezdtek ketten Attilával. A hivatalos bemutató a Bethlen Téri Színházban volt, azt már látta a szatmári színházigazgató, aki elkérte a produkciót, hogy bekerülhessen a repertoárjukba. Akkor került fel nagyszínpadra, és ezen a részen kapcsolódott be András is, ő irányította a „nagyszínpadosítást”.

Énekelsz még?

Hát ebben az előadásban énekeltem egy nagyon keveset, de amúgy sajnos már rég nem.

Egyéb művészeti ágakkal kacérokodsz?

Rajzolgatni szoktam. Illetve furcsábbnál furcsább ajándékokat szoktam készíteni például bemutatók alkalmával a kollégáknak. Most akarok csinálni egy blogot ezekből. De amúgy nem igazán csinálok egyebet, jó volna pedig. Viszont amikor például a *Pornó* vagy a *Megöltem* kapcsán belekerülök egy komplexebb alkotási folyamatba, akkor minden van, zene is, rajz is. Ilyenkor egy kicsit kiélem az összes tehetségemet.

Volt olyan drámai karakter, akit lerajzoltál?

Általában lerajzolom őket, legalábbis azokat, akiket én játszom. Sőt, ahogy a román mondja, egy egész fişa personajului-t csinálok nekik, kita-

lálom például azt is, mit esznek reggel. Körbepárnázom őket történetekkel, ez nekem fontos.

A rajzok nagyon másabbak, mint te?

Igen.

Nem szereted magadat játszani?

Nem, de éppen ez most a kihívás szerintem. Sokkal könnyebb karaktereket játszani, viszont úgy érzem, hogy az őszinteség felé kellene vezetessen a következő lépés. Egyszer Visky Andrással beszélgettünk az *Alkoholistákban* játszott szerepemről, és elmondtam neki, hogy azért szeretem azt a karaktert, mert olyan jól meg lehet bújni mögé. Erre ő azt mondta, hogy nem érti ezt a kényszert a rejtőzködésre. Viszont a színház eleve arról szól, hogy megcsinálsz és felmutatsz valamit, ami más, mint te. Mért lenne bárki kíváncsi arra, hogy milyen vagyok én valójában? Aztán jön egy *Home-made* című előadás, ami jól felforgatja az életedet, a szüleiddel való viszonyodat, és elkezdesz gondolkodni, hogy lehet, mégiscsak vannak emberek, akik kíváncsiak az őszinteségre, ez talán egy új út lehet. Úgy érzem, most ezt az utat kellene járnom. Miközben most is kételkedem benne, hogy elég erőteljes lehet a színpadon a civilség, amihez persze hozzájárul az iskola is, amiben felnőttem, és az itteni színházi nyelv.

Van olyan szerep, amit semmiképpen sem játszánál el?

Nincs.

Van-e olyan szerep, amitől félsz?

De, de annál inkább el akarom játszani. Azokat igazán. Például jöhet bármi, ami Shakespeare.

Shakespeare-t lehet maszkban játszani?

Szerintem lehetne.

Csehovot?

Szerintem még Csehovot is. Érdekes, mert Csehovot nagyon sokáig nem szerettem. Aztán amikor a *Ványát* elkezdtek próbálni, nagyon belehabarodtam. Tudod, vannak a *Ványában* német mondatok is, így a próba-folyamat alatt én elkezdtem németül olvasni Csehovot, és akkor került igazán közel hozzám, valószínűleg azért, mert nem az anyanyelvemen olvastam, és emiatt el tudtam tartani magamtól. Persze, amikor nem szerettem, abban volt egy kis lázadás is: ha már mindenki Csehovot szereti, akkor én azért sem.

A Ványa bácsiban játszottad a dajka szerepét is, aztán pedig Szonyát. Milyen érzés ugyanazt a történetet különböző karakterek szemszögéből megélni?

Van ennek egy nagyon rossz technikai oldala. Amikor már Szonyát játszottam, akkor is mindig ugrásra készen voltam a dajka végszóira. De ebben az esetben szerencsés voltam, mert szerintem a dajka és Szonya nagyon hasonló karakter. Tudod, hogy ha Szonya megöregszik, biztos dajka lesz, a dajka pedig biztos Szonya volt fiatalabb korában. Majdnem ugyanaz a két szereplő, csak máshol tartanak az életükben.

Bened mennyi Szonya van?

Szerintem én eléggé Szonya vagyok. Talán ezért is kellett megtaláljon előbb-utóbb ez a szerep, még ha rövid időre is. De megnyugtat az, hogy mások is mondták már magukról, hogy ők Szonyák. Azt hiszem, ez egy fázis az életben, egy ideig mindenki egy kicsit Szonya, aztán továbblép. Az biztos, hogy nem kellett nagyon sok maszkot felrakjak ehhez a szerephez.

A Verespataokban egy idős román nénit játszottál, a Viktor, avagy a gyermekuralomban a hatéves Esztert, voltál Szonya, dajka, a Csipkében mamó, mindegyiket hitelesen alakítottad. Azt nyilatkoztad viszont, hogy félsz a nagyon nőies szerepektől. Pedig már csak ez hiányzik neked, hogy meglegyen a teljes repertoár.

Vagy nem találtam még meg azt a rendezőt, aki ezt az ajtót ki tudta volna nyitni, vagy bennem vannak előítéletek. A félelmet azért nem mondom, mert félelemből szoktam dolgozni. Valószínűleg a saját magammal való viszonyomból adódik, bennem van a gát. Az új előadásban, a *Vakok*-ban például egy plázacica jellegű szereplőt kell játszanom, elég sokat megmutatva magamból fizikailag. Ha én választhatnék, biztos nem ezt választanám. Valahogy ez az a szerepkör, amire nem vagyok kíváncsi. Nem nézem az úton ezeket a lányokat, nem keresem magamban az empátiát irántuk. Viszont egy öreg bácsit órákig tudok figyelni, nézem, hogyan megy az utcán, hogyan használja a kezét. A gyerekeket is nagyon szeretem figyelni, hogy mit csinálnak, milyenek. Valószínűleg ezért könnyebb nekem a két véglet, mert többet foglalkozom velük.

És ha nem plázacica, hanem mondjuk Jelena Andrejevna?

Érdekelni érdekel, de nem gondolom, hogy az nekem való szerep. Valószínűleg én állok a saját magam útjában. Amúgy is sok szerepemnél érzem azt először, hogy valaki másnak kéne játszania. Nagyon sokat rágódom, sokféle hangulaton megyek át, amíg eljutok addig, hogy összeforrjak vele. Nagyon messziről indulok mindig.

Miért fontos a félelem?

A félelem azért fontos – és szándékosan nem a szorongást mondom, mert az csak akadályoz –, mert a megfelelő pillanatban „odakapcsol”, tu-

datosítja benned, hogy hol vagy, ki vagy. Feltesz bizonyos kérdéseket benned. A félelem szerintem jó dolog. Amitől félek, abból mindig ki tud rugyezni valami.

Félsz attól, hogy elmúlik a félelem?

Persze. Sokszor nincs, és olyankor nagyon rossz. Olyankor mindig úgy érzem, hogy nem él a figura, nem élek én, nem őszinte az egész. Mintha hiányozna a dobogás belőle. A félelemtől viszont nagyon jelen tudsz lenni.

A szorongást mennyire volt nehéz leküzdeni a színpadon?

Általában a hangom elárulja, hogy mennyire sikerül. De most már jól kezelem ezt a dolgot. Van egy rituálém előadások előtt, egy komplexebb mozgássorozat, amit végigcsinálok, mindig végiggondolom a testemet a lábujjamtól a fejem búbjáig, szkennelem gondolatban a belső szerveimet is, és nagyon fontos a légzésem. De persze előadástól is függ, hogy pontosan milyen előkészületet igényel, mennyire kell például bemelegíteni.

Sok olyan drámát olvasol, amit éppen nem játszol?

Egy időben csak drámát olvastam, aztán nagyon haragudtam magamra ezért. Amúgy is nagyon be vagyunk zárva a színházba, ezzel pedig még jobban bezártam magam. Ha ennyire benne vagy a drámákban, akkor a próza egy idő után már unalmasnak tűnik. Nagyon tudatosan eltávolodtam ezért a drámáktól, és mostanában elég sok prózát olvasok. De még ebben is ott a színház, mert mindig keresem a következő felolvasásra váró anyagot.

Kiket olvasol?

Most egy kicsit jobban beleástam magam Tompa Andrea könyveibe, mert Dimény Áronnal felolvastuk a *Fejtől s lábtól* című regényének a rövidített változatát. De nagyon szeretem például Arany Jánost. Ő az egyik kedvencem, nyár nem telik el úgy, hogy a *Toldit* ne olvassam újra. Szeretem Móriczot és Mikszáthot is, csak ők nem annyira frissek, mint Arany.

Aranyt kortársabbnak érzed?

Sokkal!

Ha nem színész volnál, mi lennél?

Fogalmam sincs. Szerinted mi lennék? Semmi. Vagyis biztos lennék valami, mert nagy túlélő vagyok, de nem tudom elképzelni.

És ha nem Kolozsváron játszánál, akkor hol játszánál szívesen?

Szabadkán.

Urbán András miatt?

Nem kizárólag Urbán miatt, egyszerűen nagyon szeretem azt, ahogyan ott keresgélnek, kísérleteznek, azt az egész színházi nyelvet, amit kialakítottak.

Szeretted az Urbán által Kolozsváron rendezett Ivanovék karácsonyát?

Nagyon!

Csak azért kérdezem, mert valahol azt nyilatkoztad, hogy nagyon nehéz neked a színpadi meztelenséget elviselni, ebben az előadásban pedig el kellett viselned.

Nyilván nem volt könnyű, meg kellett harcolni vele, de ezen kívül annyi minden mást csináltam, annyira színes volt az, amit kért tőlem András az előadás folyamán – egyik pillanatban nővérke voltam az örültek házában, a másikban a halott gyermekét sirató anya –, hogy még ez is belefért. Egyébként tudnék neked mesélni arról, hogy milyen érzés volt, amikor legelőször le kellett vetkőzni a színpadon. Nem egy leányálom. De ugyanakkor minden alkalommal értettem, hogy mi volt ennek a célja. Nem bántam meg. Sokkal meztelenebbnek éreztem magam például a *#hattýúdalban*, pedig ott ahhoz képest fel voltam öltözve.

Azt a rendezőt szereted, aki mindent előre megmond, vagy azt, aki hagyja, hogy kísérletezz?

Jobban ismerem az utóbbit, több ilyenrel dolgoztam, emiatt talán jobban is szeretem. De egyébként mindig alkalmazkodom az aktuális rendező munkamódszeréhez.

Nagyon jó emberismerő vagy?

Nem, mert nagyon naiv vagyok, nem feltételezek rosszat senkiről. Viszont rájöttem például, hogy a kezek nem tudnak hazudni. Az arcunkkal már megtanultunk hazudni, de a kéz és a hang sok mindent elárul. Viszont nem vagyok objektív, mert nagyon érzelmi alapon döntök.

Azt mondtad valahol, hogy elég vallásos vagy. Ez miben áll?

Nem külsőségekre kell gondolni, egyszerűen a neveltetésemből adódóan belém ivódott egyfajta vallásosság. Ha azt vesszük, a színész foglalkozásában is van valami szakrális, hiszen egy papírlapból teremtünk meg egy embert.

Karácsonyi Zsolt

A TEST DERŰJE

ENYEDI ILDIKÓ ÉS JERZY HOFFMANN FILMJÉBEN

Mióta Enyedi Ildikó legújabb filmje, a *Testről és lélekről* elnyerte a Berlinálé fődíját, elhatároztam, hogy régóta fontolgatott tervemet mégiscsak megvalósítom, leírom mindazt, ami egy másik filmjével kapcsolatos – mert a csoda fogalmát számomra Enyedi Ildikó hozta közel, a maga tiszta egyszerűségében: a *Simon mágussal*. Ez a film ébresztett rá arra, hogy még a csodának is vannak előzményei.

A *Simon mágus*¹ néhány évvel annak bemutatója után láttam először, valamikor a kétezres évek legelején. Valaki elhozta CD-n. Akkor, talán, kétszer is megnéztem, néhány évvel később már a világháló segítségével láttam újra, kétszer-háromszor, gyors egymásutánban. Tavaly ismét, idén tavasszal megint.

Meghatározó olvasmányélményemnek tekintem régóta. Olvasmányélménynek, mert valami olyan alapvető információt hordoz, amely gyermek és kamaszkori első, azóta is meghatározó olvasmányélményeimhez teszik hasonlatossá. Különösen a mai technikának köszönhetően – mert ma már minden különösebb gond nélkül, bármikor visszatérhetünk egy mozivászonra készült film valamely kedvenc jelenetéhez, elidőzhetünk, kimerevíthetjük a képet, újraolvashatjuk a számunkra meghatározó momentumot. Például azt a pillanatot, amikor Simon mágus (Andorai Péter) a számítógép elé ül, és teljesen otthonosan mozog abban a világban, ami nem az övé.

Otthonosan mozogni egy olyan világban, ami nem a tiéd, de a tiéd lehetett volna – igazi feladat. Másként fordult minden, és jól van ez így – ezt üzeni a mágus békéje, bölcsessége.

Néztem a filmet, és egyértelművé lett, hogy valami ehhez hasonlót olvastam, láttam, megértettem már valahol. Rájöttem, hogy Danilo Kiš *A holtak enciklopédiája* című kötete két novellájának hangulata montírozódott egybe a kamaszkori olvasmányélmény egyre ködösebbé váló emlék-horizontján. A *Simon mágusról*, illetve a varázstükrőről írott novellákat azóta sem olvastam újra. Néhány évvel ezelőtt megpróbáltam beszerezni az *Enciklopédiát*, de nem kutakodtam elég határozottan, világhálós antikváriu-

mok se voltak még – és valamiért, meglehetősen könnyedséggel hagytam fel a keresésével.

Így cselekedtem (nem cselekedtem), csak félig tudatosan, mert valami sejtés ébredhetett bennem, hogy Kis a kötet címadó novelláját talán a keresés ellenében írta. Éppen ezért, az általa írt könyvet csupán egyetlen-egyszer szabad elolvasni, és meg kell elégedni annyival, amennyi az olvasmányélményből, Simon zuhanásából, a szekérről lehulló varázstükörről emlékezetemben megmarad, még ha töredékesen vagy akár teljesen átformálódva is rögzül tíz-húsz évre, adott időre. Mert a tükröt és Simon zuhanását azóta is tisztán látom. A titokzatos borzongató közelsége okán.

Csak hogy a borzongást egy még korábbi emlék tette igazán élővé. És ez az emlék nem a kilencvenes évekhez kapcsolódott, még a nyolcvanas évekből tört a felszínre, egy másik mágus-film ugyancsak meghatározó erejének köszönhetően. Ez a film számomra azóta is egy magyar–lengyel–román koprodukció: a Jerzy Hoffmann által 1982-ben rendezett, lengyel nyelvű, román feliratozású *Znachort*² osztálytársaimmal nagyjából 1984-ben láthattam az aradi mozik egyikében, közvetlenül a Libelula cukrászda mellett. Néhány héttel vagy hónappal a Doru Tănase rendezte *Sárga rózsza* után (Florin Piersic-vel a főszerepben), de még a szovjet háborús filmek előtt...

Volt már akkor is valami természetfeletti a filmben, ami áttört a filmvásznon, és mostanság újranézve valami visszafogott lázadást is érzek az egész történetben³. A lengyel kép és hang román feliratozással ért el a magyar nézőhöz, aki a feliratot nem is igazán tudta követni. Így félig némafilmmé alakult a történet: a lengyel nyelv idegen, mégis békés, no meg falusimód komoly hangsúlyjaival és előtérben a Szakállas Csodatevővel (Wilczur professzorral), akit, idegensége okán is, finoman körbeleng a mágusokkal szembeni tisztelettudó félelem.

Csak hogy a Csodatevőről már akkor is tudtam, hogy korántsem mágus, sokkal inkább Szent – éppen ezért arathatott akkora sikert a film alapját képező könyv és maga a film is Romániában. Volt benne már akkor is valami titokzatos, cenzúrán, időkön túli, ami szembeszáll az idővel, és a felejtéssel is.

A *Znachor* főszereplője (Jerzy Binczycki) családi konfliktusból menekülve jut a legmélyebb pontig, egy külvárosi kocsmáig, ahol az őt amnéziába segítő kirablói kiszemelik maguknak Wilczur orvosprofesszort, az eljövendő csavargót, koldust, aki egyszer csak gyógyítani kezd. Wilczurt éppen a lenti világ emeli fel, vezeti rá a neki szánt útra (a lenti világ sajátos, útésekre alapozó, amnéziát okozó módszereivel).

A nagy orvos, a nagy mágus nem csupán a '70-es, illetve a '90-es évek világában van jelen, de a szentség terében is. A kísértés ott jár mindkettejük közelében, ám ők ellenállnak e világ hatalmainak. Wilczur folytatja kuruzslásnak tartott vidéki praxisát, Simon pedig a maga módján még a gonoszt is megpróbálja a jó oldalra állítani – ezért fogadja el a Halász Péter által pompásan megformált gonosz kihívását.

Ami mindkettejüket a szentség terébe emeli, az a belőlük sugárzó derű, a visszafogott, nyugodt (gnosztikus⁴) tudás mélyén lakozó, és éppen ettől meggyőző, hatásos és átváltoztatásra, gyógyításra képes derű. Az, ahogy Wilczur elfogadja az eseményeket, és ahogy Simon a történések elébe megy. Kornis Mihály is ír erről a Simon mágus kapcsán, és csupán egy rövid mondat erejéig, de szót ejt Simon testi valójának jelentőségéről is: „A teste, a testessége a fontos.”⁵ Az sem mellékes, amit Pócsik Andrea mond, amikor a Simon mágus kérdésfeltevéseit a Sztalkerrel hozza kapcsolatba⁶, más összefüggésben, de korántsem véletlenül, hiszen mindhárom főhős mozgásvilágának gyökerénél találunk valami paraszti, vidékies darabosságot, vagy, ha úgy tetszik: albatroszi esetlenséget.

A test erejétől azonban egyiküknél sem lehet eltekinteni. A test ereje (inkább szívóssága a Sztalker esetében) meghatározó külső jel, amely mégis odabentről sugárzik. A test jelenvalósága és méretei, képi valósága ellenére is érzékeltetni lehet az orvos és a parafenomén fizikai valóságában rejlő erőt, amely éppen azáltal tud jelentéssé válni, hogy Wilczur és Simon esetében kiaknázatlan lehetőség⁷, olyan részlet, amit a két főszereplő tulajdonképpen nem is használ fel. Wilczur ugyan felemel egy fél malomkövet, de ezt is csak a szófecsérlés elkerülése végett teszi. Mozgásuk éppen a gesztusaik mélyéről még teljesen el nem szivárgott mozdulatlanság okán válik jelentéssé. A kőszikla, amelyre építeni lehet, ez a Péterhez kapcsolódó jelző az, ami Simont és Wilczurt is magasan kiemeli a többiek közül, más dimenziókba helyezi át, a párizsi kávéházba és a lengyel falusi út porába egyaránt. E kőszikla jelleg magyarázza hallgatagságuk számtalan árnyalatát is.

Mert a nagy hallgatagok kései utódai ők. Testük éppen ezért a határon helyezkedik el, méreteik, mozdulataik darabossága is jelzi. Testük mint tér: „nem homogén”, és „olyan részeket tartalmaz, amelyek minőségileg különböznek a többitől”⁸. Meggyőzik arról a nézőt, hogy a test igenis feltámadhat.

Mert feltámadás, új élet az, amit az emlékezetét veszített Wilczur professzor kezd el, jár végig. Míg kezében fel nem ébred a gyógyítás ösztöne, csak kóborol egyik falutól a másikig, alkalmi munkából tengeti (boldogan

és derűsen!) életét, ám a kamera mindegyre elidőz testének egy-egy részleténél, a kézfejnél, a bokáknál – Pasolini *Máté evangéliumában*, Caravaggio festményein látni ilyen munkától gyötört, ám mégis belső fényt sugárzó kéz- és lábfejeket.

Természetesen arról sem kell megfélelkezünk, hogy mindketten értelmiségiek is egyben, akik nem tudják elkerülni az értelmiségi hiúságának egyik fő próbatételét, a virtuozitás kérdéskörét. Simon mágus a számítógép előtt ülve mégiscsak enged néhány pillanatra a kísértésnek, és ha nagyon visszafogottan is, megmutatja, hogy ő valamit jobban tud, mint Péter. A nevelői célzaton túl, ez az egyedüli momentum, amikor a szentet megkísérti egy világi bűn. (Mert a szerelmi szál végig távol marad a világiságtól, valahol a kamaszkor még érzékiség előtti érzékiségében.)

Wilczur professzorról pedig elmondható, hogy éppen ő, a virtuóz és tiszta sebész az, aki a vidéki környezetben kénytelen az egyszerű, éppen kéznél levő megoldásokhoz folyamodni, mielőtt, immáron második feltámadásaként, vissza nem térne a fővárosba.

Szentségük másik aspektusa éppen az eszköztelen egyszerűségben érhető tetten, ahogy lépésről lépésre haladnak, nyugodtan, elidőzve, mert az idő korántsem fontos a számukra, a hétköznapi emberekhez képest jóval tágasabbnak érzékelik, nagyvonalúbban kezelik (Wilczur esetében az amnézia egyébként is rásegít az időn-kivüliségre). És az eszköztelenséghez kapcsolódik a mozdulatok takarékosága, vagy az, ahogy tekintetük rendszeresen kitér a világ tárgyai elől, mintha nehezükre esne kilépni a saját test közvetlen határain túlra. Testi valójukban sűrűsödik össze az, amit apokrif evangéliumi jellegnek is tekinthetünk, hiszen éppen a test az, amiben a szentség megnyilatkozik, a test szentsége hívja fel a figyelmet a kinti világ által rájuk ruházott hírnév mulandóságára.

Gesztusaik, a térben való mozgásuk ritmusa a film ideje alatt alig módosul. Ha nem is szállnak fel, de ott van bennük az eredeti történet, Simon mágus történetének lebegése, csakhogy végig a világ pozitív sávján elhelyezkedve, megóvva minden zuhanástól...

Komótos, gyakorta ismétlődő gesztusokból, apró jelzésekből épülő lendület ez, amely nem vétheti el a célt, hiszen az nem a testükön kívül, egy célba vehető világi ponton helyezkedik el, de saját, korántsem homogén testük értelmiségi virtuozitást és szentséget is magában rejtő titkos helyén, amelynek igazi hangja mindig befele dobban.

Mai, világi ismétlődésekhez szokott világunkban mutatnak rá a túli ismétlődések nyugalomára, sugárzó derűjére.

JEGYZETEK

¹ *Simon mágus*. Magyar–francia filmdráma, 1999, 100 perc. Rendező: Enyedi Ildikó. Forgatókönyv: Enyedi Ildikó. Szereplők: Andorai Péter, Halász Péter, Julie Delarme. Operatőr: Máthé Tibor. Vágó: Rigó Mária.

² *Znachor*. Lengyel romantikus dráma, 1982, 128 perc. Rendező: Jerzy Hoffmann. Szereplők: Włodzimierz Adamski, Artur Bracis, Jerzy Block, Arkadiusz Bazak, Jerzy Binczcki, Czesław Bogdanski, Janina Boronska, Jerzy Braszka, Irena Bruawska. Forgatókönyv: Jacek, Fuksiewicz, Jerzy Hoffmann. Zeneszerző: Piotr Marczewski. Operatőr: Jerzy Goscik. Vágó: Zenón Piórecki.

³ A korabeli magyar kritikusok, például Greskovits Béla a film általam érzékelt motívumaira korántsem fogékony, még a főszereplővel sem foglalkozik igazán. Lásd: Greskovits Béla: Prof. Kuruzsló. *Filmvilág*, 1983. okt. Forrás: http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?&mod=kereses&cikk_id=4590

⁴ A *Simon mágus* ilyen irányú értelmezéséről Tatár György *Az igaz apokrif* c. tanulmányában olvashatunk. Lásd: *Filmvilág*, 1999. okt.

⁵ Kornis Mihály: Pont éppen soha. *Filmvilág*, 1999. okt. Forrás: http://filmvilag.hu/xista_frame.php?cikk_id=4590

⁶ Lásd: Pócsik Andrea: *Mágikus filmek – filmmágiák*. Rendezőportrék: Enyedi Ildikó. Filmtett, 2003. május. Forrás: <http://www.filmtett.ro/cikk/1876/rendezoportrek-enyedi-ildiko>

⁷ Pedig a szó: „a legtökéletesebb közvetítő a beszélő és a hallgató között, s nemcsak a beszélő gondolatát hordozza, hanem annak erejét is átömleszti valami energia segítségével a hallgatóba”. Lásd: H. C. Agrippa von Nettesheim: *Titkos bölcsélet* (*De occulta philosophia*). Fordította: Magyar László András. Budapest, Holnap Kiadó, 1990, 83.

⁸ Eliade, Mircea: *A szent és a profán. A vallási lényegről*. Fordította: Berényi Gábor. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1987, 15.

Kész Orsolya

MÁSOK ÉLETE

SZVOREN EDINA: *AZ ORSZÁG LEGJOBB HÓHÉRA*.
BUDAPEST, MAGVETŐ, 2015.MILBACHER RÓBERT: *SZŰZ MÁRIA JEGYESE*.
BUDAPEST, MAGVETŐ, 2016.

Szvoren Edina, a nagy kisprózalista abszolút favoritjának legutóbbi kötete *Az ország legjobb hóhéra* és a tavalyi Margó-díjas Milbacher Róbert *Szűz Mária jegyese* című könyvének összehasonlításával kapcsolatban bizonyára rögtön több kérdés is adódik, ugyanis keresve se lehetett volna két egymástól ennyire (szemléletében, poétikájában, választott elbeszélői pozíciójában) eltérő kötetet találni. Ha a Milbacher-könyvet annak a története érdekli, hogy miként épít fel egy közösség egy aknatornyot, akkor a Szvoren-ét az, hogy milyenek ezek a megnyitott föld szájára illesztett, bonyolult, a földet kizsigerelő, kecses szerkezetek – *amikor kemény érintkezik keményen*. Azonban úgy vélem, ez a két egymástól sok szempontból különböző kötet, illetve az őket övező élénk diskurzus leképezi a kortárs rövidpróza két izgalmas poétikai vonulatát és azok befogadási horizontjait, így elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy a választott (novella) formában ezek milyen megoldásokkal operálnak.

„Azoknak, akiket illet, csak nem tudják elmondani.”

Milbacher Róbert debütáló könyve a tavalyi év egyik legtöbbet tárgyalt és legkülönbözőbb kritikusi véleményeket előhívó kötete. A szöveg lazán összekapcsolódó fejezetekből, ismétlődő szereplőkből, ám azonos helyszínből tevődik össze, s mindez a hetvenes-nyolcvanas évek Magyarországnak vidéki hétköznapiját igyekszik megmutatni. Ami azonban már rögtön az előszóban zavaróvá válhat az olvasó számára, az a narrátor szólama. Nem csupán az problémás, hogy ki és milyen pozícióból beszél, de az is, hogy mit és hogyan mond (az előszó ebből a szempontból igencsak elhibázott). A kötet narrátora ugyanis súlyos problémákat vet fel, amilyenek például az

antiszemitizmus, a II. világháborús és poszt-auschwitzi traumák (*A Je Pista meg a Bandi kiássák a csontokat*), a vidéki cigánysághoz (*A Lulumbának kell egy csapat, Hová tűntek a cigányok?*), a nem heteronormatív szexualitáshoz való viszony (*Még a Kárec Rozika néninek is megáll a tudománya, Hozzák a Szép Zulét*), az alkoholizmus és az erőszak természetessége, az anyagi kiszolgáltatottság és munkanélküliség a hetvenes-nyolcvanas évek vidéki létfeltételei között (*Valaki fölgyújtja a berakó Jenő tanyáját*) stb., illetve tágabb értelemben azzal kapcsolatban, hogy ezek hogyan válnak a legtermészetesebb és legközvetlenebb viszonyokká bizonyos közösségekben.

A vidék nyelvét reprodukálni kívánó, mégis túlstilizált és fölösleges elemekkel (erőltetettek olykor a káromkodások, trágárságok vagy rontott szerkezetek) dúsitott nyelv azonban időnként nem teszi lehetővé, hogy az olvasó komolyan vegye ezeket az egyébként húsbavágó problémákat (még akkor sem, ha az általam alcímben kiemelt mottó ezt a törekvést is hangsúlyozza). Ez a típusú nyelv ugyanis alkalmanként nosztalgiát és anekdotikus jelleget eredményez, illetve már-már parodisztikus hatást kölcsönöz bizonyos eseményeknek, amiktől azok vesztenek komolyságukból, fontosságukból és súlyukból. Az egyes novellákban megjelenő humor sem egyenletes, bár többnyire szintén a prezentált kiszolgáltatottságot, egymásrautaltságot és nyomort igyekezik feloldani.

Innen is látszik, hogy egy adott nyelv használata nemcsak művészi-stilisztikai kérdés, hanem társadalmi-etikai, sőt politikai is. Szóra bírható-e az alárendelt? – ez a spivaki kérdés a nyelvvel rendelkezés felelősségére is felhívja a figyelmet, illetve arra, hogy mások helyett beszélni mindig valamilyen hatalmi gesztus is, amellyel jó óvatosan bánnunk. Milbacher pedig olykor nem enyhíti az artikulálatlanság és artikulálhatatlanság, a nyelvtől való megfosztottság problémáját (ami ezekben a közösségekben jelen van), a(z) (ön)kifejezés minimumát biztosítva a szereplőknek: tehát nem nyelvet és arcot ad, ellenkezőleg, ráerősít bizonyos formákra (amelyekkel olykor egyszersmind egzotizálja is az adott közeget), kívülről és felülről, ami többnyire az elbeszélőnek a már említett zavarba ejtő pozíciójából fakad (nem tudjuk, hogy ki ő, hogyan kapcsolódik a közösséghez, mit tud vagy mit tudhat, mennyire hiteles és érvényes a megszólalása a közösség szempontjából stb. – csak sejtéseink lehetnek róla).

A mikszáthi anekdotikus hagyományra építkezve Milbacher rendkívül éles kérdéseket vet fel a vidék problémáival kapcsolatban, azonban ahogyan arra Margócsy is felhívja a figyelmet, a klasszikus magyar irodalomban jellemző egy olyan ábrázolási tendencia, amely úgy tesz, mintha az egyszerű,

derék, erényes nép a szegénységtől nem szenvedne, hiszen természeténél fogva igénytelen s megelégedett volna, kizárólag a hatalom önkényes visszaéléseivel szemben tűnik védtelennek és kiszolgáltatottnak – oly típusú tényleges, fizikai szegénységgel, mely az élet vitelének mind külső, mind belső meghatározottságait radikálisan befolyásolná, s az anyagi megfosztottságból következően lelki-erkölcsi megnyomorodást is hozna magával, szinte alig beszélnek. Mintha Milbacher maga is belecsúszna ebbe helyenként, ha pedig mégis sikerül megmutatni valamit ennek a világnak a kiszolgáltatott viszonyaiból, az rögtön vissza is vonódik valamilyen parodisztikus elemnek köszönhetően.

Mivel a sztenderd nyelvhasználat sokszor valóban kirekeszti azokat, akik nem értik és nem használják, fontos kísérletezni olyan beszédmódokkal, amelyek lehetőséget biztosítanak arra, hogy adott közösségek elmondhassák történetüket a saját nyelvükön. Csakhogy a kötet bizonyos pontjain az a nyelv, amit a szerző teremt, éppúgy elidegeníti őket saját élettörténetüktől, s csak ritkán teszi láthatóvá a láthatatlant, a bizonytalant, a periférikusát (a láthatóvá tétel sikerességére egyébként jó példa *A Bizdó Józsika tisztára meboldul* című zárófejezet), azokat, akik meg vannak fosztva saját történetüktől.

„ezek emberi gesztusok, ez nem a pokol”

Szvoren pillantása elsősorban nem a társadalomra (vagy annak egy jól meghatározott szegmensére), hanem az egyénre esik, s az érzékelhető világ megtapasztalásának pontosabb leírása okán lemond az időbeliről és a történetiről egyaránt. Mindvégig a történet másodlagossága jellemző, sokkal inkább az érzéki tapasztalatok fontosak. A kötet 29 novellát tartalmaz, ezek döntő többségében egyes szám első személyű elbeszélések, amelyek a család (főként a szülő–gyermek viszony – *Anyánk teleszkópos élete*, *Szegény mókusarcú Decsi*, *Kionkákék, És én?*) és más intim viszonyok (pl. a *Hoy Trane-fúrótorny*, *Kafarnaumi csoda*) klausztrófób, elidegenedett jellegével és kényszerközösségével foglalkoznak. Ez a típusú építkezés azt állítja, hogy a közösség nem tudhat megfelelően működésbe lépni a személyes nélkül, ezért perspektívája mindig az egyéné, s a közösséghez való tartozás is a magán-tapasztalatokon, az emberi élet egyéni és töredékes pillanatain keresztül mutatkozik meg.

Az az eljárás, ami majdnem minden novellában közös: az aprólékos és érzéki leírások alkalmazása, illetve a test (re)prezentációja, ami nem mint

felület, hanem mint az önmagammal és a másikkal való viszony egyetlen biztosítéka jelenik meg. Éppen ebből fakad, hogy ilyen viszonyok között még az önbántalmazás vagy a test valamilyen értelemben vett kiszolgáltatása (*Trifánné, kedves, Csonka, jól sikerült, Maruzsálem*) is lehetőségként tűnhet fel, úgy, mint kapcsolódási alternatíva a másikhoz, saját magamhoz, a külvilághoz. Trifánné például úgy fogalmaz, hogy „szeretném, ha Dreyló úr vagy másvalaki súlyos kövekkel rakná tele a retikülöm, hogy a földbe nyomódjak: s akkor onnan, ahova megyek, a saját lépteim mély barázdájában találhatnék vissza oda, ahonnan jövök” (13.). Az ilyen jellegű érzéki tapasztalat ugyanis legtöbb esetben legalább valamilyen közöset, közeget, értést hoz létre, egyfajta elemi, affektív, érzéki választ – „ezek emberi gesztusok, ez nem a pokol” (24.).

Az érzékelés kitágítása, az emberi test tapasztalatai, a *dolgok szaga* a lényeges ebben a prózában; az emberekhez és a tárgyakhoz való kapcsolat anyagi értelemben szerves volta, amiből egyszersmind az is következik, hogy az érzéki megismerés etikai dimenziói tárulnak fel mindenütt. Ezért lényeges a test és a különböző tárgyak egyre pontosabb érzékelése, leírhatóságuknak kerete, a szereplőknek a befogott terekkel és tárgyakkal való kapcsolata mint a megértés legalapvetőbb formája, akkor, amikor a beszélésben az én minduntalan csak a beszéd lehetetlenségét és elutasítását tapasztalja.

Ugyanakkor a tömör, sűrített nyelv, az elliptikus szerkezet és az érzéki képek felrobbantják és leleplezik azokat a (főleg) nyelvi kliséket, amelyek a kommunikációt hátráltatják. Ennek egyik legszembetűnőbb példája a *Maruzsálem* című novella, amely a szüleiiktől távol tanuló gyerekek egy Skype-beszélgetését (illetve annak előzményeit és következményeit) rögzíti, és a „Messze van, mint Makó Jeruzsálemtől” bevett nyelvi alakzatát bomlasztja (már a címben is) két ironikusan eltérített megoldással: „Makó és Jeruzsálem sincs olyan messze egymástól, mint Eger és Pest” (65.); „Makó sincs messzebb Jeruzsálemtől, mint én [a fiú] a rendőrtiszti főiskolától” (66.) – ezzel leplezve egyrészt a szülő–gyermek viszonyban a kommunikáció lehetetlenségét, ami főként a szavak konvencionálisából, a figyelem és az érzékiség hiányából fakad, másrészt megmutatja az arra irányuló folytonos vágyat, hogy létezzünk a másik tekintete számára. Ennek megrázó momentuma a hűg anorexiájának és bulimiájának aprólékos rajza, a fóliába tekert, a gyomorsavtól szétmárt nyálkahártyájú lány, aki ki akarja iz-zadni és öklendezni magából a szülők által küldött születésnap tortát.

A fent említett eljárások (de- és disszeminációs megoldások, nyelvi konvenciók bomlasztása, a leíró nyelvnek az észlelés nyelvivé való alakulása stb.) hatására megnyílik a világ érzékelése az anyagság felé, a szövegek a „jelentéktelen” mozzanatokat teszik jelentékennyé a maguk érzéki, megfogható, konkrét, elementáris és lecsupaszított voltukban, ezzel helyet adva a mindenkori olvasónak és a bárhonnán érkezőnek.

TALÁLT VERS

Konsztantinosz P. Kavafisz

(1863–1933)

A VÁROS

Szóltál: – Más földre hadd megyek, hadd fürdöm meg
más tengerekben.

Egy másik város csak kerül, mely jobb lesz, mint az itteni,
minden buzgalmam eleve hol már ítélet illeti,
s hol szívem, akár a halott, eltemetve elevenen.

Ó, meddig tengjen még tunyán e hervadásban szellemem?
Bárhová fordul is szemem, akárhol néztek is körül,
mindenütt csak az életem elhagyott romja feketül,
amelyet annyi éven át züllesztettem és tönkrettettem.

Új földeket ne is remélj, se tájait más tengereknek.
A város elkísér mindenhová. Mindig ugyanazok
az utcák és kerületek látják bolyongó alakod,
a házak is ugyanazok, hol hajad majd őszülni kezd.
Mindig csak e városba érsz. Mást nem találsz, ne is keresd.
Nincsen hajó számodra, nincs út, amely máshová vezet.
Szakasztott úgy, ahogyan itt elzüllesztetted életed,
e kis zugon át az egész földkerekségre tönkrettetted.

SOMLYÓ GYÖRGY fordítása

NÉVJEGY

Egy könyvből épített kultúrát
biztosan át lehet venni.

Ortutó Szelis

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982